

# БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

ЧАСОПИС ЗА КОМУНАЛНО-СОЦИЈАЛНИ, ПРИВРЕДНИ  
И КУЛТУРНИ ЖИВОТ БЕОГРАДА

Број 5 Година 53	Редакциони одбор: Душан С. Николајевић, Богдан Крекић, Павле Кара-Радовановић Уредник: Слободан Ж. Видаковић	Мај 1935 године
---------------------	---	--------------------

## Мај 1935

- Одговор Њ. В. Краљице Марије и Њ. Кр. Вис. Кнеза — Намесника  
Павла на ускршње чесишће Прешедника Београдске  
општинe и Владе Илића, стр. . . . . . 285*
- Храси Луја Баршџа — Душан С. Николајевић, претседник култу-  
рног одбора и већник града Београда, стр. . . . . . 286*
- ЧЛАНЦИ И СТУДИЈЕ ИЗ КОМУНАЛНЕ ПОЛИТИКЕ:**
- О израђивању центра Београда и делимичној својини грађевина  
Арх. Ђура Бајаловић, већник града Београда, стр. . . . . . 289*
- Београдска колонија за одојчад и малу децу — Др. Матија Амброжић,  
проф. универзитета, стр. . . . . . 292*
- Комунално — социјална заштитна деце у нашим градовима —  
Слободан Ж. Видаковић, шеф Одељ. за штампу, туризам  
и културну пропаганду Г. п. г. Београда, стр. . . . . . 301*
- Заштитна и васпитање градске деце ван школе — Антон А. Скала,  
референт Министарства просвете, стр. . . . . . 307*
- Дневна градска децја опоравилишћа — Д-р. Марија Гајић, шеф  
Централног уреда за заштиту матера, деце и младежи  
Г. п. г. Б., стр. . . . . . 313*
- Београдске породице имају све мање деце — А. Б. Херенда, секретар  
Одељ. за штампу и туризам Г. п. г. Београда, стр. . . . . . 316*
- ПОЛИТИЧКИ ЖИВОТ:**
- На изборима у Београду, као и у целој држави, апсолућну већину  
добила је лисћа и. Богољуба Јевшића, стр. . . . . . 321*
- ДРУШТВЕНИ ЖИВОТ БЕОГРАДА.**
- Свечан дочек адмирала и. Мужеа и француске морнаричке деле-  
гације у Београду, стр. . . . . . 322*
- Храси на Калимедану у славу поч. Б. Луја Баршџа, стр. . . . . . 326*
- Свечана сахрана посрпљених осшашака изинулих руских рајшника  
у одбрани Београда и на Солунском фронту 1914—1918  
год., стр. . . . . . 328*

### ЗДРАВСТВЕНА ХРОНИКА :

*Ошварање градске поликлинике* — Д-р Угљеша Давидовић, в. д. директора Дирекције за социјално и здравствено старање П. Г. Б., стр. . . . . 332

*Градска болница на Булбулдеру*, стр. . . . ., . . . . 334

### СОЦИЈАЛНА ХРОНИКА :

*Дечји дани*, стр. . . . . 339

Професор др. Петар Зејкл *школоваће непрекидно по два београдска студента у знак успомене на свој боравак у Београду* стр. 339

*Захвалности приматора Великога Прага др. Карела Баксе, за дочек проф. Д-р П. Зејкла* стр. . . . . 340

### БЕОГРАДСКА РЕПОРТАЖА :

*Свечана академија у Београду у часи јубилеја Њ. В. Енглеског Краља Ђорђа Петог*, стр. . . . . 341

*Јубилеј г. и г-ђе инж. Милана Нешића*, стр. . . . . 341

*У Београдској градској кланици* стр. . . . . 342

### УРБАНИСТИЧКА ХРОНИКА :

*Грађевински правилник за град Београд*, стр. . . . . 343

*Овећање нове зграде Београдске берзе на Краљевом штрку* стр. 343

### КУЛТУРНА ХРОНИКА :

*Свечано ошварање нових простораја Библиотеке и Музеја О. и Б. у сопственој згради*, стр. . . . . 344

### УМЕТНИЧКА ХРОНИКА :

*VII Пролећна изложба* стр. . . . . 350

*Комуналне вести и белешке* стр. . . . . 353

---

„Београдске општинске новине“ излазе једанпут месечно као часопис за комунално-социјални, привредни и културни живот Београда и једанпут недељно (сваког четвртка) као службени недељни лист Градског поглаварства града Београда.

Претплата на оба издања износи укупно:  
за годину дана 150 динара.  
за пола године 80 динара.

Претплата се прима само на оба издања. Чековни рачун код Поштанске штедионице бр. 54.300.

Уредништво се налази у Књегине Љубице бр. 1/II. Телефон 26-242.

Администрација се налази у улици Узун Мирковој бр. 1/II. Телефон 23-331.

Рукописи се не враћају.

---



У  
Н  
И  
В  
Е  
Р  
З  
И  
Т  
Е  
Т  
С  
К  
А  
Б  
И  
Б  
Л  
И  
О  
Т  
Е  
К  
А

# Одговор Њ. В. Краљице Марије и Њ. В. Кнеза- Намесника Павла на Ускршње честитке Претседника Београдске општине Г. Владе Илића

Претседник Београдске општине г. Влада Илић, на седници Градског већа, прочитао је телеграме, које су му благоизволели упутити Њ. Њ. В. В. Краљица Марија и Кнез-Намесник Павле, као одговор на честитке, које је Претседник Београда г. Влада Илић, у име Градског већа града Београда и грађанства Београда, упутио поводом Ускршњих празника Њ. В. Краљу Петру II, Њ. В. Краљици Марији и Њ. В. Кнезу Намеснику Павлу.

Телеграми гласе :

Господину Илићу  
Претседнику Градског поглаварства  
Београд

Захваљујем на топлим жељама

МАРИЈА

\*

Господину Илићу  
Претседнику Градског поглаварства  
Београд

Захваљујем на топлој честитци о празнику Христовог  
васкрсења.

ПАВЛЕ

Његовом величанству Краљу Петру II

У дубокој поданичкој оданости честитам Вашем Величанству светле Ускршње празнике и подносим најтоплије жеље целог Београда за дуг и срећан живот Вашег Величанства. Живео наш Узвишени и наш млади Краљ Петар II.

Влада Илић  
Претседник Градског поглаварства

Њеном величанству Краљици — Мајци

О Ускршњим празницима подносим Вашем Величанству честитање целог Београда и жеље да Ваш Узвишени Син, наш љубљени млади Краљ, над којим бди Ваша неизмерна материнска љубав, буде срећан и слабан као сви велики Карађорђевићи на срећу Југословенског народа и Државе.

Влада Илић  
Претседник Градског поглаварства

Његовом височанству Кнезу-Намеснику Павлу

Честитајући у име Београда Вашем Височанству светле празнике Христовог васкрсења, ја сам слободан да Вам изразим дубоку захвалност целог нашега града за високу наклоност коју поклањате његовом културном развиту. Културни, напредни и југословенски Београд моли Вас, исто тако, да примите и његову захвалност за све напоре које чините за добро и процват Југословенске државе и нашег љубљеног Краља.

Влада Илић  
Претседник Градског поглаварства



Душан С. Николајевић,

Већник и председник Културног одбора гр. Београда

## Храст Луја Барту-а

Луј Барту је крујна личност светске историје. Он је велики и неуморни француски културни радник и државник великој француској народа. Као културни радник он је био еминентан литерат, изванредан стилист, необично марљив библиофил. Његово је књижевно дело бојато и разноврсно. Пише о Ламартину и о творцу Марока, маршалу Лиотеу, анализује Мирабоа и Виктора Ија, Дантона и Рашел. Луја Бартуа привлаче изражене индивидуалности, а оно, по чему се Луј Барту издваја, то је да он, у исто време, осећа сву силу, не само од нас него и од самих тих великих индивидуалности несхватаних, кретања историских. По томе осећању он уноси један нов момент у француски рационализам.

Луј Барту је необично јасна глава, али је Луј Барту и један необичан мистик. Он верује у нејредвиђено. Наводи речи Херберта Спенсера. Енглески социолог је рекао, да само нејредвиђено долази. Био је Барту и меломан, који је свој јродуховљени култ музике, особито Вајнерове, показао на једном предавању посвећеном кћери великој маестра Листа, Косими Вајнеровој. Он беше блистав конференсије и говорник који је ишао у први ред француских оратора. Али и да није све то, Луј Барту је задужио наш народ као француски државник. Државник Луј Барту је тежио да интересе француске државе, које је схватао проициљиво и конкретно, измири с тежњама једнога бољеј човечанства. Он је тражио пута и начина да Француска држава буде и изнутра и међународно јака, али и да буде на челу пацифистичкој покрета. Овај државник Француске је јасно увиђао сву важност Мале Антанте, а нарочито значај наше државе у Малој Антанти. Од Аристиде Бријана, који је интелектуални творац Солунској фронта и као такав један од најглавнијих неимара наше југословенске државе, ни један француски државник није тако кристално јасно продирао у вредност југословенској народа и улоу коју југословенски народ треба да игра у Малој Антанти, а преко ове у новој историји света, која се тек данас ствара.

Луј Барту је своју мудру мисао мислио неустрашиво. После побибије у Марсељу многи уљедни француски писци и публицисти под-

влачили су, да је Луј Барту још много пре Марсеља носио у души предосећање своје катастрофе, али да га оно није нимло ометало.

Луј Барту је предосећао своју насилну смрт. Његово метафизичко веровање у нејредвиђено фатално је постало једно кобно предосећање, али морална снага овога необичној човека састоји се у томе да је он, поред свега црмила свога предосећања, остајао један узвишен оптимист. Врло духовити француски публицист и есејист Жорж Силарес покушао је да објасни овај Бартуов редак оптимизам. „Бартуова еластичност, његова интелектуална форма, његов изванредни оптимизам плод су марљивој вежбања, нејрекидној рада без тује и онога светлила које је његово детињство примило од светлости Пиринеја.” Обасјан том радосном светлошћу планина и сунца које лежи на њима, Луј Барту беше велики радник који не сустаје. Неуморан као Оноре де Балзак, он ради од јутра до мрака и од мрака до јутра. Предосећа својствену катастрофу, али велики радник не престаје да буде велики и нејоколебив оптимист. Његов оптимизам, рекао бих, то је она јалска радост живота и стварања. Луј Барту се због тога буну целим својим бићем на духовну неактивност која води сивој атонији. Он, који је писао о вихорима Дантонових импулса, тромовитим реторикама Виктора Ија и он који је одушевљено говорио свој култ Вајнерове музике узбурканих елемената, — он, Луј Барту узвикује да су и олуја и ветар кудикамо милији од те ружне атоније која је, најалост, прилејчива.

Луј Барту се на своје путу срео; он се морао срести с нашим Краљем Александром, који се победнички држао на ветрометини Балкана и историских потреса, историских одмазда. И морао је Луј Барту, нејоколебив у својим уверењима, морао је наћи додир с нашим покојним Краљем, човеком велике памети и велике душе, који је у своје државништву, са смелошћу историској посланика, носио широке хоризонте југословенске државе и њене улоје у новој историји света. Неустрашиви Луј Барту морао је одјрве склопити душевни савез с Уједињеном Југословена, ко-



ји је исто тако био неустрашив и ишао на опасности као да су та оне мамиле. Та два историска човека везаше се пријатељством које је било више нешто срдечно, као да су у своме врло живом пријатељству неказано, не саопштавајући један другом, хватали веру да једној дана, да истога часа заједно пођу у неопредвиђено, у трозовиту смрт.....

Француски народ и словенска раса имају тек да изврше своју главну мисију у историји људској. Француски рационализам само је зато тако титанска моћ човечанског духа што је условљен човечанском инспирацијом. Никада, међутим, у историји света није човечанска инспирација била тако, насушно потребна као данас. Француски дух мисли мисао човечанства, а Словени, кроз болове својих историја и преко својих песника, траже то боље човечанство...

Значај француско-југословенског пријатељства је отворан и као светско историјски и као културни. Светско историјски, француско-југословенско пријатељство значи и чување основа једног економског система, који увиђа економску неопозитивност и пролазност нивелизаторских тежња, и стварање нове цивилизације. Француска је земља бојата државним традицијама и земља која има традиције малој поседа. Она је мати малој поседа, освештаној у једној истински великој револуцији, а Југославија је земља која треба поново да стави свој мали посед на здраве ноге. Француска и Југославија, земље малој поседа, позване су да бране оно што је добро у браћанском начелу, и да преко еволуције тога начела изграде предуслов нове цивилизације. Не поопштавајући приватну својину, Француска и Југославија су историјски одређене да спроводе ону и онакву друштвену солидарност без које се не може замислити нови полет човечанства и стварање нових вредности. Те се вредности већ наповештавају. Чувајући све оно што је непролазно у једној уморној цивилизацији која уступа место новој, ова ће произвести духовне вредности које неће бити само нове интерпретације старих заблуда нешто и сасвим нове оријентације људске.

У духовном савезу Словена и Француза Југословени ће истрати једну замашну улошу. Допринеће и они мноштво да човечанство у знаку срца Леногра, тенијалној версаљској вртара, и словенској, небом и земљом благословенској, рала, уђе у своју величанствену епоху која ће разнотити сав њлин, сву атоицију што је на човекову душу навалио претерани и злоупотређавани машинизам у својој сатанској тежњи да људе онеспособи за људску инспирацију.

Надахнут човечанством, Луј Барту је био један од највећих савремених пацифиста. Један који апостолски верује и један који у исто

време тражи политички реалне основе организације мира.

Противници пацифизма веле да је мир света заблуда. Ако је тако, онда је мир света — света заблуда, и онда нам ваља бити заблуђен. И ваља нам веровати да ће човечанска инспирација понети све људе и да ће се једнога дана збити ваздија претече једног истинског Друштва народа, Анархазиса Клотса, и еџалтација Ламартинова која је, у песми, проклињала луду мржњу међу народима и укидала границе међ душама народа и која је 1848 упућивала Европи уистини величанствен манифест мира. Кад буде човечанска инспирација захватила људе, сан о миру постаће јавна. У ту будућу јаву нетремице је њедало усхићено око Луја Бартуа и на ту јаву, светлу као пиринејско сунце из његовог детињства, осмехивао се старац Луј Барту оним својим необичним осмехом. Осмехом младог животног радосника и осмехом блажено резигнираног животног мудраца.

Југословенска је душа пружила неопобитне доказе о својој способности да осећа човечанство, болује његове болове и радује његове радости. Наша народна поезија обилује вечним часовима. При свем том, југословенска душа није још изразила оно што је најбоље у њој. Наше духовне руде још су увек у земљи. Чекају рударе. Кроз додир, кроз стајање с француском душом југословенска душа ће се оилемени и моћи ће да произведе још веће вредности нешто што је то до данас чинила. Француска душа се у току векова охуманила и та душа француска, која се испољила и у француском рационализму, чији су носиоци ведри, осунчани пројоци једног бољег и истински слободног људског рода, даће нашој, југословенској души и оне елане који ће и ојавити наше најлепше и несневане снове вечне лейоте и оспособити наш дух да домисли мисао универзума...

Храст, који је француски народ подигао нашем неумрлом Монарху, није само слава наших мученика на чијем челу стоји он, наш Вожд, нешто и будућност, слава дана који ће наићи и донети мир и потпуну победу духа, лейоте и правде.

Племенита је култура француска. Многи писци — и Херман Кајзерлин и Белвијан и остали — пишући о француској култури тврде да је она један врт. Француска земља је отворна башта, отворна, џајенз и цветна башта, и француска земља обилује племенитим дрветима. Храст, који је француски народ засадио у славу нашега Краља, то је једно илеменито дрво и тај, нама тако пријатни, храст позива све нас да зађемо што дубље у племенити врт француске земље, француске културе. Мисао братства два сјајна народа, француског и југословенског, мисао која ће све више доносити добра целом чове-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА



чанству и човечанској цивилизацији, мислили су подједнако Александар Карађорђевић и Луј Барту. Они су је својим крвима учинили још неодољивијом, бесмртном. Сви рејост људске историје често пута тражи црну смрт оних који имају светле смелости да не крију очи од бљеска једне добре будућности. Александар Карађорђевић и Луј Барту одоше заједнички у нејредвиђену и црно незаслужену смрт. Одоше братски у незаслужену смрт два великана, чији су сви најопри жудели да живот њихових народа досје до заслужене среће. И зато се овде у Београду засадио хрст Луја Барту-а. Живеће две велике душе и растиће два снажна хрста: Александров на Марсовом пољу, а Бартуов овде, на нашем пољу, које се веде сунцу, иако је на освигу XIX века варварски узурпатор и ово дивно место њрдобило, набијајући на кочеве паметне и блабородне главе наших патничких и слободарских предака. Од одрубљених глава наших љавара беше у околини Ниша начињена једна монструозна кула. Нешто више од једног века, 1833, пред том кулом стајаше Ламартин. Пацифист Ламартин, који је својим делима занео и Бријанов и Бартуов и Ериов пацифизам, беше тада прожет језом смака света и хуманошћу према нашем народу. Ова хуманост даваше тојлине Ламартиновој пророчкој визији којом је нејошрешиво догледавао нашу будућност. Волео је Ламартин чудни словенско-балкански народ чије прве главе чине фасаду једне куле коју ни Дантеова фантазија иакла није могла изградити. И сигурно је Ламартин пред Геле-кулом свим својим: осетљивим и спиритуалним бићем разу-

мео сав божанско-човечански смисао своје пацифистичке вере, да људски род може само преко мира доћи до своје праве среће и до своје највише цивилизације.

Луј Барту је сјајно писао о Ламартину и Луј Барту је неговвао љубав коју је Ламартин пред Геле-кулом изливао на један народ чија су света прва немилце тукле историске несреће и нејравде, а који је, иако, ујорно трабио најред, слободи, достојном миру и цивилизацији. Ојтимист Луј Барту је волео наш народ који је, поред свих Геле-кула, на дну дна своје душе чувао радост, и пацифистички радосник Луј Барту беше до своје кончине стеновито веран оној Ламартиновој човекољубивој вери која се пред Геле-кулом још више усјравила.

Хрст Луја Барту-а, засађен овде, на Калемејдану, на пољу наше мученичке али и славне историје, треба да буде убедљиви симбол вечности и неразлучности братства два народа, француског и југословенског. И, испуњени пиететом и према нашим претцима, чије су мртве главе овде, на Калемејданском пољу, вайиле за правдом, праведним миром националне слободе, и према традитељима нове истински човечанске историје, Александру Карађорђевићу и Лују Барту-у, ми у овоме часу имамо само једну жељу. Нека хватају што дубље, дубоко у душе наших народа, и нека се трапају и нека листају два хрста два пионира плодоносне пацификације света: хрст Ујединоца Југословена и хрст великога сна великога Француског народа, Луја Барту-а.



WWW.UNILIB.RS

У  
Н  
И  
В  
Е  
Р  
З  
И  
Т  
Е  
Т  
С  
К  
А  
  
Б  
И  
Б  
Л  
И  
О  
Т  
Е  
К  
А

**Арх. Бура Бајаловић.**  
Већник града Београда

## О изграђивању центра Београда и делимичној својини грађевина

Београд се површински несразмерно раширио, о чему је већ много говорено и писано нарочито кроз часопис Београда „Б.О.Н.“ У овоме часопису а у књизи бр. 2 од ове годин, г. инж. Милан Нешић је изнео једну врло интересантну статистику, која мора свакога изненадити. Ради потпуности овога чланка изнећемо озде само неколико примера из те статистике.

Београд, према суженом атару — који важи од 15 маја т. г. — имаће 187,96 квадратних километара са око 273.000 становника на тој површини или 14,5 становника на једном хектару.

Будимпешта, има 194 квадр. километара са 1,004.000 становника или 51,8 становника на једном хектару.

Беч има 278 квадратних километара са 1,875.000 становника или 87,5 становника на једном хектару.

Лондон има 302,90 квадр. километара са 8,645.000 становника или 285 становника на једном хектару.

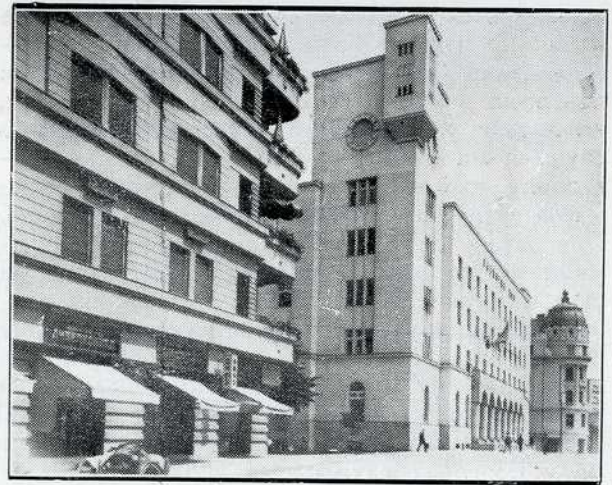
Из горњег упоређења може се много закључака извести, али нас моментално интересује чињеница, да се Београд — упоређујући га са другим центрима — несразмерно раширио а да је, према површини коју захвата, врло слабо насељен.

Ако бисмо срачунали — и пренели на хектар површине — све општинске дажбине, које Општина мора наплаћивати од својих грађана за израђену калдрму, тротоаре, уличну канализацију са водоводом и осветљењем ит.д. изашло би, да те дажбине по хектару у Београду, има да сноси 14,5 становника, у Будимпешти 51,8 становника, у Бечу 88,5 становника а у Лондону 285 становника итд. Значи да београдски становници имају несразмерно више да плаћају својој Општини од становника Пеште, Беча и Лондона а то за то, што се Београд површински тако раширио и што је услед тога слабо насељен. Ето зашто је Београд тако скуп и зашто Београђани малаксавају под теретом разних комуналних дажбина.

Има више разлога, због којих је дошло до овако нерационално изграђеног Београда.

На првом месту долази у обзир разлог, што се није водила једна систематска и стална грађевинска политика, нарочито после рата, затим и што није било савремених грађевинских прописа који би то изграђивање регулисали, и најзад за то, што су бенефиције, које су постојале за нове зграде, доцнијим пореским законима укидане итд.

Регулациони план Београда, добивен путем међународног конкурса, ступио је на снагу 1924 године. Њега је требало затим разрадити, као и донети потребне законе, без ко-



Нови Београд: из Браће Југовића улице

јих он нема потпуне примене. Нов грађевински закон ступио је на снагу тек концем 1931 године. Али он садржи само основна начела и неможе се потпуно користити без Грађевинског Правилника и Грађевинске Уредбе, чије је доношење условљено новим законом. Грађевински правилник је Општина израдила и моментано се налази на студији у Министарству грађевина. Грађевинска Уредба се израђује и до краја ове године мора бити готова.

Разуме се, да Београд није могао бити заустављен у свом изграђивању за све то време, нарочито с обзиром на факат, да је по-

стао престоница велике државе и да је због тога наступила она позната оскудица у становима. Ипак, било је начина да се изграђивање Београда систематизира од центра ка периферији, да је н. пр. Држ. хипотекарна банка у почетку давала зајмове само на грађевине које се подижу у центру, па кад се он изгради, онда постепено ширити тај грађевински рејон.

Но све ово припада прошлости, и питање је шта сада треба учинити, па да се даље изграђивање Београда упути правилним путем и да се појача слабо изграђивање његовог центра.

У овом погледу нешто је већ учињено, а-тар је знатно сужен новим законом који је ступио на снагу 15 маја т. г. Тим законом а-тар је сведен на 187,96 квадратних километра према 452,11 квад. километара, колико је имао по закону од 1934 године. Новом Грађевинском Уредбом — која ће бити готова до краја ове године — Београд ће се поделити на ужи и шири Грађевински рејон, са поделом на грађевинске зоне и утврђеним редом изграђивања.

Сем овога што је учињено и предвиђено, ако се хоће да фаворизира изградња центра, потребно је неминовно поново завести велика ослобођења од свих пореза на зграде, које се подижу у центру. То је једна мера која је заведена још давно пре рата у свима културним центрима. Неможе се од појединачних тражити, да зидају у центру, где су плацеви толико скупи и да о своме трошку улепшавају престоницу, ако се при томе не изађе појединцима на сусрет од стране Државе па и Општине. Пре рата у Бечу, зграде које су зидане у најужем центру, ослобађане су по 30 година од свих пореза. Услед таквих бенефиција, појединци су налазили рачуна да поруше своју зграду после 30 година, само да би подигли још модернију зграду са бољим комфором и да би се поново ослободили порезе још за 30 година. На тај начин су рушене зграде, које би у Београду служиле за украс. На тај се начин изграђује центар и код таквих бенефиција, Општина има права да тражи и прописује на извесним местима изглед зграде, каквоћу материјала, величину и облик зграде итд.

Поред ових бенефиција за нове зграде у центру, могао би се — у циљу изградње центра наше престонице — завести нарочити порез на оне постојеће зграде у центру, чија је вредност инфериорно према вредности плаца кога је вредност скочила услед регулације и општинских инвестиција. Тиме би се начином натерали сопственици страћара у центру Београда, да или зидају прописне зграде или ако то не могу, продају свој плац другоме који је у стању да зида.

Разуме се да и лак и јевтин хипотекаран зајам игра велику улогу у овим питањима.

Но у доба данашње новчане кризе, могућно је да неће бити довољне ни горе помешане реформе и олакшице. Данас се мора још једном новином помоћи изграђивање, у први мах, бар најужег центра Београда, где су плацеви толико скупи.

Та би новина била у доношењу закона о т. з. делимичној својини. По томе би закону једна зграда могла да припада неколицини сопственика т. ј. да бар сваки спрат може да има другог сопственика, ако не и сваки стан као што је случај у Паризу, Милану итд. Та би сопственост имала да буде потпуна т. ј. да се може задужити, продати или оставити у наслеђе. Јер с обзиром на данашње економско-социјалне прилике, неће бити довољно само донети закон по коме рецимо, зграде на Теразијама морају имати партер и пет спратова и одговарајући тип — па да такве зграде доиста буду и подигнуте. Мора се водити рачуна о економској моћи наших грађана и о томе да ли је неко у стању такве зграде да подиже.

Данашњи закон, који сматра да кућа припада ономе чији је и плац, сувише је застарело и односи се на онај стари Београд у коме су већина приватних зграда биле приземне. Под таквим околностима неможе се мислити о изградњи центра Београда, где су плацеви толико скупи. Узмимо примера ради да срачунамо колико би новаца требало да има онај, који би хтео да купи хотел Таково на Теразијама и да ту подигне прописну зграду, достојну репрезентације престоничког ситија. Тај плац има око 2.100 квадратних метара. Ако рачунамо на томе месту цену по кв. метру не више од 5.000 дин. излази да би само за плац имао да плати 10.500.000 динара. Ако буде плац рационално озидан прописном зградом треба ће му још 9.000.000 динара, за најскромнију обраду зграде. Са плацем износи сума од 19.500.000 динара. Уништајмо се сада, колико има данас таквих газда у Београду, који би хтели да уложе толики новац само на то једно место?

Истина је да се зграде могу подизати и путем акционарских друштава или по систему кооперативе, али баш навикама наших људи више одговара, ако се да могућност искључиве сопствености једног спрата или стана, него у виду других комбинација заједничне сопствености целог имања.

Кад би се донео овакав закон о делимичној сопствености, узеле би учешћа у изградњи зграда многе банке, образовала би се нова техничка предузећа, која би изграђивала палате у центру када знају, да их могу лако продати делимично по спратовима или становима. По таквом систему и мали сопственик са 150—200.000 динара, могао би да дође до свога стана — као својинс — у центру ва-роши и не би морао да бежи на периферију



(случај чиновничке колоније на Вождовцу.) Сиромашни сопственици плацева у центру вароши, могли би за вредност свога плаца да постану сопственици једнога дела модерне палате, коју би други начинио на његовом имању на коме је он дотле имао неку бедну страћару. Извођење комасације малих плацева било би на овој начин олакшано, капитал би се концентрисали, страћаре у центру Београда би убрзо ишчезле а изграђивање центра би отпочело новим полетом.

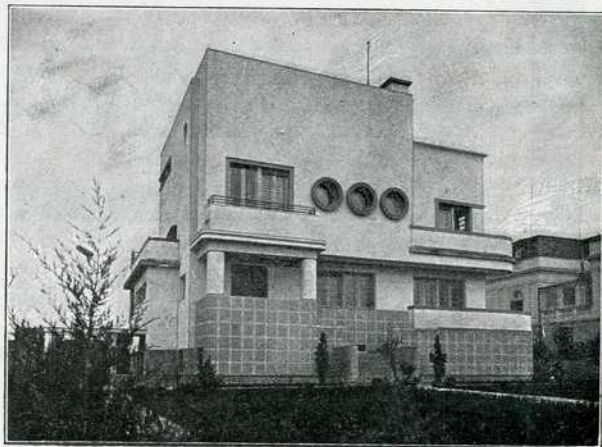
Доношење оваквог закона би донело још једну корист, која није за подцењивање а та је — што би се многи презадужени сопственици данашњих београдских палата извукли из кризе и опасности да изгубе цело имање, јер би могли да продају неколико делова своје зграде и сачувају за себе бар један део свога имања.

Оваква врста сопствености није нова и спроведена је у многим већим центрима Европе и Америке. Од пре неколико година овакав начин постоји и у Софији. Код нас има овакве сопствености једино у неким местима Далмације и датира још из времена Млетачке Републике. Ко је био на Крфу имао је прилике да види остварену ову врсту сопствености по спратовима.

Као слаба страна овакве заједничке сопствености истиче се то, што на једној згради има много делова који би морали остати заједнички и који би се морали заједнички одржавати и оправљати. Такви су делови: кров, улаз, степениште, фасада, двориште и т. д. Кад се ствар дубље простудира, не изгледа да би то стварало несавладљиве тешкоће. Врло је лако одредити вредност, једног спрата неке палате, према њеној целокупној вредности са плацем заједно. Рецимо да је вредност тога спрата  $\frac{1}{5}$  вредности зграде са плацем заједно. Приликом оправке заједничких делова: крова, улаза и т. д. сопственик поменутога спрата имао би да поднесе  $\frac{1}{5}$  изнетих трошкова за оправку и тако исто и сваки други сопственик, према односу вредности свога дела зграде према целокупној вредности. Еригу око ових спратова и прорачуна вршио би један заједнички плаћени настојник. Сличан однос постоји и сада када у једној згради има много закупаца па морају заједнички да плаћају чистићење улаза и степеништа, њихово о-

светљење, чистићење димњака, да се служе истом перионицом, таваном итд.

Оваквом систему својине има приговора и од стране правника, који сматрају да би он изазвао компликоване односе. Свакако да би однос био компликованији него сада, али он не би био несавладљив, а добре стране и користи које би донео такав закон, оправдавају компликованији правни однос који би евентуално наступио. Слични законски прописи већ постоје код нас у случају, кад има више сузласника на једном имању (смесничари) и кад ови уживају приход на равне делове или у процентима. Уосталом то је ствар правника



Нови Београд: Једна модерна вила на Дедињу

и онај ко би градио закон имао би да се упозна са таквим законским прописима у местима где они постоје. То не би био тежак посао јер се нетиче ничега новог, него примене и прилагођавања постојећих прописа на страни, нашим приликама и навикама.

Данашња Општинска Управа Београда која има врло активан Грађевински одбор, Технички одбор и Урбанистички комитет, у којим се одборима живо ради на питањима изграђивања и улепшавања Београда — требала би да што пре узме иницијативу за доношење закона о делимичној својини, који би закон, поред осталих прописа, омогућио ново и правилно изграђивање Београда, престонице наше лепе и велике Југославије.



Др. Матија Амброжић,  
професор универзитета

## Београдска колонија за одојчад и малу децу

# ПОВЕЉА О ПРАВИМА ДЕТЕТА



Овом повељом о правима детета, познатом под именом Женевске декларације, људи и жене свих народности, признајући да је дужност човечанства да пружи детету најбоље што може дати, без обзира на његову расу, народност и веру, објављују и прихватају ове дужности:

- 1) Детету се морају створити услови за нормалан телесни и духовни развитак.
- 2) Дете гладно мора се нахранити, болесно неговати, заостало помоћи, заблудело извести на прави пут, а сироче и напуштено прихватити и обезбедити.
- 3) Детету се мора у случајевима великих несрећа прво помоћи.
- 4) Дете се мора оспособити да може само да се издржава и мора се заштитити од сваког искориставања.
- 5) Дете се мора васпитати у духу да својим најбољим способностима послужи својој браћи.

*Марија*

*Храњеници и хранитељице код нас у раније доба.*

Децу која су лишена, из ма којих разлога, свог домаћег огњишта, није очекивала једнака судбина у свим историјским покрајинама наше данашње отаџбине.

На територији *предратне Србије*, она су била упућена готово искључиво на помоћ шире родбине и добрих људи. Није било уобичајено да општина или држава приме на себе издржавање детета и сместе га, за ре-

довну награду, у некој туђој породици. Готово једина институција на тој територији, која је спасавала незнатни део такве деце, била је мали предратни „Дом материнског удружења“ у Београду. Али он је збрињавао децу искључиво под својим кровом, а судбина деце после изласка била је неизвесна.

На оном делу наше земље, који је припадао *бившој Мађарској*, напуштена деца су постала, по мађарским законима, државни питомци, „државна деца“. Ти закони су донети међу другим и у циљу мађаризације деце других народа, али су били, за тадашње време, на стручној висини, тако да су цитирани у западној Европи као угледни. Мађарска држава примила је ту децу, привремено, у своје веома лепе „азиле“, а одатле их смештала у мађарске сеоске породице. Породице је одабирао управник азила и стајале су под његовим надзором. Села где су се смештала деца била су, већим делом, знатно удаљена од азила, тако да је стручни надзор био већином доста платонски. У самим селима образовани су додуше некакви локални, нестручни одбори, који су водили надзор над депом (храњеницима) и њиховим хранитељицама, али тај надзор не може се упоредити са непосредним стручним надзором лекара и сестре, како је то предвиђено за модерне колоније које су створене, у последњим годинама, у нашој земљи.

У оним деловима наше земље који су припадали *бившој Аустрији*, било је, по негде, такозваних „находишта“. Чувена су, најалост рђаво чувена, због своје огромне смртности, находишта у Далмацији. Мали број деце који је излазио жив из находишта, па и извесан број деце која нису прешла кроз те установице, давао се на храну у туђе по-

родице. Децу су давале на храну понекад ванбрачне мајке саме, понекад њихове породице које су хтеле да прикрију срамоту своје кћерке, често и општине које су биле по закону дужне да издржавају сиромашне, а понекад сама поменута находишта. Они који су давали децу на храну за њих су и плаћали, и то већином минималне суме. Разумљиво је да ни мајкама самим, ни њиховим породицама, ни општинама није стало до тога да деца дуго живе. Хранитељице нису биле ране између најбољих жена, ни по стању њихове опште и хигијенске културе, ни по висини њиховог морала, ни по висини њиховог општег друштвеног угледа. Ни храњеници ни хранитељице нису били ни под каквим надзором. Било је жена, по неки пут више њих у извесним селима, које су себи створиле управо занат од тога посла. Што краће је дете живело код извесне хранитељице, у толико је сматрана она као успешнија занатлија у прављењу „анђела“ (Engeln-Engelmacherinnen). — Било је и породица које су примале и одговале дете, па макар и за најмању награду или без награде, из једноставног разлога да им дорасте у кући једно чељаде више као будућа бесплатна радна снага. Те случајеве можемо убрајати у сразмерно веома повољне. — Ретки су били случајеви да је дете остало живо и да га је његова породица, на крају крајева, ипак примила и достојно подигла.

У пределима који су припадали бившој банији Хрватској и Славонији, прилике су биле приближно сличне онима у аустријским пределима.

На територијама бивше Босне са Херцеговином, Црне Горе и Јужне Србије, о неким мерама смишљене, па макар и рђаве заштите те деце не може бити ни говора. Патријархални начин породичног живота излучио је већину те деце веома брзо из породице, па тиме и из редова живих.

#### Храњеници у страним земљама.

У свима земљама где је уочена велика национална и социјална важност добре јавне заштите деце у току последњих деценија пре рата и где се она развијала стручно и плански, напуштена одојчад и мала деца збрињавала су се, у главном, на два начина: у дечјим домовима (находиштима, азилима) и у туђим породицама (деца на храни, храњеници, „Ziehkinder“, „Pflegekinder“; словеначки: „рејци“, „рејенчки“).

Напретком дечје заштите, свуда је напредовала и контрола хранитељица, да би се болешљивост, запуштеност и смртност те деце што више смањила. Критеријум за избор хранитељица бивао је све строжији. Али велика је била тешкоћа у томе, што су деца била разбацана по многим селима, па је е-

фикасан стручан надзор, због великих удаљености, и сувише често био стварно немогућ.

Французи су први донели законске мере у погледу избора и контроле хранитељица (La loi Roussel од 1874 год.). Те законске мере нису се показале довољно ефикасне, баш због разбацаности храњеника по селима, међусобно много удаљеним.

#### Стварање дечјих колонија у Француској и код нас.

У циљу заштите деце од туберкулозе, њиховом издвајањем из туберкулозне породице, Французи су први приступили организацији Дечјих колонија у данашњем смислу (Oeuvre Grancher, 1903 г.). Данас постоји у Француској мноштво таквих колонија за заштиту деце од туберкулозе.

У послератно доба, у Француској су никле и дечје колоније чији задатак није био заштита од туберкулозе, него општа социјална заштита одојчади и мале деце. [Centres ruraux de l'élevage, Placements familiaux ruraux, Placements familiaux de tout-petits].

Главни циљеви тих „центара“ били су ови:

- а) да се растерете препуни дечји домови;
- б) да се издржавање деце појевтини;
- в) да се запуштеност и смртност деце која потпадају под Руселов закон знатно смањи.

Ови су главни принципи тих модерних центара (колонија):

а) збијено смештање деце у једном већем селу или групи села која су близу једно другоме;

б) у средишту колоније мора бити дечји диспансер;

в) дечји диспансер је снабдевен са једном или више стручних сестара, које стално посећују храњенике и хранитељице;

г) дечји диспансер води локални лекар;

д) хранитељице су дужне да редовно доносе, односно доводе своје храњенике у диспансер;

ђ) колонија стоји под стручним вођством неке педијатријске установе у већем граду.

По угледу на ове последње француске институције, у нашој земљи је основана прва Колонија за одојчад 1926 год. у селу Луковици и околним селима, на двадесетак километара од Љубљане. Ту колонију је организовао државни Завод за социјално-хигијенску заштиту деце у Љубљани, у сарадњи са приватним удружењем: „Дечји и матерински дом Краљице Марије“. Финансијски носилац колоније је било поменуто удружење. Правилник те прве колоније прописало је Министарство народног здравља под ХБр. 52.066, од 18 новембра 1926 год. Та колонија још и данас постоји.

Завод за здравствену заштиту матера и деце у Београду организовао је своју дечју колонију 1929 год., и то у низу оних колонија које су основане у Загребу, Новом Саду, Осијеку, Сарајеву, Скопљу и Тржићу, а које предвиђа чл. 27 Правилника за колоније за одојчад и малу децу, који је прописало Министарство социјалне политике и народног здравља 28. X. 1929 год., под бр. 35213.

*Законска основа наших колонија за одојчад и малу децу и њихов број*

Према уредби о организацији и делокругу хигијенских завода, домова народног здравља и здравствених станица (СБр. 8179 од 1 априла 1930 г.), у седишту сваке банске управе мора да постоји хигијенски завод (§ 1 Уредбе). Сваки хигијенски завод треба да има, као своју засебну установу, Завод за здравствену заштиту матера и деце (§ 5 алинеја 1 тачка 1 Уредбе), а сваки такав Завод треба да има, поред других својих отсека, и колонију за одојчад и малу децу (§ 5 алинеја 2 тачка 3 Уредбе).

Према Правилнику о делокругу Завода за здравствену заштиту матера и деце (СБр. 10956 од 16. V. 1930 г.), колонија тога Завода мора да има два подотсека: један градски и један сеоски. Заводски диспанзер врши све послове градског подотсека колоније. Сеоски подотсек (одељење) колоније има свој диспанзер, који ради под стручном и административном контролом управника Завода (§ 27 Правилника).

Горњи прописи нису још у целости спроведени, ни у погледу броја завода за здравствену заштиту матера и деце, па ни у погледу броја колонија. Иако свака бановина има свој хигијенски завод (свега 10), Завод за здравствену заштиту матера и деце постоји тек у Београду, Новом Саду, Љубљани и Сарајеву. Код осталих хигијенских завода постоји само дечји диспанзер, као неке врсте почетан стадиум будућег завода.

Од завода за здравствену заштиту матера и деце, само београдски, новосадски и щубљански имају колонију са градским и сеоским подотсеком. Сарајевски Завод има само градску колонију, али у таквим деловима града да она има, у ствари, сеоски карактер. Сем тога, загребачки Градски дечји диспанзер, који врши и све остале дужности Завода за здравствену заштиту матера и деце, има колонију са градским одељењем у Загребу и 2 сеоска одељења (у Мрацину и Крапини).

Малу колонију води и Државни дечји диспанзер у Петровграду. Остале колоније које су основане горе цитираним Правилником угасиле су се касније.

Поред наведених, законским прописима основаних колонија, настале су, временом, још и неке друге, колоније за школску децу, и то: Новосадски завод за здравствену заштиту мтаера и деце основано је и води специјалну колонију за трахоматозну децу у селу Стапари; Београдска општина основала је и води сопствену колонију за своју децу школског доба, у самом Београду. И већина раније наведених колонија задржавају по неколико деце, која су достигла старост да пођу у школу, још и даље.

Горе цитирани Правилник за колоније за одојчад и малу децу прописује ово уређење колонија:

Шеф колоније може бити само шеф једног дечјег диспанзера, према томе само лекар (чл. 1).

Колонијама је задатак, да сместе своје штићенике код добрих хранитељица у околини диспанзера, да осигурају хранитељицама плаћање за издржавање деце и да стручним надзором, поучавањем хранитељица и прегледом деце осигурају својим штићеницима у отвореној заштити здрав развитак (чл. 2).

У колонију се примају деца која из ма каквих разлога немају добре неге и заштите у породици, а према стању њиховог здравља и развитка није им потребна затворена заштита у специјалним установама (домовима или болницама) — (Чл. 3).

У колонију се примају деца која плаћају пуну таксу, деца која плаћају један део таксе и деца која ништа не плаћају (чл. 6).

Ако се плаћа колонији пуна такса, она је нешто већа од награде коју плаћа колонија хранитељици за исто дете, пошто колонија има, поред тога, и личне и материјалне расходе за надзор детета, путне трошкове, одевање деце итд. (чл. 7).

У колонији, деца се дају на негу здравим, чистим, разумним и марљивим хранитељицама. Заштитна сестра колоније, т.ј. сестра диспанзера, проналази погодне хранитељице и води их у евиденцији. — Избор сваке хранитељице потврђује лекар диспанзера. Он прегледа њу, њене укућане и стан, и утврђује, да ли постоје здравствени услови за смештај у дотичној кући. Тај преглед се обавља доцније сваке године редовно, или ванредно ако се укаже потреба. (чл. 11).

Децу смешта, код изабраних хранитељица, дечја заштитна сестра колоније (чл. 12).

Ако која хранитељица, у погледу храњења и неговања деце, не поступа по упутствима колонијског лекара и колонијске сестре, лекар јој може одузети право да даље остаје хранитељица (чл. 13).

Хранитељице су дужне да уредно доносе своје храњенике у колонијско саветовалиште (чл. 14).

Колонијска сестра посећује свако колонијско одојче и дете у другој години бар једанпут у недељи, старију децу бар сваке две до четири недеље. Деца која требају нарочито брижљиву негу, смештају се код најспособнијих хранитељица и што ближе диспанзеру, а колонијска сестра мора их посећивати што чешће (чл. 15).

Ако се колонијско дете разболи, оно се лечи у колонијском диспанзеру, а када је то потребно, колонијски лекар посећује своје болесне штићенике и у кућама хранитељица (чл. 17).

Нарочито брижљивим хранитељицама, шеф колоније може давати ванредне награде (чл. 18).

Дете се отпушта из колоније: кад родитељи то желе; кад је прошао уговорени рок; када се постигну за дете и ван колоније добри услови за егзистенцију; кад стање дечјег развитка тражи затворену заштиту у дечјем дому или болници; кад за платежно дете нису уплаћена два месечна obroка, а Колонија нема сопствених средстава да га издржава (чл. 19).

Поред деце о којима је до сада било говора и која се зову „колонијска деца првог реда“, у колонију се могу сместити и деца за коју родитељи или старатељи, сами директно плаћају хранитељици, а колонија само посредује избор хранитељице и дужна је да води надзор („Колонијска деца другог реда“ (чл. 21 и 22)).

Деца коју смештају сами родитељи на подручју колоније, а без њеног знања и посредовања, добила су назив „колонијска деца трећег реда“. За ту децу колонија нема обавезних дужности, али се препоручује да ипак и њихове хранитељице контролише и поучава. Ако се несумњиво установи да су деца држана рђаво, колонија је дужна да случај пријави власти, ради одузимања детета (чл. 22).

Овде треба одмах приметити, да живе та деца под много горим условима него храњеници I и II реда. Мајке саме обично рђаво бирају хранитељице. Погађају се много за цену, постигну ниску месечну таксу, па хранитељице према томе веома мало пружају деци, и у материјалном и у моралном погледу. Хранитељице трећег реда често потсећају на „Енгелмахерице“ — Храњеници III реда и депресивно дејствују на ниво неге и васпитања праве колонијске деце. Та опажанја нису учињена само у нашој колонији (Београдског завода), него имамо сличне и још горе иззештаје из неких других колонија у нашој земљи.

Диспанзер колоније врши диспанзерску службу за сву децу и матере на територији колоније, по општим правилима те службе. Колоније са диспанзером треба да су расад-

ници дечје хигијене за ближу и даљу околину. (чл. 23).

Колоније се првенствено оснивају у сеоским пределима. Диспанзери у већим градовима могу имати два одељења: градско и сеоско. Ако је сеоска колонија много удаљена од диспанзера у граду, она мора имати свој сопствени дечји диспанзер, т.ј.: а) дечју поликлинику, која ради сваког дана, и б) саветовалиште за матере и децу, које ради 1—2 пута недељно. Такво сеоско одељење колоније мора имати и свога лекара и своју заштитну сестру (чл. 24).

#### *Одељења наше колоније и њихова међусобна веза.*

На основу наведених законских прописа, организована је и ради колонија Завода за здравствену заштиту матера и деце у Београду. Она и стално одржава своје градско и сеоско одељење. Деца се смештају у једном или другом, према дужини боравка у колонији који се предвиђа (на краћи боравак у градско, на дужи у сеоско одељење), према стању здравља и развитка (слабија и болешљивија деца, као и одојчад, у градско одељење, ради лакше стручно-педијатријске помоћи). Према потреби и према изменама у стању деце, она се и премештају из једног одељења у друго.

Увек настојавамо да што већи број мале деце буде смештен на селу, јер сматрамо да је једноставан начин живота на селу нарочито подесан за мало дете, да ту црпи своје прве утиске о животу и оспособи се за тежак будући самосталан живот који већину те деце чека. Сем тога, колонији придајемо нарочиту важност као расаднику дечје хигијене на селу. И коначно, ако што више деце сместимо на селу, где су хранитељице јевтиније, наша ограничена буџетска средства нам дозвољавају да примимо већи број деце у колонију бесплатно или са сниженом пристојбом.

#### *Насеље градској одељења.*

Градско одељење смештено је у београдским предграђима: Вождовац, Душановац и Пашино Брдо, која се непосредно додирују. Та три предграђа налазе се на периферији, тамо где реон Београда већ има у пола сеоски карактер. Фабрика у томе крају нема, а исто тако нема ни великих пролазних прашњавих друмова, те је ваздух чист. Хранитељице станују већином у малим кућама, које нису много насељене, које већином имају баште, разног цвећа и воћа. Иако су сиромашно стања, хранитељице одржавају у кући ред и чистоћу, која има обележје градске културе.

У њиховим кућама, колонијска деца показују врло добар напредак и у телесном прав-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

цу и у погледу васпитног и духовног узди-  
зања. Има доста случајева да хранитељице  
улажу далеко више труда око неге и ис-  
хране, васпитања и одевања колонијског де-  
тета, него што то одговара новчаној награ-  
ди. Такве хранитељице једва се растају од  
колонијске деце када случај наиђе да деца  
морају да напусте колонију.

Заводски дечји диспансер врши све по-  
слове диспанзера тога одељења Колоније. Је-  
дан заводски лекар и једна заводска сестра  
врше све послове колонијског лекара и ко-  
лонијске сестре.

### *Насеље сеоској одељења.*

Сеоско одељење смештено је у Мило-  
шевцу, једном селу од приближно 4000 ста-  
новника, у равном и плодном Поморављу, у  
срезу Вел. орашком, на железничкој прузи  
Смедерево — Велика Плана.

Најтежи је био задатак изабрати погодно  
село. Сви познаваоци прилика отсечно су ка-  
зали шефу Завода, када је тражио погодно  
село, да се на подручју предратне Србије  
такво село не може наћи. Наш свет, рекло  
се, није навикао да прима под свој кров туђу  
децу, поготово не ванбрачну. Хигијенска кул-  
тура наших села, рекло се, је на таквом ни-  
ском степену да здравље и живот деце ни  
мало неће бити обезбеђен. Шеф Завода није  
поклонио вере тим гласовима. Тражећи по-  
годно село, обишао је насеља, не сувише у-  
даљена од Београда, где су постојале здрав-  
ствене станице и здравствене задруге са за-  
дружним лекарима. Општински лекари у се-  
оским општинама још нису долазили у об-  
зир, пошто онда још није постојао Закон о  
здравственим општинама.

У Милошевцу је постојала Здравствена  
задруга са задружним лекарем, који је свесрд-  
но прихватио идеју о стварању колоније, пока-  
зао пуно поверења у њен успешан рад и  
радо се примио сарадње на стварању и во-  
ђењу колоније.

У Милошевцу је постојала и здравствена  
станица са сопственом зградом, коју је по-  
дигло Министарство нар. здравља у сарадњи  
са општином. Та станица је била уједно и  
централна тачка рада задружног лекара и  
могла је служити такође као стручна ло-  
кална база колонији, т.ј.: у њој се могао о-  
творити колонијски дечји диспансер, са кан-  
целаријом и станом за колонијску сестру. Сем  
тога, Милошевац је био подесан за колонију и  
из других разлога. Иако доста удаљен од  
Београда (око 100 км.), он лежи на желез-  
ничкој прузи, па ипак није сувише тешко при-  
ступачан.

Општи културни ниво становништва је на  
сразмерно високом степену. Становништво по-

казује велику жељу за напретком. Здравстве-  
но стање у селу није давало никаквих кон-  
траиндикација за његов избор за сеоску ко-  
лонију. Здравствена станица и здравствена за-  
друга успели су већ раније да створе прилично  
јак покрет у правцу хигијенског напретка у  
сеоским домаћинствима.

У селу има и имућног и сиромашног ста-  
новништва. У почетку, могли смо рачунати са-  
мо на сиромашне породице да приме наше  
храњенике. Није било увек ни лако нагово-  
рити их да приме колонијску децу. Наш нај-  
јачи аргуменат, у самом почетку, била је сра-  
мерно велика сума коју је наш Завод пла-  
ћао за децу (360 дин. месечно). Поред то-  
га, Завод је давао сваком детету комплетан  
дрвени креветац, постељину, рубље и одело.  
За 360.— дин. месечно, хранитељица је би-  
ла дужна да пружа детету само стан, храну,  
негу и васпитање, па је због тога та сума  
била доста примамљива.

Смештање деце у најсиромашнијим по-  
родицама, иако није дало баш много рђа-  
ве резултате, показало се ипак као неподе-  
сно. Није се могао увек постићи онај сте-  
пен сразмерно примитивне хигијене који је  
детету неопходан. Због сиромаштва, поједи-  
не хранитељице су давале деци исувише јед-  
нострану и оскудну храну, да би само што  
боље „зарадиле“. Сем тога, у васпитном по-  
гледу, деца нису била смештена ту увек нај-  
боље. Сиромаштво и нехат веома често су  
у међусобној узрочној вези, у томе смислу  
да је нехат једна од главних компонената  
у етиологији сиромаштва. А где влада не-  
хат, ни васпитање деце не може бити на  
висини.

Ускоро се показало у селу све веће и  
веће интересовање за колонијску децу. При-  
јављивале су се и имућније породице, са  
бољим станом, вишим стандардом живота, бо-  
љим хигијенским условима и бољим услови-  
ма за добро васпитање деце. Тако смо данас  
са нашим хранитељицама задовољни.

Село није сувише збијено. Око кућа сву-  
да има башта и воћњака. Куће нису сувише  
примитивне, већином су веома добре, и ве-  
лики број домаћица одржавају у кућама и  
око њих леп ред и чистоћу.

Многе куће биле су првобитно патосане  
земљом. Али када су лекар и сестра коло-  
није запели у својим настојањима, сви се-  
љаци који су имали колонијску децу редом  
су патосали своје куће даскама. На њих су  
се угледали и многе њихове комшије. То је  
само један пример (најочигледнији), како је  
сеоска дечја колонија у стању да врши, поред  
свог ужег задатка да збрињава сирочад и  
напуштenu децу, и много ширу хигијенско-кул-  
турну мисију на селу, као расадник дечје, па  
тима и опште хигијене.

*Старост деце при пријему.*

Старост деце при пријему у колонију била је:

	м е с е ц и												свега				г о д и н а					
	0	1	2	3	4	5	6	12	одојч.	1	2	3	4	5	7	5	1	3	0	2	0	2
градско од.	2	3	5	5	9	12	39	75	51	30	20	24										
сеоско од.	—	—	—	—	—	—	4	4	22	21	12	22										

Већина деце која су примљена у сеоско одељење претходно су прешла кроз градско, а поједина су враћена из сеоског у градско.

Млада одојчад примана су само изузетно. Не би било тешко наћи хранитељице које би и ту одојчад добро неговале, али питање рационалне исхране је тешко. У близини самог Завода, који располаже млечном кухињом за одојчад, нема подесног становништва да би примало храњенике. У непосредној је близини, са једне стране, озлоглашена „Јатаган мала“, са друге стране збијено насеље са чисто градским карактером, где су и куће и њихови становници неподесни за колонију. Предграђа, међутим, која су подесна за колонију, толико су удаљена од Завода да снабдевање одојчади из заводске млечне кухиње не долази у обзир, пошто би то знатно поскупило издржавање деце. А у самим предграђима где је смештена колонија не може се организовати засебна млечна кухиња, пошто за то нема средстава и пошто би засебна млечна кухиња за мали број колонијске деце била некономска.

У сеоско одељење, одојчад у опште више не шаљемо. Успех код 4 старије одојчади, што су смештена на селу, није био довољно добар. Ниво хигијене у селу није на толикој висини да би нега била увек беспрекорна. Многе сељанке толико су запослене у кући и око ње да би тешко извојиле довољно времена за негу одојчади. Али ипак, могао би се наћи извесан број сеоских кућа где би и одојчад била добро смештена, али и ту је главна тешкоћа у томе што у селу не можемо уредити беспрекорну млечну кухињу за одојчад. Када би надлежни слали већи број одојчади у колонију и плаћали за њих, и та тешкоћа би се вероватно могла пребрини. За мали број одојчади што имамо у колонији не исплати се оснивати млечну кухињу у селу.

*Здравствено стање деце у колонији.*

С обзиром на то да је велика већина деце, већ при пријему у колонију, у своје развитуку заостала и у здравственом погледу оштећена, можемо да кажемо да је здравствено стање деце у колонији сразмерно добро. Деца се нормално развијају, опорављају се, оживе. И не разбојевају се сувише, бар сигурно не више него што се разбојевају њихови вршњаци који живе у сопственим сиром-

ашнијим а хигијенски просвећенијим малограђанским, односно сеоским породицама.

Највише се деца разбојевају од акутних обољења органа за дисање, знатно мање од поремећаја исхране и варења, мали је број инфективних и других болести.

Од почетка рада колоније до краја 1934 год., било је свега 8 смртних случајева код наших храњеника, и то 6 у градском и 2 у сеоском одељењу, што износи 4,7% све примљено деце (168). У градском одељењу, 3 деце умрло је од запаљења плућа (у старости од 5, 8 и 10 месеци), 1 од запаљења можданих опни, 1 од туберкулозе, 1 од крвавих пролива (ентероколитис, у старости од 8 месеци).

У сеоском одељењу, 1 дете је умрло од тетануса и 1 од крвавих пролива (ентероколитис, у старости од 17 месеци).

*Душевни развитак деце у колонији.*

Деца дата колонијским хранитељицама на негу и чување, пошто су у породичној средини, имају прилике да се нормално развијају. Пролазе кроз морални, васпитни и духовни утицај једне сиромашније, али ипак просвећеније и здраве сељачке, односно малограђанске средине. У тој средини деца имају много више додира са стварним животом, но што би га имала у једном заводу. Долазе у додир са природом, а сем тога имају прилике да виде не само пријатне, него и теже стране једног скромног свакодневног живота. Тако ће бити способнија да се и касније у школи васпитавају за тежак практичан живот који их чека.

За разлику од деце, која у првим годинама живота одрасту у дечјим домовима, код колонијске деце се опажа несразмерно бржи и природнији духовни развитак. Повољан утицај породичне средине нарочито је очигледан код оне деце која долазе из завода, у својој другој, трећој или четвртој години. Тек у породици почиње за њих прави душевни живот. Има мноштво тога што у заводу нису могли ни видети, ни научити.

Познат је израз „хоспитализам“ за телесно стање одојчади која су у рђавим дечјим домовима или у рђавим дечјим болницама (у „хоспиталима“) много заостала у своје телесном развитуку, због недовољне неге и рђаве исхране.

Поред телесног хоспитализма, исувише често имамо прилике да опажамо *духовни хоспитализам* код оне деце која су одрасла у заводима. То важи нарочито за децу оног доба старости када се дух најбрже развија, када дете прима прве јасне утиске од своје околине, када дете, иако само играјући се, стварно највише има да научи: т.ј. у годинама свога малог детињства, приближно од

навршене прве године живота па до пред сам полазак у школу.

У колонији нема духовног хоспитализма.

*Висина колонијских пристојби (такси).*

Где је Колонија била у стању да тражи пуну пристојбу, у почетку је наплаћивала по 500.— дин., а сада се наплаћује по 380.— дин. месечно.

Хранитељицама у Београду плаћало се у почетку по 500.— дин., а сада се плаћа по 350.— дин. месечно. Хранитељица је дужна да даје детету стан, храну, постељу са постељином, негу, васпитање и да га доноси, док је здраво, на редовне прегледе у саветовалиште, а када је болесно, у поликлинику. Колонија даје деци рубље и одело.

Хранитељицама у селу плаћало се у почетку по 360.— дин., а сада се плаћа по 230.— дин. месечно. Остало је као и у Београду, једино с том разликом да колонија даје и постељу са постељином.

У изузетним случајевима, када је детету потребна нарочита нега, месечна награда се нешто повиси.

Увек се покушава постићи најнижу могућу месечну награду. Али се видело да се награда не може спуштати испод извесне границе, а да то не би ишло на уштрб квалитета исхране, неге и васпитања детета.

Ради упоређења, овде изводимо висину награде хранитељицама у неким другим нашим колонијама. У Сарајеву се плаћа 350.— дин., у Загребу, Мрацлину, Крапини и Луковици 200.— дин. У 2 колоније, које се налазе у непосредној околини Љубљане, децу смештају већином саме мајке (колонијска деца II и III реда) и плаћају 150—300 дин., али су многа деца ту рђаво смештена. Исто важи и за један део деце у Загребу.

*Ко сноси трошкове за децу у нашој колонији?*

Колонија о којој је овде реч улази, са својим расходима и приходима, у буџет Министарства соц. пол. и н. з., као отсек државног Завода за здравствену заштиту матерa и деце.

Прву децу, која су у 1929 и 30 години примана у колонију, Завод је издржавао, већим делом, из сопствених буџетских средстава. Само мали део пристојбе наплаћивао је од родитеља (већином ванбрачне мајке), где год је то било могуће. 1931 године, Београдска општина је отпочела да се служи том колонијом, слала јој своју децу и плаћала за њих. Све до данас, највећи контингент деце даје нама Београдска општина.

За 168 деце, колико је примано у колонију до краја 1934, плаћали су.:

Београдска општина сву пристојбу за 67 деце.

Делом Беогр. општина, делом мајка за 42 деце.

Моравска бановина сву пристојбу за 3 деце.

Управа Двора сву пристојбу за 1 дете. Друштво за чување народног здравља, сву пристојбу за 2 деце.

Родитељи сву пристојбу за 18 деце.

Делом родитељи, делом колонија из свог буџета за 26 деце.

Колонија сву пристојбу из свога буџета за 9 деце.

Исувише мало се служе нашем колонијом јавни фактори који су по закону дужни да издржавају сиромашну децу, па и фактори који то чине добровољно (приватна друштва).

Један је разлог за то, што колонијски начин збрињавања деце, код нас, још није довољно познат. Нарочито наша приватна удружења концентришу своје напоре исувише често једино на подизање зграде за дечји дом или обданиште и на издржавање деце у подигнутом заводу. Можда то и не само због немогућности да се обавесте о другим облицима дечје заштите, него и због тога што се такав начин рада (подигнута зграда) може и добро видети. Чак и на квалитет издржавања деце у подигнутим зградама, т.ј. на стварни добар телесни и душевни напредак примљене деце, не обраћа се увек довољно пажње.

По законима о сеоским и градским општинама, општине су дужне да издржавају децу која немају никога свога да их издржава. Што се општине, сем Београдске, не служе нашем колонијом, за то није једини узрок у непознавању те врсте заштите деце, него главни узрок је у томе што општине не уносе у своје буџете ни из далека довољне суме за ту сврху. Исто важи и за бановине, иако њима у погледу издржавања сиромашне деце закони не налажу прецизне дужности.

У таквој ситуацији морамо жалити, што државни буџет колоније није већи, да би се бар о државном трошку могао издржавати већи број деце у колонији.

У сваком одељењу колоније неговано је у последњим годинама просечно по 25—40 деце. Свако одељење могло би примити 2—3 пута толико. Пошто се издатци за персонал тиме не би повећали, издржавање појединог детета појевтинило би. То у толико више, што би хранитељице лакше пристале на ниже награде, када би свака могла стално имати по двоје деце.

*Трошкови колоније.*

У 1934/35 буџетској години, наша колонија је имала ове приходе од храњеника, за које су јој плаћали:

Београдска општина Дин. 222.199,44; Моравска бановина Дин. 12.600.—; Управа Двора

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА



Дин. 3.600.—; Друштво за чување народног здравља Дин. 4.000.—; Саме мајке Дин. 6.652.—

Свега прихода Дин. 249.051,44

У исто време, колонија је имала ове расходе:

1) лични расходи:

Награда лекару сеоског одељења Дин. 7.200.—; плата сестри сеоског одељења Дин. 15.195.—; хранарина сестри сеоског одељења 1.800.—; плата сестри градског одељења Дин. 14.950.—, укупно: Дин. 39.145.—.

2) материјални расходи:

Награде хранитељицама у сеоском одељењу 87.915,10; награда хранитељицама у градском одељењу 107.990,15; трошкови за набавку рубља и одела за децу 23.543.—; лекови за децу у сеоском одељењу 802.74.—; лекови за децу у градском одељењу 119,41.—; дрва за огрев сеоског саветовалишта 490.—; пране рубља сеоског саветовалишта 83.—; путни трошкови за пренос деце 202.— канцеларијски трошкови и поштарина 1040.— 222.185,40.

Свега расхода Дин. 261.330,40.

Просечно је било 54—55 деце дневно у колонији. Тачан број дана боравка све деце у колонији (број обскрбних дана) био је у сеоском одељењу 10.592, у градском 9261, укупно 19.853.

Поучно је упоређење трошкова издржавања деце у колонији са трошковима издржавања у домовима за одојчад и малу децу. Упоредићемо са колонијом један добар такав дом и један сасвим рђав.

„Дом материнског удружења” у Београду, у 1933/34 буџетској години, показује 271.354,45 дин. личних и 719.319,43 дин. материјалних, укупно 990.673,88 дин. редовних расхода. Дневно је неговано у Дому просечно 86 одојчади и мале деце до три године. Смртност је износила, у 1933—3,1%, а за последњих 7 година просечно 7,3% све у дому неговане деце.

„Находиште” у Котору, у 1933 буџетској години, имало је буџетом предвиђено 42.500 личних и 287.500.— материјалних, укупно 330.000.— дин. расхода. Дневно је неговано у находишту око 40 одојчади и мале деце. Смртност је износила, у 1933 год., 70%, а за 14 година (1919—1932), смртност је износила 90% све у находишту неговане деце.

Издржавање једног детета је просечно коштало:

	дневно	месечно	годишње
У „Дому матер. удружења” у Београду	31,72	968,29	11.519,16
У „Находишту” у Котору (приближно)	22,60	687,50	8.250,—
У нашој „колонији.”	13,27	398,08	4.843,27

Опште је позната и призната чињеница да заштита деце у добрим домовима за одојчад и малу децу, који својим питомцима заиста очувају здравље и живот, не може бити јевтина. Заједнички боравак великог броја деце

у најнежнијем добу старости ванредно је опасан по децу, ради лаког разбољевања од инфективних болести, честих поремећаја исхране и варења, необичне осетљивости према грешкама у нези и т. д. Због тога је неприкосновен постулат, да такви заводи морају бити на вишку хигијене, која је скупа, и да смеју запослити само првокласан и стручно добро школован персонал, и то у доста великом броју.

Горе цитирано находиште је, за данашње време, један страхан парадокс, управо трагичан куријозум. Сразмерно високи трошкови иду у њему заједно са огромном смртношћу деце. Находиште није уређено сходно својој сврси, нема стручног вођства, ни стручног персонала. Сем тога, персонал је и недовољан по броју. Новац се троши, већим делом, сасвим узалудно. Ако је циљ дечје заштите да деца којима је потребна јавна помоћ у што већем броју умиру, то би се могло постићи и без оволиких трошкова.

Дечја хигијена у породици је много јевтинија него у заводу. Релативна изолованост детета, индивидуална нега, живот у природној средини и пожртвованост која има дубоких корена у материнској природи жене која дете индивидуално негује: то су главни узроци јевтиноће. Човечанство би било већ одавно изумрло, кад би за негу деце у породици важила сва она скупа хигијенска правила која, најалост, морају да важе за колективну негу деце у заводима.

Иако су много скупи, домови за одојчад и малу децу ипак морају да постоје. Није свако дете способно да се смести у туђу породицу. Одојче у првим месецима, недоношче, слабуњаво и болешљиво дете спада у дом, а никако у колонију. Ту је наведен само један мали део неопходних разлога за пријем у домове.

Али кроз целокупну дечју заштиту треба неминовно да се спроведе принцип, да дете сме само толико да остаје у дому колико му је неопходно потребно, па ни један дан више. Ако се оно издржава из јавних средстава, оно после тога спада у колонију. За трошкове једног детета у дому може се најмање двоје деце издржавати у колонији.

Поред јевтиноће, за колонијски облик збрињавања старије одојчади и мале деце говоре још и многе друге околности. Горе смо видели колико колоније могу бити корисне за нормалан телесни и душевни развитак храничника. Али колоније, ако су на висини свога задатка, могу имати још и шири значај.

*Колонија као расадник дечје хигијене.*

Горе је већ кратко поменуто да има наша колонија великог утицаја на становништво села, у погледу хигијене стана. Куће хранитељица добиле су дрвени под, ред и чистоћа

у стану подигнути су на висину. Много оних најосновнијих мера дечје хигијене, које хранитељице морају да спроводе према упутствима лекара и сестре, њихове комшинице и познанице имитирају. Нарочити утицај учинила је сеоска колонија у погледу спремања дечје хране, а у првом реду у погледу гајења и кувања поврћа.

Саветовалиште колоније приступачно је и свима мајкама у селу, са њиховом сопственом децом. Становништво почиње и све више да се служи том установом. У 1934 год., у сеоском саветовалишту извршено је 753 прегледа колонијске деце и 256 прегледа сеоске одојчади.

Рад на унапређењу дечје хигијене необично тешко изналази путеве до села. Дечји лекари и стручне сестре које су имале прилике да се усаврше у практичној дечјој хигијени сконцентрисани су у већим градовима. Исто важи и за дечје хигијенске институције. Као специјалне дечје хигијенске институције за село, Италијани су организовали своје „Cattedre ambulanti di puericultura“ (путујућа дечја саветовалишта).

У нашем законодавству постоје прописи да сваки дом народног здравља треба да има свој дечји диспанзер, у чији састав улази и саветовалиште, са дечјим лекаром и стручном дечјом заштитном сестром. Ако би се организовало толико Домова народног здравља колико наше законодавство предвиђа и ако би сваки Дом здравља заиста имао и своје саветовалиште, готово сваки срез или бар по неколико срезова заједно били би снабдевени са једном институцијом за дечју хигијену (саветовалиштем). Нажалост, у томе правцу нисмо још стигли много даље од првих корака.

Спајање социјалне дечје заштите са хигијенском, у дечјој колонији, т.ј. везивање збрињавања деце у туђим породицама са дечјим

диспанзером, показује нам још један пут за уношење дечје хигијене у народ.

*Треба ли гајити колонијски облик дечје заштите?*

Свакако да треба. Постојеће колоније треба да се усавршавају, где има недостатака. (А без икаквих недостатака није ни једна.) Треба да им се упућује већи број деце. Велике колоније могу много боље вршити све своје задатке него мале. Држава, бановине и велике градске општине треба да оснивају нове колоније. Било би веома лепо и корисно, када би се наша и приватна удружења која би гајила тај облик дечје заштите, како је то случај, на пример, у Француској.

Сем колонија за смештање деце која због сиромаштва падају јавности „на терет“, требало би основати и специјалне колоније за изолацију деце из туберкулозне средине, (Oeure Grancher), можда и за децу са урођеним сифилисом, за трахотатозну децу (сличне колонији у Стапару) и т. д.

Смештање деце школског доба у туђим породицама показује мање добре резултате него код мале деце. То важи нарочито за запуштену, у васпитном погледу већ знатно оштећену децу (за „беспризорне“). Вероватно би се и ту могли постићи бољи резултати, када би се за ту децу израдио нарочити систем колонија. Али по томе питању имају педагози главну реч.

Разуме се да колонијски систем дечје заштите не може бити једини, пошто је он далеко од тога да би могао да буде за свако дете, у свакој ситуацији, и најбољи. И колонијско збрињавање деце има, поред својих индикација за једну врсту случајева, своје контраиндикације за децу друге врсте. Али у ланцу разних установа дечје заштите, колонија је сигурно једна од најважнијих карика.



Слободан Ж. Видаковић,

шеф Одељка за штампу, туризам и културну пропаганду Г. п. г. Београда

## Комунално-социјална заштита деце у нашим градовима<sup>\*)</sup>

— Неколико најновијих статистичких открића о социјалним и здравственим приликама живота наше градске деце —

Социјално старање није проста хуманост друштва према *слабима*, ни *бојатих* и *ситих* према *сиромашнима* и *гладнима* — него *обавеза* и *дужност* друштвене заједнице, да се стара не само о економски малим људима и социјално беднима, него и о побољшању свих услова под којима ће живот људски бити културнији и бољи.

Све балканске државе морају да схвате деџи проблем у најширем обиму. У томе погледу многе су од њих грешиле све до последњих дана, па међу њима и наша. Њихови водећи кругови и данас под деџим питањем разумеју само најмизерније збрињавање сирочади. Погрешно се уопште схвата заштита деце. Врло уско и неправично. Њоме су обухваћена данас само напуштена, сирота и убога деца, па чак и та деца тек једним врло малим, скоро незнатним делом. У ствари, социјално-комунална заштита деце, схваћена у правом смислу, обухвата сву децу, обухвата их у свима периодима њиховог живота, од рођења до колевке, од колевке до забавишта, основне и занатске школе, заната и гимназије... —

...Пре него бисмо прешли на резимирање основних дужности наших градских општина на пољу деџе заштите, потребно је, да у месецу манифестационих *Деџих дана* бар у најкраћем изводу прикажемо како здравствене, тако и социјалне, животне прилике наше градске деце, а према статистичким и анкетним подацима Одељка за штампу и културну пропаганду Г. п. града Београда и Социјалног бироа Отправништва послова Савеза градова, као и градских општина, у име чије руководимо проучавањем друштвених манифестација нашег градског живота\*\*, од социјалних па до културних и урбанистичких.

Наш анкетно-статистички материјал пружа податке и о стању здравља и условима живота градског подмлатка, првенствено београд-

ског. Због тровања у мемљивим избама, које се у Београду и осталим нашим градовима, најчешће, малим становима зову, (где често не дође ни 2 м<sup>2</sup> станбеног простора на једног житеља!) и због сталне, хроничне изгладнености великог процента наше деце — здравствени статус градске деце више је него рђав. Туберкулоза, анемија, општа дегенерација, лимфна оболења, — сви ти недужи косе краву жетву у нашем подмлатку, а туберкулозна клица у разним облицима продрла је већ код 90% београдске школске деце.\*\*\*).

Од свих жртава од туберкулозе у нашим градовима — преко 21% чине несрећна деца до 14 године старости. Примера ради пружамо овде неколико до сада необјављиваних статистичких података (за 1933 и 1934 године), јер желимо да тим службеним подацима документовано осенчимо фактично здравствено и социјално стање деце радних фаланги нашег градског живља:

*Процент умрле деце (до 14 године старости) од туберкулозе према укујној смртности од туберкулозе:*

Град	Процент
Љубљана	4,3%
Сисак	11%
Сремска Митровица	14%
Загреб	15,3%
Хвар	16%
Зајечар	20%
Вел. Кикинда	20%
Београд	20,5%
Крагујевац	29%
Бела Црква	30%

Итд., итд.

Утврђено је, да нам се преко 17% од све градске новорођенчади још првих дана своја живота инфицира туберкулозом, захваљујући на првом месту очајним станбеним приликама сиромашних редова градској становништва... —

\*) Кратак извод из студије „Дужности наших градова на подизању будућих генерација“.

\*\*) Одлуком и овлашћењем Конгреса Савеза градова.

\*\*\*) Према извештају и манифесту Лиге против туберкулозе и констатацијама наших највећих физиолога.

Исто су толико страховите и ове наше статистичке констатације: од све умрле школске деце (ученика) у 1933 години у Београду, пало је 48,41% као жртва туберкулозне косе...

О језивом проценту смртности наше градске деце говоре нам и ови службено утврђени подаци Социјалног бироа Отправништва послова Савеза градова:

Смртност деце у нашим градовима (у години 1934)

Град:	До 1 године: (процент према укуп. броју рођене деце у тој години)	До 14 год. старости. урачунавши и до прве год. (процент према укуп. општој смртности)
Хвар	1,4%	10%
Марибор	12,4%	11,7%
Птуј	7,5%	14,3%
Љубљана*	9,6%	16,2%
Зајечар	21,2%	19,8%
Копривница	19,5%	21%
Слав. Пожега	24,3%	22,3%
Н. Градишка*	18%	23%
Сењ	23,6%	23%
Винковци	18,2%	24,2%
Ср. Митровица	19%	25,2%
Шибеник	7,4%	27,2%
Сомбор	20%	27,3%
Мостар	10%	28,4%
Сарајево*	9,7%	23,6%
Петровград	18,5%	28,9%
Београд*	16,3%	29%
Панчево	21%	29,5%
Ср. Карловци	20,8%	30%
Вршац	20,9%	30%
Загреб*	15,6%	30,8%
Бакар	13%	31,8%
Осијек	34,6%	32,8%
Бања Лука	10,8%	33,2%
Пожаревац	15,1%	33,6%
Суботица	20,6%	33,8%
Сушак	10,9%	34,2%
Сплит	14,4%	36,4%
Вел. Кикинда	22%	36,5%
Травник	13,7%	40%
Подгорица	13,1%	44,3%
Лесковац	17%	45,2%
Скопље	23%	52,2%
Призрен	37,1%	68%

Итд., итд.

Ко би могао да анализира ове статистичке цифре а да не доведе у питање свој животни оптимизам и да не изгуби веру у бољу будућност наше друштвене заједнице?!... —

Да пружимо још само неколико статистичких података из наших многобројних службених анкета о социјалним приликама бео-

градског нам живља, података који су органски везани за овај страшни помор наше градске деце:

У анкетираним\*) београдским малим становима нађено је (маја—августа 1933 г.): велика влада у 48,3%, мало светлости у 50,5%, трађено од слабог материјала у 87%, заглађено и нехиђијенски у 69%, ойште рђави и нездрави мали станови у 91,5% случајева; просечна висина 2,18 м; настањено укућана на једну одају 3,75 лица, а на једно лице (у становима од једне собе) свега 5,05 м<sup>3</sup> станбеног ваздуха итд. итд.; 82,8% туберкулозних\*\*) београдских породица имају само једну собу за живот, 14% две собе, а само 3,2% туберкулозних породица има више соба. У преко 20% случајева живе у Београду, у једној просторији 6 до 7 особа са малом децом. 86% београдских туберкулозних болесника спавају у истој соби са здравом децом и укућанима, а 42,6% спавају чак и у истој постељи са здравом децом, чија је торка судбина самим тим стојпроцентно зајечаћена, јер се од овог не може замислити немилосрдније пелцовавање туберкулозом!

Даље, утврдили смо три пута већи морталитет деце у градским станбеним тробницама, што се малим становима код нас зову. Исти процентуални однос утврдили смо и код ширења заразних болести. На пр. у Београду\*\*\*) у 1932 год. од 304 случаја шарлаха било је 260 у становима од 30 м<sup>3</sup> до 100 м<sup>3</sup> величине; 32 у становима до 200 м<sup>3</sup> величине; и само 12 случајева у становима са преко 200 м<sup>3</sup>. Тако и са дечјим оболењем од дифтерије: у 1932 г. пало је 283 оболења на београдске станове од 30 м<sup>3</sup> до 100 м<sup>3</sup>, 46 до 200 м<sup>3</sup> и само 15 случајева на станове са преко 200 м<sup>3</sup>, односно на станове који су својом величином одговарали прописима савремене хиђијене...

Наша службена статистичка проучавања у погледу смртности деце у Београду и нашим централним градовима, према занимањима родитеља, пружају овај социолошки карактеристичан однос:

занимање:	процент од умрлог броја деце:
трговци, индустријалци, рентијери	
банкар	10,0%;
радници свих врста	62,8%;
чиновници и све слободне професије	25%;
остало	2,2%;

\*) Према статистичким подацима службене анкете малих станова, којом је по званичној дужности руководио писец ових редова, а уз стручну комисијску сарађу претставника и лекара Јавне хиђијене Г. п. г. Б. и претставника Радничке коморе.

\*\*) По подацима држ. антитуберкулозне станбене анкете Д. А. Д. за 1934 год.

\*\*\*) Према извештајима епидемиолошког лекара Јавне хиђијене града Београда г. Др. Цонића, који нам је био прилежан сарадник при службеним станбеним анкетама, које смо вршили у име Београдске општине, Одеља за штампу и културу пропаганду Београда.

\*) За градове обележене звездом, подаци се односе на 1932 год. а за остале градове на 1934 годину.

У Београду, услед страховито високе смртности деце и радних маса, просечна дужина живота *снизила се на 32,29 година.*

У широким масама нашег градског живља деца трпе хронично гладовање, те су у великом проценту потхрањена. На пр.:

Службеним статистичким подацима Београдске општине утврдили смо,\*<sup>\*)</sup> да је у 1930 г. сва погрожена храна била довољна као минимум за 172.314 становника, а Београд је тада бројао 226.065 становника, тј. недостајало је хране — рачунски говорећи — за 53.615 становника. Шта то значи? Хронично изладњавање широких маса, првенствено сиромашних породица, оштећених мнобројном децом... —

Још један нов податак о недовољној исхрани наше градске деце: Како је Земаљска Унија за заштиту југословенске деце за овогодишње Дечје дане, који се баш сада прослављају, ставила лепу паролу, односно жељу, „Ни једно дете у Југославији не сме бити гладно” — ми смо у име београдског Отправништва послова Савеза градова извршили анкету о исхрани деце по нашим градовима, и према службеним подацима — који су, при том, у сваком случају непотпуни — утврдили смо, да у апсолутној већини наших градова има велики проценат недовољно исхрањене, односно потхрањене, деце, па чак и међу школском децом, о чијој се исхрани ипак води релативно највише старања (кроз школске кухиње итд.). Највећи проценат потхрањене деце пада на децу предшколској доба, нарочито на децу од друје па до шесте године старости. У погледу потхрањености школске деце пружамо, примера ради, ово неколико података Социјалног бироа Савеза градова.\*\*)

Име града: Проц. потхрањене школ. деце у 1934/35 г. (од укупног броја школске деце)

Птуј	6%
Љубљана	6%
Суботица	10%
Скопље	14%
Хвар	15%
Марибор	15%
Винковци	15,6%
Сремска Митровица	17%
Травник	око 20%
Петровград	25%
Београд	око 30% (деца анкетирани само у неколико школа)

Сремски Карловци	60%
Пожаревац	70%

Итд., итд.

\*<sup>\*)</sup> Види о томе дело „Наши социјални проблеми“, одељак о апровизационој политици, Слободан Ж. Видаковић. Издање књижаре Геце Кона.

\*\*<sup>\*)</sup> Подаци утврђени на основу званичних извештаја градских општина или школских поликлиника.

То је у општим потезима неколико наших службених, статистичких и анкетних података о садашњем здравственом и социјалном стању наше градске деце. Каква ли је тек будућност тог градског подмлатка, код кога је у Београду и у нашим великим градовима — да поновимо и подвучемо — већ сада туберкулоза продрла у разним облицима у 90%?!... —

Ми имамо милосрђа за псе и коње; оснивамо чак и друштва за заштиту животиња у часу када имамо 200.000 незбринуте деце на улици, и када од 5,500.000 југословенске деце — 70% вапије за социјалном заштитом!... —

Шта наше општине предузимају за дечју заштиту?! У већини врло мало! Будимо искрени! Сем похвалних примера педесет већих или напреднијих наших градова, на челу са



У Градском дечјем дому

Београдом, Загребом, Скопљем, Сарајевом, Новим Садам, Марибором, Нишем, Сплитом, Сушаком, Ср. Митровицом, Бродом, Суботицом, Осијеком, и на првом месту Љубљаном, која на пр. даје 33% од свога целокупног социјалног буџета на дечју заштиту, осталих четири стотине вароши чине врло мало, а често ни мало, на пољу праве дечје заштите. Једном службеном анкетом, извршеном у току последња два месеца, утврдили смо, да 31% од свих наших градских општина немају ни засебан одељак за заштиту деце, ни ма какве дечје установе, нити каквих било градских уредаба, правилника или прописа за здравствену, правну, материјалну или моралну заштиту деце!... Овако даље не сме да остане?! Зато Савез градова, као врховни комунални форум, уз иницијативу Уније за заштиту деце и сарадњу стручних референата наших централних градова, предузима једну широку акцију за правилно и свестрано спровођење комунално-социјалне дечје заштите. Основна дужност је сваке градске општине да води старање о својој градској деци, и да трошећи сада на праву дечју заштиту брише

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

у будућности из својих буџета скупе позиције на болнице за туберкулозне, на полицију, на робијашнице и на домове за блуднице?!...

Дечјом заштитом има да управља држава, првенствено преко општина, како уз пуну сарадњу стручних, социјално-здравствених институција, тако и уз благотворну помоћ координиране приватне и полуприватне иницијативе.

Чим се дете роди треба да постане мали и пуноправни грађанин своје градске општине, која се преко одређених лекара има да стара о његовом правилном развићу. Све врсте вакцинација и ортопедских корекција (ако су потребне) имају се вршити по службеној дужности, обавезно и бесплатно. Ако је дете од болесних родитеља има се одмах обавезно издвојити у дечје колоније. Нарочита пажња да се обрати на децу са туберкулозним хабитусом. Читав низ енергичних мера предузети да се дете сачува од последица наследних оптерећења. Свако новорођено дете треба да добије у градском Дечјем уреду свој здравствени картон. Надлежни квартални лекар дечјег завода да га обилази стално од рођења до четврте године старости, бележећи све примећене појаве у здравствени картон, а све поремећаје детињег здравља лично или преко специјалиста да доведе одмах у ред. Од навршене четврте године, обавезна градска забавишта да прихватају сву децу итд.

Сиромашну децу давати у нарочите дечје домове или у колоније. На пракси комуналне дечје заштите Београда, Загреба и других наших већих градова показало се, да је најбољи начин, да се та деца дају у здраве и боље сеоске породице. Ми мислимо да се овде мора отићи један корак даље, те да се у тим селима створе читаве дечје колоније, где ће деца имати све: од лекарског надзора кроз колонијске диспанзере па до најскупљих алиментационих препарата: купатила, природна и вештачка сунчања, мале гимнастичке сале, радио-концерте, педагошке биоскопе, све оно што може да утиче на развиће духовно и физичко стављати на располагање овој деци. Нарочиту предостројност — дивљења и религијског пијетета достојну — предузети ту, да би се онемогућиле епидемије међу децом, јер оне претстављају једину мрачну страну већих дечјих агломерација. \*)

У комуналну дечју заштиту мора се унети много више практичног смисла и много више организаторског духа. Све градске дечје установе морају се реформисати тако,

како би престале бити азили за исхрану и спавање малишана и постале истински заводи за физичко, морално, духовно и професионално васпитање наше деце.

Наше градске општине морају предузети за нашу децу и њихову будућност много ширу и систематскију социјално-комуналну акцију. За пример, похвалан пример, нека им служи савремена комунална дечја заштита европских градова, на првом месту градова братске Русије и Чехословачке!

Не само држава, у главним линијама, него су и сви градови дужни да дечјем старању посвете највећу пажњу. Програм социјално-комуналног рада на решавању дечјег проблема тако је обиман, да се он доиста не може цео извести ни у читавој деценији и при несравњиво бољим финансиским приликама, него што су ове данашње.

У целини, у правој и идеалној форми, дечји се проблем може решити тек у једној економски правичније уређеној социјалној средини... —

Али то још не значи да не треба данас ништа радити и не припремати дечје генерације за боље дане; на против, *пропуштени дани и нерад у дечјем старању исто су као и пропуштени дани у епидемији или њомору*: од варничког пламен прождире читаве квартове; код пропушеног појединачног заразног оболења, болесна поплава обухвата читаву насеља; од малих изгладнелих београдских Гавроша и Скампола стварају се туберкулозна гробља, пуне се казамати преступницима и венеричне болнице блудницама!

Свака градска општина, ма како мала била, у низу других социјалних дужности, има да истакне и нагласи и свој радни програм на дечјој заштити.

Као и у целокупној социјалној политици, тако и овде треба извести најдоследнију *децентрализацију у акцији, а централизацију у директиви*. Да би се идеално спровела ова дужност градске муниципије према деци, треба извести читав низ превентивних и куративних мера, медицинских, као и социјалних. На првом месту обавезно, па ако мора и принудно, законом, координирати све иницијативе, како приватне акције тако и јавних фактора на пољу локалне дечје заштите!

Примера ради напоменућемо само још неколико од основних мера из обимне области социјално-комуналне дечје заштите:

- 1) Обавезно пелцовање све деце противу туберкулозе и других заразних болести.
- 2) Принудну изолацију од родитеља заражених отвореном туберкулозом и сифилисом.
- 3) Принудну изолацију уопште све градске деце која се развијају и расту под немогућним условима: бедом, хроничним гладова-

\*) Страшан је факат, да још и данас има Дечјих домова у појединим нашим мањим градовима, нарочито на Приморју (п. пр. „Находиште“ у Котору) где моргалитет штићене деце износи 70—90%! Зар се ово не би могло окатегорисати у кримен друштвене заједнице?!

њем, у нехигијенским становима, у алкохоличарској или неморалној средини итд.

4) Усвајање система т.зв. *отворене дечје заштите* и упућивање сиромашне, као и болешљиве градске деце у слободне дечје колоније, које стварати по могућству у шумовитим климатским пределима.

За дечје сеоске колоније да се усвоји систем груписаних колонија под директном заштитом дечјег лекара и градских сестара, односно дечјих градских уреда. Спорадично и неконтролисано смештање градске деце у сеоске породице није за препоруку ни из хигијенских, ни из васпитних разлога, јер је самообмана буржоаске социјалне педагогије, да се сиромашно градско, радничко дете може вратити земљи и плугу.

Дечјем се питању морају посветити бескрајно већи морални и материјални ефекти него на пр. заштити стараца, којој данас већина наших градова обраћа два пута већу пажњу него дечјој заштити!

5) Стварање неопходних дечјих установа као, на пример, дечјих прихватишта, склоништа, корекционих завода, школа на ваздуху, домова за одојчад и матере, обданишта за малу децу, саветовалишта за трудне жене, домова и школа за дефектну децу и децу морално угрожену, породичних саветовалишта, „дечјих јасли“, дечјих и градских забавишта, школских кухиња, трпезарија, игралишта, бесплатних дечјих плажа са терасама за сунчање, опоравилишта, климатских места, феријалних дечјих колонија итд. итд.

6) Исто тако неопходно је подизање што већег броја дечјих диспанзера, болница и санаторијума за туберкулозну децу, школских поликлиника, као и покретних зубних клиника.

Крајње је време да се приступи подизању дечје болнице у Београду. Према бројности дечјих оболења, потребно је само за београдску децу око 1200 болничких постеља, рачунајући ту заразне, туберкулозне, хируршке и опште унутрашње болести. Међутим, по извештају г. Др. Милана Петровића, у свима болничким дечјим одељењима у нашим градовима, ми имамо укупно 250 дечјих болничких постеља. Зар то није више него друштвени грех?!... —

Комунално старање над децом има да отпочне од самог почетка мајчине трудноће. Тога ради, за све недовољно материјално обезбеђене мајке градске су општине дужне да воде бригу:

1) Да оне добијају јачу храну, нарочито увећане оброке снажног и бесплатно дељењем млека, као и да им се што више смањују часови дневног рада, ако су оне запослене у привреди;

2) Због смањивања радних часова, па према томе и смањивања зараде, да им се раз-

лика исплаћује у виду комуналне новчане помоћи;

3) Да се припреми унапред и организује при градским дечјим уредима дојиљска служба као најбоља и најприроднија у физичком одгоју одојчади;

4) Да се отвори установа комуналних одељака за дистрибуцију дечјег рубља за сиромашне мајке... —

Друга значајна фаза у развићу детета, којој градска општина такође мора да посвети пуну пажњу, јесте период кад дете ступи у основну школу, па док не изађе из ње.

Проучавајући социјална питања ми смо проучили неколико држава у Средњој Европи и на Балкану, и нигде нисмо наишли на један социјално савремен систем основне наставе. При том, у већини држава, а нарочито у Југославији, градске основне и др. школе 85% су нехигијенске, пресићене прашином, недовољно зрачне, загушљиве, у апсолутној већини касарнског типа. Деца су збијена у нехигијенске учионице, и ту се држе по неколико часова дневно. Излети су оглашени за луксуз; гимнастика за беспослицу. Под таквим околностима није ни чудо што су наше градске школе постале расадници свих могућих болештина, од туберкулозе до скабиеса. Школска су купатила и базени у нашим варошким школама беле вроне, а о зимским вештачким сунчалиштима нико и не сања. Такав систем изградње градских основних школа мора да буде одмах одбачен... —

Најкритичнији период у животу градске деце, то је период од 10—14 године старости, кад сиромашно дете завршава основну школу, а не полази на занат, пошто се тамо не прима пре навршене 14 године. За те четири судбоносне године дете је препуштено градској улици, која уништи све што год је школа дала и од дечје душе ствара најчешће моралне развалине.

Овај критични период мора да буде предмет нарочитог старања градских општина, а за које н. пр. Београдска општина још ништа није урадила. Морају се стварати погодне проsvетно-привредне институције, које ће ту децу одвајати од градске улице и за те 4 године припремити их за корисне позиве у животу. Ако би се дотле извела коренита реформа нашег преживелог наставно-просветног програма — где градови треба такође преко свога Савеза градова да кажу пресудну реч — онда би ова велика социјална дужност отпала од градских општина, јер би се ове четири године апсорбовале продуктивним привредно-занатским и просветним радом и обуком, која не би престајала баш онда кад је деци најпотребнија. Али, док то не буде, морају се од стране општинских уреда за заштиту деце оснивати н. пр. *школе за избор занимања*, са лаким програмом и ручним радом, и сва та де-

ца упућивати у њих. Градске општине би тиме извршиле своју велику дужност према овим најопаснијим годинама, и — што је такође значајно — сачувале би ту децу и од моралног пропадања по градским улицама, и од физичког пропадања због експлоатације индустрије и капитала, који у својој незајажљивости за профитом и вишком вредности све више сатиру и уништава хиљадама ове прерано у јарам упрегнуте радничке деце!

Безобзирно и неограничено искоришћавање нејаке радне снаге, превелики телесни напори, терет ноћног рада и нехигијенских прилика, ниске наднице и општа беда са хроничним изгладњавањем прате нашу радничку омладину по свима нашим градовима. Сама београдска државна Инспекција рада утврдила је још пре неколико година, да од свих запослених индустријских и других радника у нашим градовима долази на децу од 12—16 година старости преко 25%... —

Хронично изгладњавање, стално тровање у периферијским удерицама и немилосрдна, при том прерана експлоатација градске радничке деце, објашњава наш статистички утврђени налаз: да од свих занимања туберкулоза највише коси у Београду и великим нашим градовима поједине радничке струке, где се моралитет од туберкулозе пење чак и до 97%, а просечна дужина живота срожава на испод 32 године! (Види о томе приложу табелу).

У погледу дечјих домова и других њихових институција било би препоручљиво да градске општине издејствују од Краљевске Владе принудну конфискацију свих непотребних манастирских зграда и њихових шумских објеката... —

Примера ради осенчали смо овде неколико најосновнијих момената из обимне области комунално-социјалне дечје заштите.

На крају да напоменемо и главна финансијска средства, која градови морају створити за извођење једног реалног програма дечје заштите:

- 1) целибатерски општински порез;
- 2) општи порез за дечју заштиту, заснован на прогресивној бази и ослобођењу животног минимума;
- 3) специјални прогресивни порез на имућне бракове без деце и имућне бракове са једним дететом;
- 4) Стална помоћ Министарства социјалне политике;
- 5) Обавезна принудна концентрација новчаних средстава свих локалних хуманих и социјалних друштава за заштиту деце, односно обавезна координација приватне иницијативе.

У интересу социјалне правде и крдања са системом добровољних прилога и хуманитарног просјачења, треба законом пренети терет издржавања деце на богате класе...

#### Морталитет од туберкулозе и просечна дужина живота Београђана по професијама\*

З а н и м а њ е	Умрли од туберкулозе према укупном броју умрлих истог занимања просечно:		Просечна дужина живота (године)
	1929	1933	
<b>I</b>			
<b>Ученичко доба</b>			
1. ђаци (нижих, средњих и стручних школа)	45%	48,4%	
2. шегрти (свих заната)	47%	50%	
<b>II</b>			
<b>Радничка занимања</b>			
1. вртарски и сезонски радници (свих врста)	35,5%	37,9%	47
2. тргов. помоћници (свих врста)	48,6%	50%	42
3. возовође, бродари, железничари, трамвајџије, поштари	50,3%	56,5%	48,7
4. машинисте, ложачи	49%	57,1%	47
5. бравари	54%	60%	46
6. обућари	51%	62,5%	40
7. механичари	42%	66,6%	30
8. келнери	56%	75%	27
9. мањари	50%	75%	36
10. ливци, цимермани	75%	75%	40
11. кројачи, кројачице	55%	76,7%	29
12. молери, дреери	50%	80%	30,5
13. електротехничари, инсталатери	66%	83,3%	37,5
14. опанчари, сајџије	95%	95%	35
15. кшари, вајари, апотек. помоћ., артисти, глумци, певачице	—	97%	
<b>III</b>			
<b>Занимања грађана средњег економског стања и слободне професије</b>			
1. приватни чинов. (свих врста)	52,1%	54%	44,6
2. државни и општ. чиновници	40,9%	39%	47
3. инжењери, адвокати, лекари и др слободне професије	20%	35%	53,5
4. учитељи	—	19%	
5. официри	—	18,7%	
6. свештеници	—	14,2%	
<b>IV</b>			
<b>Класа имућних</b>			
репџијери	19,5%	21,7%	53,5
вел. трговци	19,9%	19,5%	56
банкарни, индустријалци	17,3%	17,7%	58

Дечје питање долази у најсуверенија питања државне и комуналне социјалне политике, јер скоро половину од свих становника државе чине деца, којој су неопходно потребна наша социјална брига и пуно здравствено старање.

\* Ово статистичко проучавање вршили смо у име одељ. за штампу и културу пропаганду Г. п. г. Б., а према званичним подацима Здравствене дирекције Г. п. г. Б.





**Антон А. Скала,**  
референт Министарства просвете

## Заштита и васпитање градске деце ван школе

„Општинска управа (поглаварство) је дужна помагати народну школу и указивати јој помоћ у свакој прилици, а нарочито у погледу васпитања и заштите школске деце ван школе”. (§ 152 Закона о народним школама).

„Дужност општине је старати се, по могућности, за обданишта за децу, као и за школске кухиње”. (§ 23 Закона о народним школама).

### 1 О задацима заштите

Поред многих задатака општини као основној управној и самоуправној јединици стављено је у дужност и социјално старање о њеном становништву. Правилно вршење овог задатка даје општини значај проширене породице. Као добри родитељи, општинске управе треба да брину о својим грађанима, нуде заштиту потребнима и помажу оне које треба помагати.

Као што је највећа брига родитеља да својој деци остваре што боље услове за њихов будући живот и старају се да им деца буду здрава, снажна, отпорна и способна за самосталан живот, исто тако и општинске управе треба да пре свега воде рачуна о напретку и будућности деце којој је социјална заштита неопходна.

Комунално социјално старање о становништву, које почиње са социјалном заштитом деце, не састоји се, дакле, само у давању помоћи потребнима у новцу, оделу, намирницама, становима и у сличноме, него ово питање претставља један важан социјалан проблем, у толико важнији уколико се не посматра само са гледишта надлежности појединих општинских управа или поглаварства, већ са широког гледишта напретка и развоја целокупног југословенског народа.

На социјално старање о градском становништву, а нарочито на проблем заштите и васпитања деце треба да се гледа отприлике тако, како гледа лекар на болесног појединца. Лекар прегледа појединца, констатује његову болест и лечи га, јер он жели да се појединац излечи и оспособи да може у здрављу што боље и што више живети. Социјал-

но незаштићено грађанство, а нарочито социјално незаштићена деца, исто тако претстављају „болесника” коме треба свестране помоћи. Дакле треба испитати узроке социјалне невоље, констатовати стварно стање и према утврђеним чињеницама треба одредити „лек” т.ј. начин социјалне заштите.

Кад би били у питању само социјално незаштићени појединци, старање о њима не би било тешко, јер појединци се у највише случајева и сами труде да остваре себи што бољу будућност. Појединци који су на пример за време рата материјално потпуно пропали, предузимали су после рата све шта је било у њиховој моћи, а да би обезбедили живот и бољу будућност себи и својима. Исто тако и у време садашње привредне кризе, која је довела до пропасти целе друштвене слојева, видимо, како се појединци боре и настављају да остваре себи и својима што сносљивије услове за живот.

Друкчије, пак, изгледа проблем социјалног старања кад је у питању заштита друштвених слојева. Друштво, колективно посматрано, још слабо води рачуна о својој будућности. Оно тражи бољи живот, хоће добро да живи, али се не труди да би и обезбедило себи бољи живот и бољу будућност. Садашње, пак, време и прилике у којима живе поједини друштвени слојеви су катастрофално тешки, те друштво треба да се што пре побрине о својој будућности. Не може се казати да се до сада није још ништа радило у томе правцу. Опажају се напори разних сталешких, просветних, хуманих и других удружења да се остваре услови за бољи напредак и безбеднију будућност друштвених заједница, али сви ови напори и сва настојавања могу се још увек сматрати само као местимичне појаве, извођени без оног система и без онога духа и елана који су безусловно потребни да се постигне задатак савременог социјалног старања.

А тај је задатак, да се заједничким друштвеним напорима обезбеди боља будућност друштвених слојева тиме што ће се у првом реду заштитити народни подмладак, и да се о-

стваре повољни услови за здрав развој и напредак целокућној нашој народа.

О социјалној заштити, дакле, која води рачуна само о привременом старању о незаштићеним појединцима или о појединим незаштићеним друштвеним слојевима, а истовремено се не брине о стварању услова за развој и напредак телесно и душевно здравих генерација, не може се казати да одговара савременим схватањима социјалне политике.

У земљама у којима се воде тачни подаци о здравственом стању становништва и о социјалним приликама уопште, предузимају се све мере да се очува народ здрав, отпоран и способан за активно учествовање у народној заједници, јер се само на тај начин може обезбедити благостање будућих генерација, а тиме и боља будућност целог једног народа.

И у нашој земљи се на основу стварног стања социјалних прилика све више подвлачи потреба да се приступи систематском и координираном раду на пољу социјалне заштите народних слојева, а нарочито народној подмлатка.

За време светског рата наш је народ много патио, страдао и физички пропадао. После рата, кад је било највише потребно да се народ одмори и ојача, појавило се доба привредне кризе и народ који се још није опоравио од једне катастрофе, нашао се у другој ништа мањој извољ. Беспослица, скупоћа и неповерење као најакутније последице привредне кризе упропашћују нашу народну снагу. Недовољно храњене мајке све више рађају слабуњаву децу; непослени родитељи све мање могу да се брину о својој деци, те услед тога народни подмладак сачињава све веће гомиле незбринуте напуштене, недовољно развијене, а и дефектне деце. По подацима социјалног бироа отпорности полова Савеза градова преко 200.000 сиромашне деце незбринуте је данас у нашим градским и варошким местима... — Појављује се на нашим градским улицама већ у гомилама савремени тип детета т.ј. дете-просјак. Ове појаве су и за наш народ судбоносне, пошто социјално слабији родитељи рађају много већи број деце него социјално обезбеђени и здрави родитељи. Здрави родитељи рађају по једно до два детета, јер се боје да више деце неће моћи исхранити и одгојити. Слабуњави и социјално незаштићени родитељи, међутим, о томе не воде рачуна; они рађају по четворо, петоро или још по више, већма болешљиве деце, која у огромном броју случајева показују и знаке дефектности.

Код оваквог стања ствари потпуно је разумљиво, зашто се све више у нашој земљи захтева, да треба нарочито социјалној заштити народног подмлатка посветити сву пажњу и што пре приступити систематском и зајед-

ничком решавању овог за будућност целог нашег народа најважнијег питања.

## II О сарадњи општина са надлештвима и приватним друштвима

Свакако су општинске управе и градска поглаварства први позвани да ово питање што целисходније реше. Општине нису само по називу основне управне јединице, него оне и стварно претстављају један прави државни живот у минијатури. У свакој општини решавају се проблеми који дубоко задиру у живот друштвене и народне заједнице и чије је темеље утврдило државно законодавство. Разлике у решавању животних проблема постоје, али само утолико уколико поједине општине показују пољопривредан, трговачки или индустријски тип. Све општине у једној држави су као ћелице у саћу, које све заједно чине државу. Зато се законодавац у свима главним или начелним питањима и обраћа на општине да их оне у своме „селф гувернеману” приведу у дело с обзиром на стварно стање и потребе живота у појединим местима, али према упуствима која прописује законодавац у циљу очувања народног и државног јединства.

Законодавац, дакле, поставља норме и даје упутства који могу да су теоретски најбољи, а општине су у највише случајева они чиниоци који их примењују и предузимају све што је потребно да они и у пракси покажу што бољи резултат.

И у питању заштите и васпитања народној подмлатка законодавац се обраћа пре свега на општине. „Општинска управа (поглаварство) је дужна помагати народну школу и указивати јој помоћ у свакој прилици, а нарочито у погледу васпитања и заштите школске деце ван школе” стоји у § 152 Закона о народним школама. А § 223 ст. 5 истог Закона гласи да су општине дужне старати се, по могућности, за обданишта за децу као и за школске кухиње.

Има и много хуманих и других друштава која се у нашим градовима старају о подизању и издржавању установа за заштиту и васпитавање деце, али и њихов рад требало би да подлежи надзору и директиви општинских управа, јер ове су по законским прописима дужне да воде рачуна о свему што се дешава на њиховом подручју. За што успешнији рад на подизању установа за заштиту и васпитавање деце потребна је пре свега што ужа координација свих који се овим питањем баве. У мањим општинама пословима заштите школске деце управљају месни школски одбори који су по Закону о народним школама дужни да се брину о заштити и васпитању деце у школи и ван ње; у већим, а нарочито у градским општинама брине се о заштити деце одељак општине за социјално

и здравствено старање становништва, организован према Закону о градским општинама и општинским статутима.

Ради што бољег и успешнијег решавања питања која се односе на заштиту деце, потребно је да се у сваком нашем граду оснује нарочити „Уред за заштиту матера, деце и младежи“ или укратко „Градски дечји уред“, у чији саветодавни и управни одбор поред претставника и чиновника општине, треба да уђу и претставници надлештава, школа, хуманих и приватних друштава, која се баве заштитом и васпитањем деце итд.

Градски дечји уреди требало би да се обавезно брину:

- 1) о заштити и васпитању сирочади, нахочади и ванбрачне деце;
- 2) о нези деце и надзору у сваком а нарочито у социјалном и здравственом погледу;
- 3) о моралној и материјалној помоћи деце;
- 4) о заштити напуштене, недовољно развијене и дефектне деце;
- 5) о заштити туберкулозне деце;
- 6) о заштити занатских ученика;
- 7) о старању о свима установама које су намењене за заштиту и васпитање деце, нарочито о организовању, управи и о раду у овим установама;
- 8) о кооперацији и планској сарадњи са свима хуманим и приватним удружењима и друштвима, које се брину о заштити деце и младежи на територији респектјевне градске општине.

Градски дечји уреди, основани на начелу заједничке сарадње надлештава, установа и друштава, могу да постигну најлепше успехе на пољу заштите и васпитања нашег градског подмлатка.

### III О сметњама у развоју заштите

Заштита и васпитање деце је, дакле, проблем који у нашим градовима још увек чека на своје решење. Услед тешких прилика, у којима живе најшири слојеви нашег народа, наилази ово питање на све више разумевања и све већу помоћ, али још увек не на онолику помоћ колику по својој важности и своме значењу заслужује. Зашто?

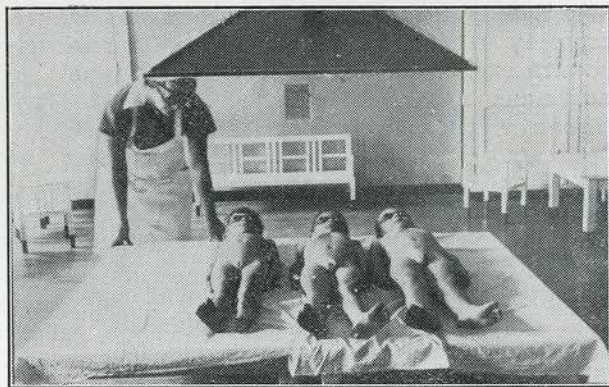
Прво зато што се више пута дешава да се установе за заштиту и васпитање деце не подижу само из хуманих разлога, тј. да се помаже дете, него и ради других, можда, и спекулативних или бар сноровских намера, где су деца само средство да би неко друштво постигло неки нарочити свој егоцентрични циљ под окриљем псеудосоцијалног старања, како тај „хуманизам лажног милосрђа“ назива проф. др. Петар Зенкл.

Други разлог је у томе што се заштита деце различито схвата, те се гледа у установама за заштиту деце само издвајање појединачна из природне друштвене заједнице и

чак и отуђивање деце од стварног живота итд.

Исто тако важан разлог је и тај, што се у појединим овим установама примају деца са најразличитијим склоностима, особинама, навикама и недостацима, а више пута и деца различитог узраста, што све отежава заштитни и васпитни плански рад и смањује успех, који се од ових установа очекује.

Кад се овим разлозима дода још и то, да се васпитање деце у овим установама више пута врши само механички и шаблонски, услед чега влада у њима једнолик живот и често долази до несношљивих односа између васпитача и питомаца, а и до међусобних спорова и свађа, онда нам постаје јасно зашто јавност не гледа на градске установе за заштиту и васпитање деце са потребним поверењем и интересовањем и зашто је потребно да већ једном дође до *заједничке сарадње* свих оних који се по својој званичној дуж-



Из београдског дечјег диспансера: вештачко сунчање радничке деце

ности или из социјалне свесности брину о заштити и васпитању деце.

Сви ови разлози треба да нас потстакну да озбиљно претресемо питање о заштити и васпитању деце и да размислимо какве и које мере треба да се предузму да би се рад на заштити и васпитању деце успешно наставио и прилагодио данашњим социјалним приликама у нашој земљи.

### IV О законским пројисима и установама за заштиту и васпитање деце

Међу првим мерама треба да се помене *Закон о заштити деце*

Код нас још немамо нарочитог закона, којим би било предвиђено јединствено регулисање заштите и васпитања деце. Од свих закона, који су на снази, Кривичним законом и Законом о кривичном поступку и на њиховој основи прописаним уредбама регулисано је васпитање деце и млађих малолетника. Школским законом је прописана заштита школске деце ван школе, што се ставља у дужност општинама и поглаварствима. На о-

снову Закона о народним школама израђен је и Општи правилник о оснивању, уређењу и раду у обдаништима и другим сличним установама за заштиту и васпитање деце.

Прописи отсека VI Закона о општем управном поступку важе и у погледу § 2 Закона о народним школама и то нарочито у погледу става другог који гласи: „Власт ће принудити родитеље или старатеље, који занемарују васпитање своје или поверене им деце, на вршење дужности према њима. Она има права да од родитеља или старатеља који су неспособни за вршење тих дужности (због разних порока, болести или немарности) одузме децу и смести у друге породице или у заводе”.

Поред ових законских прописа налазимо и у Грађанском закону и у Закону о ванпарничном поступку прописе који, донекле, регулишу поједина питања о заштити деце. Закон о градским општинама прописује да су општине дужне да воде раучна о социјалном старању о своје становништву. Овамо нарочито спадају издржавање и потпомагање недовољних и убогих, *старање за одлој сиромашне и напуштене деце*, потпомагање добротворних установа и завода, *старање за добро здравствено стање становника и старање о физичком васпитавању народа...*

На пољу законодавства чека нас још велико дело, које се свакако неће извршити без помоћи и сарадње свих оних чинилаца који се баве практичном, социјалном, здравственом и духовном заштитом деце.

Закони о заштити деце, где они постоје, израђени су свуда, на основу дугогодишњих искустава у разним установама полуотворене или затворене заштите, које су већином основане на бази приватне иницијативе, а у споразуму са управним властима. Тако треба да се ова ствар развија и код нас. Не треба чекати да држава узме сву заштиту деце у своје руке; приватна иницијатива у споразуму и под надзором и директивама самоуправних тела, у првом реду градских општина, треба још и даље да отвара и подиже разне установе за заштиту и васпитање наше деце.

А да се то не би радило на погрешној основи, тј. да се не би подизало сувише једнаких установа у истом месту, или да се установе не би употребљавале у другу сврху него за оно зашто су подигнуте, или да се не би подизале установе само за једну врсту заштите, потребно је да градске општине о томе воде рачуна и дају у томе погледу потребну иницијативу заинтересованим факторима јавне или приватне иницијативе.

Међу најважнијим установама које би требало подићи у нашим великим градовима у циљу правилног извођења заштите деце је *суду прихватилишта или сабирне станице* тј.

станице за прикупљање, посматрање и за поделу деце која треба да се заштите. Задатак и сврха је ових станица да се заштите потребна деца прихватају и прикупљају, што тачније прегледају с обзиром на њихово телесно и душевно стање, те да се на основу стручно утврђеног стања одреди начин њиховог васпитања и да се шаљу у онај завод који највише одговара особинама и способностима појединог детета. У овим станицама треба да заједно раде лекар, учитељ и, по могућству, психијатар, јер само заједнички они могу најправилније одредити у који ће се завод поједино дете упутити с обзиром на његово телесно и душевно стање. Нормална деца смештала би се у породице или упућивала у установе за нормалну децу: обданишта, дечје домове, васпитне заводе итд., а дефектна деца у установе према дефектима које показују. Туберкулозна деца упућивала би се у лечилишта, а рековалесцентна у опоравилишта. За психопатичну, пак, децу, нарочито за теже случајеве, који задају највеће бриге свима заводима у којима се налазе, требало би да се подижу нарочити заводи.

Овде треба да се напомене још једна важна установа која треба да стоји у непосредној вези са заштитом деце и то нарочито са заштитом морално покварене деце, а то је градска *педагошка полиција*.

Сви ми знамо како је штетно за развој детета кад дође до тога да га ухвати полиција или жандарм, те га затворе у полицијске просторије заједно са људима са дна и лоповима. У овим привременим затворима деца и по више месеци чекају на доношење одлуке по њиховој кривици. У то време упознају се у друштву искусних крадљиваца или морално покварених људи са многим вештинама разних зликовачких заната као и са разним наказностима неморалног живота.

На томе пољу треба да ради градска педагошка полиција. Деца до 14 год. живота, и млађи малолетници, а нарочито малолетнице, који су учинили неко кривично дело или који се скитају треба да се одузму из руку жандарма и полицијских органа, и да се већ за време трајања истраге предају у руке педагошко образованих лица. У ту сврху потребно је да се градски дечји уреди споразумно са среским, а пре свега са окружним судовима, старају да се на територији сваког окружног суда, а према потреби и на територији среског суда, *подиже прихватилиште за морално дефектну децу и млађе малолетнике*, где би ова деца, и малолетници били под надзором васпитача све док се поједино дете врати родитељима, или смести у неку породицу или упутити у завод који одговара особинама и способностима детета. У овим установама треба да заједно раде судија за децу и млађе малолетнике, учитељ, лекар и

само она приватна лица, која показују не само љубав и интересовање и стручно разумевање за проблем подизања морално посрнулог детета.

Поред градског завода за заштиту и васпитање деце требало би подићи још и заводе за *незаштитену омладину после свршене васпитавања и професионалног образовања*. Овакве установе су напр. ученички домови, радничка склоништа и слично. Свршени ученици, помоћници и радници који немају родитеља, а ни места где би могли зарађивати свој хлеб, или имају место, а немају стан, остаће у овим домовима или склоништима док не нађу место или стан.

Поред усанова за заштиту и васпитање деце треба да се у оквиру градске дечје заштите организују и разна *саветовалишта*. За саветовалишта није увек потребно да се подижу нарочите зграде, она би се могла према својој сврси организовати и при једној или при другој установи за заштиту деце.

Тако би се напр. при неком обданишту или дечјем дому могло основати и *саветовалиште за нећу и васпитање деце*; при некој установи у којој се деца и професионално образују могло би се основати *саветовалиште за избор звања*, и најзад при неком дому или склоништу за одрасле помоћнике и раднике могло би се основати *саветовалиште за разна питања из оквира породичног живота*.

#### V О организацији васпитног рада у установама за заштиту деце

Важан проблем који исто тако чека на реформу јесте и *организација васпитног рада* у установама за заштиту деце. Обично на једног васпитача долази 40 и још више деце. Јасно је да са оволиким бројем деце није могуће радити и још мање је могуће упознавати склоности и способности појединог детета и систематским утицајем усавршавати унутрашње вредности појединца. Индивидуално васпитање је у таквом случају немогуће, а исто тако је код оволиког броја деце немогуће развијати смисао за заједнички рад и живот. У оваквим приликама се и васпитачи сувише брзо уморе, малакшу, и изгубе потребан оптимизам и издржљивост, тако потребиту у овој врсти рада.

Треба, дакле, да се број деце на једног васпитача смањи и да се образују групе по 20 до 25 мушкараца или девојчица, јер само на тај начин се може постићи васпитни задатак ових усанова<sup>1)</sup>.

1) О раду у групама написали смо опширније у Општем правилнику о оснивању, издржавању, уређењу и раду обданишта и других сличних усанова за заштиту и васпитање деце, који се може добити код писца овог чланка.

*Организација* васпитног рада треба да се прошири и на професионално образовање омладине. Из привредних и васпитних разлога је потребно да питомци ових усанова науче занат који одговара телесним и душевним способностима појединца.

Установе за заштиту деце треба, по могућству, да имају и своје модерно уређене радионице у којима питомци могу нешто да науче. Од радионица са старим справама питомци немају велике користи.

Али и пољопривредни радови не смеју да се занемаре у овим установама. Прво зато што се и за доброг пољопривредног радника може наћи намештење, а друго што су радови у башти, на пољу, у воћњаку и са стоком врло важни за опште васпитање и образовање. Нигде се човек тако не навикне на рад као код ових радова; и код ниједног другог рада се човек не осећа тако здрав и задовољан као код овог.

И за женску омладину треба удесити поделно занатско образовање итд.

#### VI О васпитачима и о сарадњи васпитача и градског дечјег лекара

Међу најтеже проблеме заштите и васпитања деце свакако спада питање *постављања способних васпитача*. Тешко је наћи васпитаче или васпитачице који би имали довољно разумевања за ову децу, који би познали васпитни циљ ових усанова, који би имали смисао за праведност и пожртвовање, који би имали неуморну истрајност, оптимизам који се не да збунити и дар животног хумора.

Васпитачи су потребни и без њих се не може, али тешко их је наћи. И све већа је потреба за добрим васпитачима. Обично их узимамо из редова учитеља и забавиља, а за малену децу и из редова нудиља као неговатељице. Али сва ова лица, и ако изгледа да имају услове да буду добри васпитачи, у много случајева то нису, јер немају за тај специјални васпитни посао потребно образовање. Много више би они морали бити упознати са биологијом, психологијом и педагошком детета, са психопатологијом, донекле и са психијатријом, а поред тога још и са социјалним проблемима заштите деце.

С овим специјалним васпитним радом могли би се учитељи, забавиље и нудиље упознати за време свог образовања у учитељским, забавиљским или нудиљским школама. Усавршавати, пак, би се могли и доцније за време практичног рада у установама на течајевима приређеним нарочито у ову сврху. На овим течајевима одржали би стручни дечји лекари и стручни наставници инструктивна предавања о детету, његовој околини, о његовим склоностима и особинама као и о његовом васпитавању и заштити.

www.unil.org Организацију оваквих течајева могла би да предузме заједничка иницијатива градских самоуправних тела и хуманих друштава.

У вези овога треба поменути и сарадњу васпитача и градској децејед лекара. Сарадња васпитача и лекара у установама за заштиту и васпитање деце је нарочито потребна. Лекар и васпитач треба да се међусобно допуњавају. Васпитни рад се више пута оснива на чињеницама које утврди лекар, а у више случајева опет може васпитач дати лекару важне податке за његов рад, до којих је дошао на основу својих опажања и рада са децом. Има болести, телесних и душевних недостатака, који се без педагошких мера не могу лечити, али има и дечијих болести које лекар не може да констатује, ако претходно не тражи обавештења како се дете негује и васпитава. Сарадња лекара и васпитача није, дакле, само потребна, него је без ње правилан рад на заштити и васпитању деце скоро немогућ.

## VII О васпитном раду у установама за заштиту деце

На свршетку још неколико речи о самом васпитном раду без којег се заштита деце не може ни замислити.

Све више и више постаје нам разумљиво да целокупни рад у овим установама мора да почиње од детета и да се развија са дететом и за дете. Прво, дакле, треба да упознамо психолошке, социолошке и биолошке претпоставке за развој сваког детета, даље да упознамо карактеристике у животном ритму појединца и да сваког појединца схватимо с обзиром на његов нарочити развој и на његов ступањ васпитаности, и тек на основу свега овога да одредимо оне васпитне мере помоћу којих ће се унапредити како развој појединца тако и развој целе једне групе, у циљу да се постигне што боље васпитање за сарадњу у друштвеној заједници.

Пошто је главни задатак установа за заштиту деце да замене деци дом и породицу, родитељску негу и љубав, потребно је, да цео живот у овим установама буде уређен тако, да се деца свуда и у свакој прилици осећају као у доброј родитељској кући. Зграде, распоред и величина просторија, нега и

храна, одело, односи између особља и питомаца, начин питања и одговора, начин подношења молби и жалби, игра и рад и свако учешће у вршењу моралних и верских дужности треба да је тако природно и једноставно као што је све то у родитељској кући. Свако дете треба да има утисак и уверење да је све шта се ту догађа и збива потребно и правилно.

Све ово никако не значи да треба детету са асоцијалним склоностима дозволити да ради шта хоће, те да му се све дозвољава и све опрашта, да треба да му се признају само права и да нема никаквих дужности, да треба да се мази и да се од њега не очекује никакав озбиљнији рад; такво схватање заштите и васпитавања би било веома штетно за децу. То уопште не би било никакво васпитање, него само развијање рђавих склоности и особина појединаца.

Васпитавањем, пак, треба да се развија деџа активност и тежња за самосталношћу и слободу, а нарочито још и смисао за рад у заједници. Нацрт васпитног рада у градским установама за заштиту деце треба да је састављен тако да га деца могу прихватити као свој нацрт, као да су га сама израдила у циљу да се телесно и душевно оспособе за рад у друштвеној заједници. Вредност васпитног рада у овим установама цели се по томе, да ли и уколико се успело да питомац активно учествују у извођењу васпитног програма и у постизавању васпитних циљева. Самоуправноме систему рада треба, дакле, да се посвети нарочита пажња; најбољу, пак, основу за примену свих васпитних мера као и за извођење целокупног васпитног рада чине односи поверења између васпитача и питомаца. У градским заводима, где оваквих односа нема, нема ни успеха у постизавању васпитних циљева.

Само на оваквом основу и у овом духу уређене градске установе за заштиту и васпитање деце показале онај успех који се од њих очекује, а то значи да се од сваког детета које се, у једну од ових установа смести, образује хармонична личност и да се васпита за социјално корисног човека.

Само на тај ће се начин обезбедити боља будућност нашег народног подмлатка.



WWW.UNILIB.RS

У  
Н  
И  
В  
Е  
Р  
З  
И  
Т  
Е  
Т  
С  
К  
А  
  
Б  
И  
Б  
Л  
И  
О  
Т  
Е  
К  
А

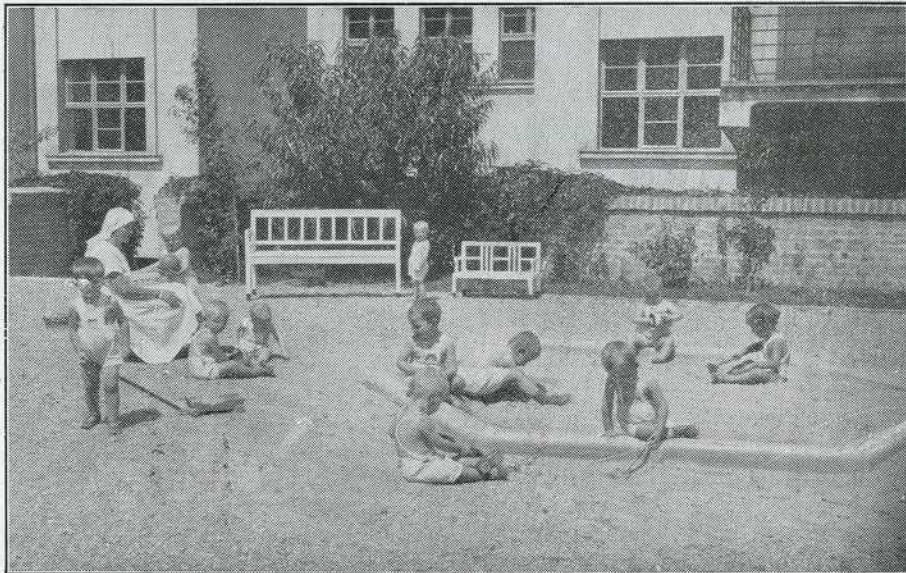
**Др. Марија Гајић,**

шеф Централног Уреда за заштиту матера, деце и младежи Г. п. г. Б.

## Дневна градска децја опоравилишта

Данашњица са својим сложеним и тешким условима за живот као и брзи темпо градског живота, и сувише троше животну енергију појединаца и широких маса. Потреба за одмором и опорављањем толико је испитана и призната, да је и законодавац утврдио за-

здравље и она се с правом називају плућима града, јер она благовремено прочисте и освеже поварен и прашином засићен градски ваздух. Но за опорављање оне градске деце, која су за време године много штетовала, ово зеленило не значи много. Да би се дете



Деца при игри на ваздуху

конски и одредбама извесно време одмора за све службенике и раднике. Колико је тек нежном децјем организму, после целе године проживљене у граду, потребно опорављање. Млада људска јединка за време свога рашћења пати много јаче него ли одрасли човек од тога што је услед организације градског живота удаљена од природе. Како су здравље и отпорна снага градског подмлатка једно од првих брига комуналног старања, труде се градске Управе да што више придонесу за здравље и снажење својих младих грађана. У урбанистичком плану сваког великог града предвиђена су велика земљишта као паркови и игралишта и где је год могуће градске управе уносе што више зеленила међу зидане, изграђене површине. Ови паркови и

игралишта од великог су значаја за децје истински опоравило њему је потребно за једно кратко време, барем 4 до 8 недеља, потпуна промена начина живота и то по могућности промена ваздуха и климе. Из тога разлога су последњих година широм целог света отворена децја опоравилишта на морској обали, у планинама и у разним климатским местима, која пружају тако потребно опорављење изнуреном децјем организму. Потреба градске деце постала је услед тешких економских прилика њихових родитеља све већа а јавна средства за овај циљ смањила су се од године до године. Градови били су принуђени да траже неко решење за ово питање како би релативно велики број деце могао се добро опоравити са расположивим скром-

ним сретствима. Климатска опоравилишта воде се као домови. Дobar дечји дом је скуп и поред тога његови зидови ограничавају пријем великог броја деце. Проширење дома за неколико стотина и хиљаду деце је у данашњим приликама тешко изводљиво. Али не могу се слабуњава и уморна деца оставити без потребног опоравка. Последице тога биле би за неколико година страшне и недогледне. Из ових разлога основана су тако звана дневна градска дечја опоравилишта. То су уистини обданишта на ваздуху. Они примају децу само на обданицу и стога су режије око издржавања много мање неголи у домовима. Тако се може са истим сретствима пружити опорављење два и три пута већем броју деце. Свакако да градска опоравилишта не могу бити од довољне користи за свако дете, јер има деце којима је неопходно потребна промена ваздуха и за чије је здрав-



Дечје купатило

ље од великог значаја надражајни утицај нарочите климе. Но то је само мали број деце. За велики број градске деце одговара потпуно снажење и одмор у дневном опоравилишту. Искуства последњих година дали су одличне резултате.

Дневно се опоравилиште организира у најближој околини града, која се истиче због својих природних и здравствених прилика. Овде се подиже један или више хладњака која су заштићена према северу или локалним ветрима. Хладњаци служе као трпезарија или као уточиште за време временских непогода. Свако дете има своје одређено место, своју гардеробу, свој креветић за одмор и своје посуђе. Опоравилиште има своју кујну и остале хигијенске и радне потребе.

Главни елемент опоравилишта је широка ливада или лепо пошумљен крај. То су главне просторије опоравилишта које служе за игралиште и за одмор. Потребно је да у опоравилишту има воде, у којој се деца према својој старости или брчкају или уче пливању. Поред воде потребан је песак за плажу и

сунчање. Исхрана мора да је рационална и да одговара респективном дечјем добу. Дневно опоравилиште има свој нарочити план и ред, у коме је тачно одређено занимање штићеника. Деца се изјутра скупљају на једном месту у граду, куда долазе сама или под вођством својих старијих и онда продуже свој пут било трамвајем или аутобусима под вођством васпитача из опоравилишта. Овде деца примају храну, врше телесне вежбе, одмарају се и чине све што је према утврђеном опоравилишном реду за њихово здравље најбоље. Увече се враћају опет својим кућама на спавање. Свакако да такав начин опорављења користи само оној деци која располажу код куће барем са засебним лежиштем за спавање и чији родитељски стан одговара основним захтевима хигијене. Деци, која живе у зараженој околини или у потпуно нехигијенским и бедним приликама, дневно опоравилиште не може много користити. Таквој деци не може много користити ни боравак у једном дому на мору или у планини, јер по повратку у родитељску кућу, оно је поновно изложено опасностима околине. За такву децу уопште нема много смисла здравствена помоћ путем опоравилишта нити да се троше јавна сретства која су одређена за опорављење градске деце. За ову несрећну децу морају се пре свега, уредити свакодневне животне прилике, удаљити их на годину и више из заражене средине и обезбедити им основне социјалне и здравствене услове за живот. Опоравилишта треба да примају само уморну и слабуњавау градску децу, којој је код куће или у јавној заштити осигуран животни минимум но чији организам захтева регенерацију услед неприродног живота у граду.

Скоро сви велики градови културних држава располажу, поред разних климатских опоравилишта, и са великим бројем дневних дечјих опоравилишта. Нарочито су добро организована и лепо уређена дневна опоравилишта на Крчевима у околини Прага, где се дневно више хиљада деце очврсте и оснаже за животну борбу. И Београд има своје дневно дечје опоравилиште у Кошутњаку. Већ три године организује и води ово опоравилиште Варошки Одбор Црвеног Крста уз помоћ градског Поглаварства града Београда. Опоравилиште прима 320 деце дневно у добу од навршене 6—12 године живота. У опоравилиште се деца примају према социјалној и леакрској индикацији. Опоравилиште ради за време месеца јула и августа. За време ових месеци су временске прилике најпогодније а и велики број штићеника овог опоравилишта су школска деца. Сваког јутра се деца скупљају са свију страна града у 7 часова ујутро на тргу пред Позориштем. Деца која станују у Кр. Аелександра ул.



УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

скупе се већ раније на Смедеревском Ђерму и долазе у нарочитим трамвајским колима на скупно место. Одатле сва деца са својим вођама продужују свој пут у Кошутњак. Чим стигну у опоравилиште јаве се на доручак, па се онда поделе у групама по Кошутњаку. Вође опоравилишта су соколи, који врше са децом телесне вежбе и разне игре. Градско Поглаварство Београда, изградило је један базен за децу и уредило је плажу за сунчање. Хладњак опоравилишта служи као трпезарија, гардероба и уточиште за време непогода. На челу опоравилишта стоји Г-ђа Љубица Кујунџић, чланица управе Црвеног Крста, која са много разумевања и љубави води ову установу. Њој помажу и друге чланице варошког одбора Црвеног Крста. Резултати трогодишњег рада су одлични. Прве године примало је опоравилиште око 100 деце на обданицу, а последњег лета 320 деце. Ове године повећаће се вероватно број на 400 деце. То значи да се за време од два месеца могу опоравити 800 београдске деце. Контрола над децом вршена је тако да су сва деца пре и после летовања мерена у односу на тежину и дужину. Сокро сва деца су добила у тежини, а многа деца за неколико килограма. Дејство опоравилишта било је врло добро у васпитном погледу и за децу и за родитеље. Деца која би можда иначе провела време на улици без надзора, или која би сама без друштва била увек са одраслима васпитана су у духу другарства и дисциплине. Многа деца телесно и психички запуштена, напуштала су опоравилиште телесно и духовно опорављена. Родитељи који су у почетку са неповерењем послали своју децу у опоравилиште и који су били разочарани да им деца нису упућена у неки дом за летовање, ускоро су са много поверења предавали своју децу у опоравилиште. И сада родитељи већ сами моле да им се деца одреде за Кошутњак. У 1934 години издало је Градско поглаварство за опоравилиште у Кошутњаку следеће у новцу и материјалу: 40.000 дин. у новцу, 1200 литара млека (2400 дин) и 10 метара дрва 1300 динара); сем тога су деца за време од два месеца одведена и враћена градским трамвајем. Црвени Крст одредио је своту од 5000 дин. а приход од дечјих родитеља био је 60.000 дин. У дечјем опоравилишту били су запослени шесторо вођа и четири лица помоћног персонала. За оволико трошкова опора-

вило се одлично 627 деце. То значи да је опорављење сваког детета месечно износило 175 дин. У дечјем дому или феријалној колонији стоји издржавање детета месечно 450—600 динара.

Овај успех дневног опоравилишта у Кошутњаку захтева императивно да се у што краћем времену организирају дневна опоравилишта, која би примала више хиљада деце за једно лето. Пре свега могло би се узети у обзир и општинско земљиште код „Пионира“, које би било врло повољно за једно дневно дечје опоравилиште. Место се налази на висини, ваздух је одличан а земљиште је засађено великим бројем дрвећа. У једној од споредних зграда „Пионира“ налази се кујна, велика трпезарија, купатило са тушевима итд. И све потребне нузпросторије.



Деца при игри у пољу

Овде би се могло организовати дечје дневно опоравилиште, а велика сала служила би за време рђавог времена као игралиште. Веза из града до овог имања добра је, пошто трамвајска пруга води до самог имања. Како споменуте просторије већ постоје, потребна би била врло мала сретства за уређење овог дечјег дневног опоравилишта, као што је подизање хладњака и тд. Таквих погодних места има и на другим крајевима Београда, тако да би организацијом већег броја дечјих дневних опоравилишта сва сиромашна градска деца могла провести неколико недеља на свежем ваздуху и под добром негом. И тако би Београд подизањем јеног низа ових установа са релативно скромним сретствима учинио много за здравствену заштиту београдске деце.



А. Б. Херенда,

секретар Одељ. за штампу и туризам Г. п. г. Б.

## Београдске породице имају све мање деце

Проблем деце заштите, схваћен у свом широком обиму, не обухвата само питање заштите деце која су већ дошла на свет и која имају да се одгаје. Он обухвата исто тако питање заштите мајке, јер да би њен пород био здрав и за живот способан, необично су важни услови под којима мајка живи за време трудноће, па и пре трудноће.

Схваћен још шире, проблем деце заштите обухвата, поред квалитета, и питање квантитета порођаја. Од прворазредној је социјалној значаја заштитити и очувати дете, које је дошло на свет. Али, од не мање је социјалној значаја и број деце, која на свет долазе. Јер, од бројности нараштаја, исто тако као и од његове способности за живот, зависи будућност породице, народа и човечанства.

Овај чланак посвећен је специјално питању квантитета порођаја, у вези са свима социјалним, економским и моралним околностима које на тај квантитет утичу, у позитивном или негативном смислу.

Опадање порођаја у Европи је једна латентна појава, која се већ одавно протезе, тако да цифре порођаја иду све на ниже. Томе је, донекле, узрок извесна дегенерација, која увек иде упоредо са напретком материјалне културе, али главни узрок је вештачко спречавање порођаја.

Опадање порођаја испод нормалног нивоа појавило се најпре у Нормандији, почетком XIX века, и одатле се полако раширило у остале крајеве Француске. Исто тако утврђено је опадање порођаја у Скандинавији почетком друге половине XIX века, а у Енглеској и централној Европи концем XIX века. Од 1880 до 1890 године висина порођаја у већини европских земаља била је још изнад 30 на хиљаду становника; испод овог нивоа биле су само Француска, Ирска, Шведска и Швајцарска, али нигде ниво није био нижи од 20 на хиљаду становника.

Но, не само у Европи, него и у више ваневропских држава, које настајују народи европског порекла, појавило се опадање порођаја. На пример у Масачусетсу, у Сједињеним државама, опадање је отпочело око

1860 године, у Аустралији око 1870, у Новој Зеландији око 1880 године... —

### Велико опадање порођаја за време светског рата.

Тенденција опадања порођаја продужила се скоро у свима европским земљама до почетка Светског рата. За време рата, од 1915 до 1919 године, број порођаја опао је на половину предратног нивоа у зараћеним земљама. У току две прве послератне године број порођаја је порастао, али овај пораст био је само привремен и наступило је готово свуда ново и још наглије опадање.

Године 1925 број порођаја у Европи није више ни мало личио на број од 40 година раније.

У погледу бројности порођаја има доста разлике како између појединих земаља, тако и између појединих покрајина, што зависи од многобројних разлога моралне, материјалне, привредне и здравствене природе.

Једна студија о стању порођаја у коме било већем граду показује, да је број порођаја већи у сиромашним, него ли у богатим квартовима. Још веће разлике примећују се у разним друштвеним слојевима и разним професијама. Други проблем налази се у повећању или смањењу просечне старости материнства, јер је утврђено, да је плодност много мања код жена старијих од 30 година.

Ово су у главним цртама констатације до којих је дошла Економско-финансијска секција Друштва народа у Женеви, изучавајући економски, социјално и национално врло крупан проблем општег опадања порођаја код свих цивилизованих народа.

Још речитије показује нам опадање порођаја наша Табела I, која износи опадање порођаја у европским и ваневропским земљама, упоређујући период 1910—1914 године, дакле време непосредно пре рата, са 1925 годином, т.ј. годином кад је већ престао директан утицај рата и кад се стање порођаја већ може сматрати нормализованим.

Табела I нам показује, да број порођаја после рата и даље опада у свима цивилизованим земљама, како у Европи, тако и на осталим континентима. У Европи учинила је

изузетак само Француска, и то само за период до 1925 године, али и тај је изузетак врло незнатан, јер износи свега 0,1 на хиљаду становника, а још је мање значајан кад се узме у обзир, да је број порођаја пре рата био у Француској најмањи од свих цивилизованих земаља. Ван Европе праве изузетак Јапан у Азији и Чиле у Јужној Америци, али и ту је пораст порођаја незнатан: у Јапану

Табела I.

Бројност порођаја на хиљаду становника у појединим земљама пре и после рата

Земља	1910—1914 год.	1925 год.	Приједба
Русија	43,8	40,9	1923 год.
Бугарска	38,9	36,7	1923 год.
Холандија	28,2	24,1	
Румунија	41,9	33,0	1934 год.
Мађарска	35,0	28,3	
Италија	32,0	27,5	
Данска	26,4	21,1	
Чехословачка	29,8	25,1	
Шпанија	31,2	29,3	
Норвешка	25,4	20,0	
Немачка	28,2	20,6	
Шкотска	25,9	21,3	
Финска	28,4	22,4	1934 год.
Белгија	22,4	19,7	
Швајцарска	23,8	18,4	
Ирска	23,0	19,6	
Енглеска	24,3	18,3	
Шведска	23,7	17,5	
Естонија	25,0	18,2	1934 год.
Француска	19,0	19,1	
Аргентина	38,5	32,2	1923 год.
Уругвај	31,9	25,1	
Салвадор	44,1	37,6	1923 год.
Аустралија	27,7	22,9	
Јужна Африка	31,8	26,6	
Египат	44,4	42,8	
Нова Зеландија	26,2	21,2	
Индија	39,2	34,5	1934 год.
Јапан	33,6	33,8	1934 год.
Чиле	39,7	40,5	

свега 0,2 на хиљаду становника, а у Чилеу 0,8 на хиљаду становника.

Као што смо раније нагласили, многобројни и разнородни су разлози који утичу на бројност порођаја. Али, примећује се ипак, да земље у којима се склапа највише бракова имају често и највише порођаја (ма да то није увек правило). На пример, земље са највећим бројем бракова после рата биле су: 1. Русија; 2. Бугарска; 3. Белгија; 4. Румунија; 5. Француска; 6. Мађарска; 7. Пољска итд. А земље са највећим бројем порођаја биле су: 1. Бугарска; 2. Русија; 3. Румунија; 4. Пољска; 5. Португал; 6. Шпанија; 7. Мађарска итд.

#### Београд међу последњима

По гледишту професора универзитета г. др. Ал. Костића потребно је за правилан

развитак и напредак човечанства, да сваки брак има четворо деце. Г. др. Ал. Костић, говорећи тим поводом специјално о нашој земљи, вели:

„Наша држава у том погледу стоји релативно добро. Према званичним подацима види се да је број деце за период од 1920 до 1930 године на сваки склопљен брак изнад 3, изузев поратних година 1920 и 1921, када је број био испод 3 (2,30 године 1920, а 2,85 године 1921). Највећи број деце био је у том раздобљу године 1924 (3,89). Према бановинама највише деце долази у Вардарској (4 детета), а најмање у Дунавској: 2,8”.

У овој нашој студији узимамо на првом месту у обзир Београд. У том погледу апсолутно се не можерећи да Београд стоји добро.

Одмах после рата, године, 1921, склопљено је у Београду 1955 православних бракова, а рођено је свега 2.129 православне деце, што износи 1,08 детета на један брак. Тај је број деце толико мали, да је Београд далеко испод свих осталих земаља Европе.

Година 1925 била је за стање порођаја у Београду мало боља и имали смо 1,7 детета на сваки склопљени брак, а година 1928 још боља, са 2,2 детета на склопљени брак. (Овде је узето у обзир само православно становништво. Но, с обзиром на његову огромну бројну већину, може се сразмера узети као потпуно меродавна за целокупно становништво Београда).

Тек 1928 године Београд је, по броју деце на један брак, престао да буде последњи у Европи, ма да је ипак још увек остао међу последњима. Мање порођаја од Београда имале су те године Аустрија и Француска са 2,1 деце на склопљени брак, и Белгија са 2 деце на склопљени брак. Прва пак места по бројности порођаја имале су те године: Пољска са 4,5, Ирска са 4,4 и Шпанија са 4 детета на склопљени брак.

#### Утицај економске кризе на број порођаја.

Могло би се помислити, да криза има свој јаки утицај на опадање порођаја. Ма да су економске прилике несумњиво јаки фактор, који спречава на првом месту нормално склапање бракова, а тиме свакако и број порођаја, ипак се криза не може узети као апсолутни узрок.

Када упоредимо период опште коњуктуре од 1921—1925 године и период кризе 1929—1930 године видимо, да је највеће опадање порођаја имала Аустрија, са 24 на сто. Док на прво место долази Аустрија као земља заиста погођена кризом, на другом месту је Норвешка са 20,9 на сто, а на трећем месту Шведска са 20,4 на сто, ма да су те земље кризом доста слабије погођене. На четврто

место долази по опадању порођаја Совјетска Украјина, са 20,3 на сто.

Занимљиво је овде напоменути да је Русија, још од почетка овога века, по бројности порођаја стајала увек у Европи на првоме месту. И после свих револуционарних догађаја у Русији, она је ипак задржала и даље првенство у броју порођаја после рата, када се и број бракова, услед либералног брачног законодавства, нагло повећао. Сада је број бракова у Совјетској Украјини (за осталу Совјетску Русију недостају најновији подаци) још увек у порасту, али број порођаја је у знатном опадању.

### ТАБЕЛА II

*Апсолутни број порођаја на хиљаду становника у појединим европским земљама 1929 и 1930 године и у Београду 1933 године.*

1. Украјина	34,0
2. Пољска	32,8
3. Португал.	32,5
4. Бугарска	30,1
5. Шпанија	28,9
6. Литванија	27,4
7. Италија	26,0
8. Мађарска	24,7
9. Холандија	23,1
10. Чехословачка	22,7
11. Финска	22,6
12. Луксембург	21,0
13. Ирска	19,8
14. Летонија	18,8
15. Данска	18,6
16. Белгија	18,2
17. Француска	18,1
18. Немачка	17,5
19. Естонија	17,4
20. Норвешка	17,4
21. Швајцарска	17,2
22. Аустрија	16,8
23. Енглеска	16,8
24. Шведска	15,2
25. Београд (1933 г.)	15,0

Повод овоме треба свакако тражити у тешком положају великог броја незбринуте деце, уличних и друмских луталица, која се у Русији појављују пред очима родитеља као највећа претња за њихов будући пород. Свакако да су многи родитељи, видећи да држава није у стању да збрине толики број напуштене деце из многобројних краткотрајних бракова, сами вештачким сретствима покушали да поставе препреку том социјалном злу, смањивањем бројности порођаја.

Но, поред свег тог смањивања порођаја, Совјетска Украјина још увек држи по бројности порођаја прво место у Европи.

Упоређујући период 1921—1925 године и период 1929—1930 године, у Француској број

опадања порођаја није нарочито велик и износи 6,2 на сто.

Врло мало опао је број порођаја у Шпанији, Португалији, Ирској, Бугарској и Литванији, где се опадање креће између 3 и 4 на сто.

*Једини изузетак у Европи чини мала државица Луксембурџи, где је број порођаја порастао са 2,9 на сто.*

Опадање порођаја у Европи између периода 1921—1925 године и периода 1929—1930 године кретало се процентуално овако: између 20—24 на сто мање у Аустрији, Норвешкој, Шведској, Совјетској Украјини и Немачкој; између 15—20 на сто мање у Енглеској, Данској, Чехословачкој и Мађарској; између 10—15 на сто мање у Летонији, Швајцарској, Естонији, Холандији и Италији; између 5—10 на сто мање у Финској, Пољској и Француској; испод 5 на сто у Шпанији, Португалији, Ирској, Литванији и Бугарској.

### Број бракова и број порођаја

Опадање порођаја није свуда било изазвано опадањем броја бракова. На првом месту по опадању порођаја стоји истина Аустрија, која заузима прво место и по броју опадања бракова. Али, на другом, трећем и четвртном месту по броју опадања порођаја долазе Норвешка, Шведска и Совјетска Украјина, а све те три земље имале су пораст бракова.

У Београду је број бракова од после рата на овамо страховито опао (о чему ће бити детаљније речи у идућем напису кроз часопис Београда). И та чињеница имала је свакако своју јаку реперкусију на број порођаја. Упоређујући порођаје од 1921 и 1933 године, њихов број је опао са пуних 21,4 на сто.

Према овоме, Београд би стајао по висини опадања порођаја у Европи на другом месту, одмах после Аустрије, а нешто изнад Норвешке. Међутим, према периоду 1921—1925 године, у упоређењу са 1933 години, број порођаја у Београду опао је релативно мање, са 6,2 на сто.

Врло детаљно приказаће нам кретање бројности порођаја у Европи и у Београду *табеле II, III и IV*. Табела II износи нам апсолутни број порођаја на хиљаду становника по појединим земљама у периоду 1929—1930 године и за Београд 1933 године. Табела III износи проценат опадања порођаја између периода 1921—1925 године и периода 1929—1930 године у појединим земљама и у Београду (1933 година). Табела IV износи колико деце долази на један склопљени брак у појединим земљама у периоду 1929—1930 године и у Београду 1933 године. (Овде је за Београд узето у обзир становништво свих вероисповести).

Из горњих табела, у којима је изнет детаљан преглед стања и кретања порођаја за Београд и 24 европске државе (скоро све, осем Грчке и Румуније, за које недостају најновији податци) произлазе следећи резимирани закључци:

1. Број порођаја највише је опао у Аустрији, Норвешкој, Шведској и Совјетској Украјини, најмање у Бугарској, Литванији, Ирској и Португалу, а порастао је само у Луксембургу.

По оцадању порођаја Београд долази на осамнаесто место, са 6,2 на сто, заједно са Француском.

2. Највише порођаја има у Совјетској Украјини, Пољској, Португалу и Бугарској, а најмање у Шведској, Енглеској, Аустрији и Швајцарској.

Београд долази на последње место са свега 15 порођаја на хиљаду становника.

3. Бракови имају највише деце у Португалу, Ирској, Италији и Летонији, а најмање у Немачкој, Белгији, Аустрији и Естонији.

Београдски бракови долазе по броју деце на последње место, са 1,75 деце на један брак.

#### Бројност порођаја у београдским сиромашним слојевима.

Као што смо раније нагласили, општа је појава, коју је констатовала и Међународна економска конференција у Женеви, да економске прилике не утичу на број порођаја у једном браку. Напротив, бракови у сиромашним градским кварталовима дају редовно већи број деце, него ли бракови у богатим градским кварталовима.

Исти је случај и у Београду. Београд је подељен на поједине црквене реоне. Од ових Саборна црква обухвата махом богате слојеве, добрим делом и Вознесенска црква, црква Светог Марка и Дорћолска црква. Већином сиромашне слојеве обухватају реони Гробљанске, Вождовачке и Светосавске цркве. У реону Топчидерске цркве слојеви су помешани, од најсиромашнијих, до врло имућних.

Године 1928 резултат порођаја на један склопљени брак по београдским црквеним реонима био је следећи: Саборна црква порођаја 1,3; црква Светог Марка 1,4; Вознесенска црква 1,7; Дорћолска црква 1,8; црква Светог Саве 2,5; Топчидерска црква 2,5; Гробљанска црква 3,5; Вождовачка црква 3,7.

Дакле, реон Саборне цркве, која обухвата еминентно најбогатији сталеж, имала је најмањи број деце на један брак, а највећи број имали су реони Гробљанске и Вождовачке цркве, који обухватају махом најсиромашније становништво Београда.

#### Мајке и деца у борби за живот

Док је факат општег опадања порођаја штетан за друштво и његов напредак, други факат, да је број порођаја у браковима сиромашних слојева куд и камо многобројнији од броја порођаја у браковима имућних слојева такође је од тешких последица како за београдски подмладак, тако и за београдску породицу.

ТАБЕЛА III

Процент оцадања порођаја у европским земљама од периода 1921—1925 године до периода 1929—1930 године (за Београд 1933 година)

1. Аустрија	24,0%
2. Норвешка	20,9%
3. Шведска	20,4%
4. Украјина	20,3%
5. Немачка	20,0%
6. Енглеска	17,2%
7. Данска	16,2%
8. Чехословачка	16,2%
9. Мађарска	15,6%
10. Летонија	14,1%
11. Швајцарска	11,3%
12. Естонија	11,2%
13. Холандија	10,1%
14. Белгија	10,0%
15. Италија	10,0%
16. Финска	9,2%
17. Пољска	6,3%
18. Француска	6,2%
19. Београд (1933 г.)	6,2%
20. Шпанија	3,9%
21. Португал	3,8%
22. Ирска	3,4%
23. Литванија	3,2%
24. Бугарска	2,3%
25. Луксембург	Више 2,9%

У породицама београдског средњег стаљежа у већини случајева и жена је приморана да привређује радом ван куће, да би се породица могла издржати. У породицама београдског сиромашног стаљежа, које претстављају већину београдског становништва (52,1% су физички радници) жена је редовно приморана да ради и привређује ван куће.

Професор г. др. Ал. Костић о томе вели:

„Занимање може да много шкоди браку, утичући штетно на здравље супружника. Један од најважнијих узрока јесте телесна неспособност за изабрано занимање и тај узрок има нарочитог значаја за жену, која се у данашње доба финансијске кризе прихвата и најтежег и најнеповољнијег посла за њен организам, само да нешто заради.“

„Код жена се неповољан утицај занимања нарочито испољава у обољењима

полних органа и због тога у поремећајима материнске функције... Трећина свих трудноћа код радница не развија се како треба."

"Последице које друштво трпи од тога што жена напушта кућу и породицу, од великог су досега... Од тога пати кућа, а још више деца, за чије подизање и васпитање жена нема довољно времена и у чему је не може и не сме нико замислити."

ТАБЕЛА IV

Колико је рођено деце на један склољени брак у европским земљама у периоду 1929--1930 године и у Београду 1933 године

1. Португал	4,51
2. Ирска	4,30
3. Италија	3,66
4. Летонија	3,51
5. Шпанија	3,44
6. Пољска	3,38
7. Бугарска	3,10
8. Украјина	3,09
9. Финска	3,01
10. Холандија	2,88
11. Чехословачка	2,83
12. Норвешка	2,82
13. Мађарска	2,80
14. Летонија	2,35
15. Данска	2,34
16. Луксембург	2,31
17. Шведска	2,23
18. Француска	2,18
19. Енглеска	2,18
20. Швајцарска	2,17
21. Естонија	2,17
22. Аустрија	2,12
23. Белгија	2,04
24. Немачка	2,01
25. Београд (1933 г.)	1,75

"Познато је да се смртност деце зајослених жена ближи смртности ванбрачне деце..."

"Рад жене за време трудноће оставља осетне трагове на квалитет деце, односно на њихову виталност..."

Но, и под претпоставком да деца овако запослених мајки дођу на свет нормално и да су здрава, њих очекује у детињству и ранијој младости такав живот, да су њихов развитак и здравље увек у питању.

Приходи београдског радништва, а исто тако и нижег чиновништва (т.ј. велике већине чиновника) толико су мали, да нису довољни ни за подмирење најосновнијих хигијенских потреба у погледу стана и хране.

Неколико анкета Одељка за штампу и културну пропаганду Београдске општине о стању малих и радничких станова у Београду показале су језиве слике станова, у којима живе Београђани и расту њихова деца. Према статистикама пак о потрошњи животних намирница види се, да просечно један Београђанин поједе дневно 43,6% мање меса него што је потребно као минимум, а та је разлика још већа у воћу и поврћу.

Г. Слободан Ж. Видаковић у својој студији „Дужности наших градова на подизању будућих генерација”, говорећи о исхрани наше деце, каже:

„У широким масама нашег градског живља деца трпе хронично гладовање јер су у великом проценту потхрањена.”

„Службеним и статистичким подацима Београдске општине утврдили смо, да је у 1930 години сва потрошена храна била довољна као минимум за 172.314 становника, а Београд је тада бројао 226.065 становника, тј. недостајало је хране — рачунски говорећи — за 53.615 становника. Шта то значи? Хронично изглађивање широких маса, првенствено сиромашних породица, оптерећених сиромашном децом...”

Износићи даље статистике потхрањене школске деце у југословенским градовима, писац наводи, да је у Београду, према службеним подацима Социјалног бироа Савеза градова, 1934/1935 године, било око 30% потхрањене школске деце (деца анкетирана само у неколико школа).

Могу ли под оваквим условима београдска деца бити здрава, нормална и најредна?

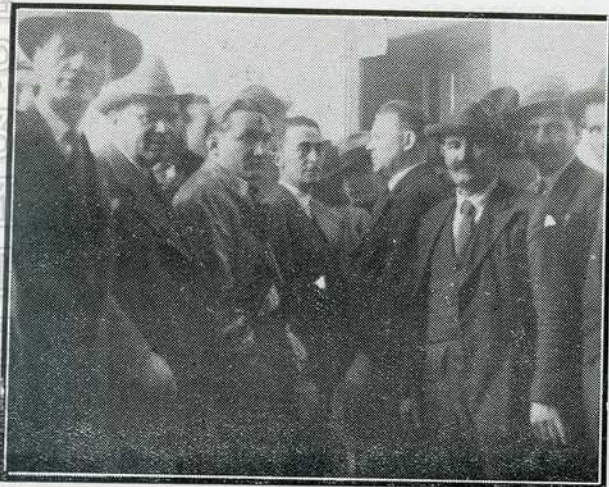
Чињенице изнете у овом чланку јасно указују, да је друштво, ако жели свој сопствени напредак, дужно да предузме кораке, да оном сталежу, који је највише наклоњен имању порода, т.ј. радничком и чиновничком, пружи материјалну могућност не само да рађа децу, него да ту децу тако исхрани и одгаји, да од ње постану будући грађани у чијем ће здравом телу владати здрави дух, који ће бити чврсти темељи народа и стубови на којима ће се сигурно подизати морал и напредак будућег човечанства.



## Политички живот:

# На изборима у Београду, као и у целој држави, апсолутну већину добила је листа Г. Богољуба Јевтића

Дан избора, 5 мај, био је у Београду врло жив. Још у рано јутро групе гласача почеле су да се скупљају пред гласачким местима. У 7 часова пре подне просторије гла-



Гласачи пред вратима чекају на ред да гласају... сачких места су отворене и приступило се гласању.

Гласање је обављено свуда у најлепшем реду, без икаквих инцидената. Захваљујући новој подели на гласачке реоне и много већем броју гласачких места, пред гласачким местима није било потребе ни за каквим дужим задржавањем.

Биле су истакнуте, као што је познато, четири кандидатске листе: Претседника Краљевске Владе г. Богољуба Јевтића, г. др. Владимира Мачека, г. Божидара Максимовића и г. Димитрија Љотића.

Врло живо кретање било је у гласачким штабовима, где су се давала последња обавештења гласачима и непрестано прикупљали податци о броју гласова.

Већ до подне било је јасно, да огромна и апсолутна већина београдских гласача гласа за листу г. Богољуба Јевтића.

Око 7 часова у вече било је већ познато, да је у Београду победила листа г. Богољуба Јевтића апсолутном већином гласова.

Сутрадан су објављени резултати гласања:

Гласало је свега 43.587 гласача  
За листу г. Богољуба Јевтића 31.973 гласа  
За листу г. др. Владимира Мачека 9.731 глас

За листу г. Божидара Максимовића 1.508 гласова

За листу г. Димитрија Љотића 375 гласова  
Месни кандидати за град Београд, Земун и Панчево на листи г. Богољуба Јевтића били су:

1. Г. др. Коста Кумануди, Претседник народне скупштине. (Заменик *џ.* Васа Исајловић, претседник града Панчева).

2. Г. др. Светислав Појовић, Министар шума и руда. (Заменик *џ.* Бранко Пауновић, прота из Земуна).

3. Г. Јеремија Протић, помоћник Министра финансија у пенз. и већник града Београда. (Заменик *џ.* Миливоје Јевремовић, апотекар и већник града Београда).

4. Г. Михајло Стојадиновић, казанџија. (Заменик *џ.* Душан С. Николајевић, књижевник и већник града Београда).

5. Г. Бора Бурић, трговац. (Заменик *џ.* Огњан Крстић, машиниста Електричне централе).

Избори су протекли у потпуном реду и миру, те је тај дан, поред све живости и великог интересовања Београђана за исход гласања, био један од најмирнијих дана у Београду.



За време гласања...

По свима крајевима Београда приређене су спонтано одушевљене манифестације Држави, претседнику Краљ. Владе г. Богољубу Јевтићу и Југословенској идеологији.



У  
Н  
И  
В  
Е  
Р  
С  
И  
Т  
Е  
Т  
С  
К  
А  
Б  
И  
О  
Г  
Р  
А  
Д  
С  
Т  
А  
Н  
О  
В  
И  
Ц  
А

## Друштвени живот Београда:

# Свечан дочек адмирала г. Мужеа и француске морнаричке делегације у Београду

Док бојне јединице Француске флоте по-  
носно вију заставе на пријатељском нашем  
плавом Јадрану, док наше море поздравља са  
одушевљењем своје пријатеље и некадашње  
брианице, командант француске Средоземне  
фолте адмирал г. Муже, са својим штабом и

Претседник Београда г. Влада Илић у-  
путио је следећи проглас грађанству Београда:

Београђани,

Данас у 15.40 часова стижу у Бео-  
град наши драги гости, претставници фран-  
цуске флоте, која је допловила у наше  
воде да учини посету нашој обали и на-  
шим лукама и, доносећи поздраве фран-  
цуског народа, да још једном пруже вид-  
ни доказ високог и непоколебивог прија-  
тељства између Француске и Југославије.

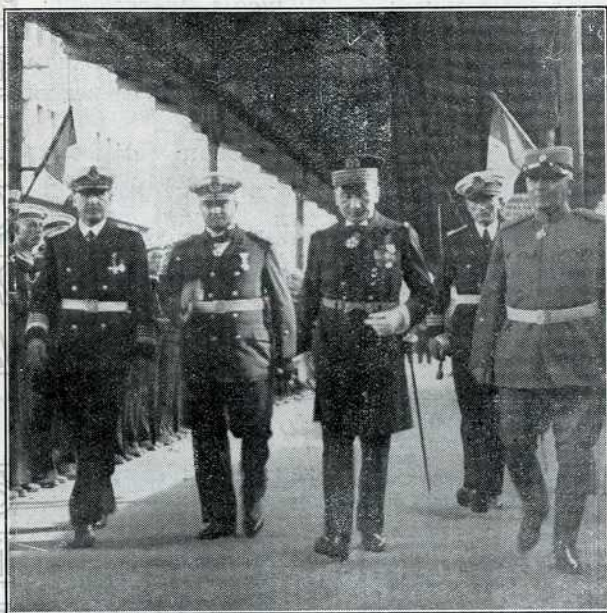
Београд се с великим пијететом сећа  
тешких дана, кад су, после наше нацио-  
налне Голготе, француски бродови пре-  
везли наше истрајне ратнике и избегли-  
це са арбанске обале на Крф и у Францу-  
ску. Ти исти бродови убрзо затим пре-  
кели су осветничке пукове наше војске  
у Солун, одакле су храбри ратници по-  
шли кроз борбу, кроз жртве и кроз сла-  
ву да ослободе свету земљу Срба, Хрва-  
та и Словенаца и створе велику и јаку  
Југославију.

Француско-југословенско братство за  
време рата учвршћено је и овековечено  
заједничким жртвама и крвљу просутом  
за узвишено опште дело. То пријатељство  
продужено је и продужаваће се вечито уза-  
јамним признањима и оданошћу и искре-  
ним радом на одржању мира.

Београд осећа велику захвалност пре-  
ма француској нацији за жртве које је  
она братски поднела у светском рату и  
побожно чува гробове француских мор-  
нара који су раме уз раме са српским  
артилерцима, изгинули на својим топови-  
ма, приликом одбране Београда.

Београд је горд што носи високо од-  
ликовање, орден Легије части, којим га је  
Француска украсила после рата у знак  
признања великих жртава и напора. Тим  
одликовањем Београд је ступио у ред оних  
малобројних градова, који су имали срећу  
да због изванредних заслуга буду удо-  
стојени Легијом части.

Београд је увек одавао високу пошту  
француској духовној величини, благодети-



Адмирал француске морнарице г. Муже са командан-  
том Београда арм. ђенералом г. Војиславом Томићем

делегацијом подофицира и морнара, кренуо је  
за Београд да, у име француске морнарице,  
поздрави Београд, за чију се слободу францу-  
ска морнарица борила раме уз раме са срп-  
ским херојима из Одбране Београда, исто та-  
ко пожртвовано и храбро, као што се борила  
на далеким морима и крвавим фронтovima.  
А Београд је са дрхтајем радости чекао, да у  
претставницима француске флоте поздрави  
француску морнарицу, француску војску и целу  
братску Француску. Залепршале су се на сви-  
ма јавним зградама, на свим приватним домо-  
вима француске и српске заставе. А маса Бео-  
грађана опсела је пространи трг око стани-  
це и све улице, кроз које је требала да прође  
француска делегација.



ма интелектуалних тековина француског народа, који је својом културом и цивилизацијом помогао свима народима да лепше и брже развију своју националну културу и напредак.

Као претседник престоничке општине позивам становништво града Београда да данас у што већем броју изиђе на железничку станицу, да дочека и поздрави претставнике француске флоте речима:

Живела Француска флота!  
Живела Француска!

Претседник  
Општине града Београда  
Влада Илић



Делегација француске морнарице на челу са г. Мужеом у посети код претседника Београдске општине г. Владе Илића

Док се, у петак 24 о. м., специјални воз са адмиралом г. Мужеом и француском морнаричком делегацијом приближавао Београду, са београдске Радио-станице ваздушни таласи однели су драгим гостима и целом свету следећи поздрав Београда:

„Београд има ретку част а исто тако и велику радост што може данас да у личности адмирала и главнокомандујућег Француске средоземне флоте г. Мужеа, његових официра и његових морнара, прими славну француску флоту.

„Приближујући се пре неки дан обалама Југославије, француски морнари имали су прилику да виде крајеве са којима су се њихови претходници сродили

за време Великог рата. Јер, француска морнарица је као и сувоземна војска, активно учествовала у нашим борбама за ослобођење. Па зар ово није прилика да се оживе успомене на ону шаку хероја, под командом капетана Пикоа, затим на морнаре који су изненада отргнути, заједно са њиховим топовима са бродова, да би притекли у помоћ у одбрани Београда 1915 године.

„Зар да такође не поменемо славну епопеју француског торпиљера „Командант Бори“, који се у току једне тамне ноћи пробио кроз непријатељске препреке да би омогућио долазак до Св. Јована Медуанског генералу Мондезереу, коме је

било стављено у дужност да организује пребацивање српских трупа на Крф.

„Није потребно напомињати да ми ниуколико нисмо заборавили наше заједничке жртве.

„Морнари команданта Пикоа, морнари торпиљера „Командант Бори“, морнари свих јединица који су у току најславнијих и најјуначкијих месеца Великог рата секли таласе Средоземног Мора, морнари који су прихватили српску војску после њене албанске голоте, морнари адмирала Гепрата, који су допринели васкрсу, морнари адмирала Мужеа, који нам доносите поздрав ваших трију народних боја, свима вама, француски морнари, који сте били и који ћете бити, слава ваших застава, сви-

ма вама сједињујући вас у истим осећањима благодарности, Београд пружа своје руке и прима вас у срдачни и топли загрљај. Француски морнари, добро нам дошли!“

Кад је воз стигао у Земун, дочекао је и поздравно француске госте у име Министарства војске и морнарице командант наше морнарице адмирал г. Полић.

Док је маса Београђана прекрила тротаре трга пред железничком станицом, на окићеном перону окупили су се званични претставници, војске, цивилних власти и корпорација. Дуж перона била је постројена почасна чета морнара са монитора „Сава“, „Драва“ и „Вардар“, под командом команданта речне флотиле капетана фрегате г. Едгара Анђела.

Од претставника војних и цивилних власти био је ту херој из Светског рата, командант Београда, армијски генерал г. Воја Томић, са члановима Главног генералштаба, генералитетом и вишим официрима, претставници Министарства спољних послова саветник г. Константиновић и шеф протокола г. Ика Новаковић, претставник Министарства унутрашњих послова помоћник Министра г. др. Предраг Лукић, у име Београдске Општине већи број градских већника, управник града Београда г. Душан Филиповић, велики број претставника многих патриотских друштава и удружења. Од стране Француског посланства дошли су саветник г. Гистав Клобел, секретар г. Лакост, чланови војне мисије пуковник г. Бетуар, капетан г. Летроте и мајор г. Детарле, затим чланови француске колоније са г. г. Делетелом и Прива на челу.

У 3 сата и 40 минута по подне специјални воз са француским гостима улази у станицу. Војна музика интонира Марсељезу. Воз стаје на првом перону. Из вагона појављује се адмирал г. Муже, у пратњи француског посланика на нашем Двору грофа Робера де Демпјера, капетана бојног брода г. Армина Павића и чланова свога штаба. За њима делегација од десет виших и нижих официра, педесет подофицира и морнара, и војне музике.

Почасна чета наших морнара одаје војнички поздрав. Адмиралу г. Мужеу прилази командант Београда армиски генерал г. Воја Томић и поздравља га топлом и срдачном добродошлицом. На крају кличе одушевљено, на француском језику:

— Живела Француска! Живела јуначка француска морнарица!

Цео перон прихвата тај узвик и из свих грла једнодушно се захорио искрени поклук:

— Живела Француска!

Адмиралу г. Мужеу прилазе и поздрављају га претставници Министарства спољних послова и чланови француског посланства.

Командир почасне морнарске чете подноси г. Мужеу рапорт.

На улазу у Дворску чекаоницу г. Мужеа дочекују претставници Београдске општине и већник г. Бора Вучковић, инжињер, поздравља га добродошлицом у име Претседника Београдске општине.

На излазу из станице г. Мужеа и француску делегацију поздравило је бурно одушевљење Београђана. Са свих страна проламали су се непрекидни узвици:

— Живела Француска! Живела француска војска! Живела француска морнарица!

Кроз шпалир народа и непрестане узвике поздрава и одушевљења, адмирал г. Муже и његова пратња одвезли су се аутомобилима у хотел „Српски Краљ“, где су им резервисани апартмани. Француски подофицири и војници одвезли су се у пешадиску подофицирску школу „Краља Александра I“, где су отсели.

У 5 часова по подне г. Муже се уписао у Дворску књигу, а затим се одвезао до куће Краљевских Намесника г. др. Раденка Станковића и др. Ивана Перовића, где је оставио своје посетнице. Одатле је г. Муже учинио званичну посету Француском посланству. Затим је посетио Претседника Краљевске Владе г. Богољуба Д. Јевтића, Министра војске и морнарице генерала г. Петра Живковића, команданта Београда армиског генерала г. Воју Томића и начелника Главног генералштаба генерала г. Марића.

У 6 и по часова присећен је г. Мужеу пријем у Београдској општини. Г. Муже је дошао у пратњи француског посланика грофа Робера де Дампјера и капетана бојног брода г. Армина Павића. Дочекао га је Претседник Општине г. Влада Илић са великим бројем градских већника.

Г. Илић поздравео је г. Мужеа следећим говором:

„Адмирале,

Дозволите ми да Вам искажем сву радост коју осећам примајући Вас са господом официрима славне француске морнарице у Општини града Београда.

Француска је сврстала управо наш Београд у онај исти ред у коме се налазе Верден и остали њени мученички градови. Она је почастовала нашу престоницу одличјем Легије части.

Међу сведочанствима пријатељства, која су указана Београду због његовог јуначког држања у току Великог рата, Легија части је управо оно одличје које он највише цени.

Београд се тим одличјем поноси и преко њега увек се здружује са великом престоницом Паризом, Градом Светлости, и са осталим градовима племените Француске.

Адмирале и господе официри,

Београд који се уздиже на обалама Саве и Дунава, Београд носилац Легије части, јучерашњи и сутрашњи бранилац права и мира, — радује се Вашој посети.

Добро нам дошли!

На поздрав г. Илића адмирал г. Муже је одговорио:

„Господине претседниче, господо чланови одбора,

Ја сам дубоко дирнут срдачним речима које сте ми малочас упутили. Ми смо сви срећни што се налазимо у посети херојском граду који је показао тако велики отпор када је био са свих страна нападнут за време рата и који је показао толико стрпљења у очекивању повратка своје победничке војске. По томе основу и додељена је београдској престоници Легија части.

Ми смо срећни што се данас налазимо у престоници велике Југославије а нарочито смо срећни због тога што осећамо да у срцима свих слојева југословенских грађана трепере иста братска осећања. Приликом нашег доласка нама су на станици од стране присутног грађанства упућене срдачне акламације и ми смо у тим акламацијама видели и осетили један дирљиви пријем који се никада неће избрисати из нашег сећања.

Господине претседниче, ми знамо да смо овде у срцу једне велике земље која је после великих искушења која смо ми заједнички поднели како би њени до тада распарчани делови могли бити на дефинитиван начин сједињени у једну целину. Ми знамо да Ви гајите осећања пријатељства и привржености према нама. Ја немам права да говорим у име моје земље али њена су осећања према југословенском народу толико позната да им ја и у овој прилици могу да дам израза и да Вас поздравим са: Живела Југославија!”

Присутни су одговорили клицањем Француској.

После тога приређена је закуска.

У вече приређена је г. Муже и његовој пратњи вечера на краљевском броду „Цер”.

Сутрадан г. Муже са делегацијом француске морнарице и претставницима наших војних и цивилних власти посетио је Опленач где су се Французи поклонили сенима Блаженопочившег Витешког Краља Александра и положили венац на крипту, а затим су посетили Авалу, где су такође положили венац на гроб Незнаног јунака.

Увече је Министар војске и морнарице армиски генерал г. Петар Живковић приредио у част г. Мужеа и француске делегације вечеру у Гардијском дому.

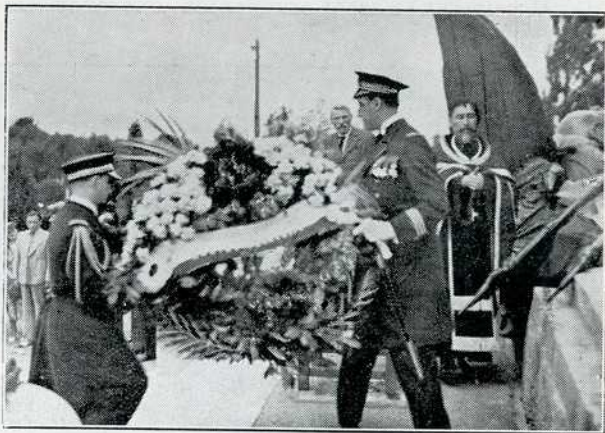
У недељу, после свечаности сађења храста у славу поч. Луја Бартуа, адмирал г. Муже примљен је у свечану аудијенцију код Њ. В. Кнеза-Намесника Павла у Старом Двору.

У дворском парку била је постројена музика Краљеве гарде и музика француске ратне морнарице са одредом морнара. Адмирал г. Муже дошао је у свечаној униформи, са адмиралским мачем, у пратњи француског посланика грофа де Дампјера.

Тачно у 10 часова наишао је аутомобил са Њ. В. Кнезом-Намесником Павлом. Њ. В. Кнез био је у униформи гардијског коњичког пуковника, у пратњи ађутанта г. Чолак-Антића. Гроф де Дампјер претставља Њ. В. Кнезу-Намеснику адмирала г. Мужеа. Њ. В. Кнез рукује се са њим. Француска музика интонира југословенску, а музика Краљеве гарде француску химну.

Њ. В. Кнез Павле обишао је чету француских морнара, а затим отишао у салон старог Двора, где је примио адмирала г. Мужеа и офицере његовог штаба.

У подне Њ. В. Кнез-Намесник Павле приредио је у својој вили на Дедињу ручак у част г. Мужеа. Ручку је присуствовао Министар војске и морнарице армијски генерал г. Петар Живковић и француски посланик гроф де Дампјер.



Официри француске морнарице полажу венац на Колонелу изгинулих бранилаца Београда

По подне адмирал г. Муже примљен је у аудијенцију код Њ. В. Краљице-Мајке.

Истог дана у 11 часова пре подне г. Муже, са претставницима француске морнарице, положио је венац на споменик бранилаца Београда.

У вече је француски посланик гроф де Дампјер приредио у част морнаричке делегације вечеру у Француском посланству. Поред г. Мужеа и француских официра вечери су присуствовали Министар војске и морнарице генерал г. Петар Живковић, начелник Главног генералштаба генерал г. Марић, адмирал г. Полић, генерали г. г. Димитрије Живковић и Арачић, капетани г. г. Балоквић, Павић, Мартинец итд.

У недељу, у 11.10 часова у вече, адмирал г. Муже и француска морнаричка делегација напустили су Београд. Испраћај је био свечан. На перону била је постројена почасна чета. Ту се налазио Командант Београда армијски генерал г. Воја Томић, адмирал г. Полић, већи број виших официра, претставници

Министарства спољних послова, претставници Београдске општине и особље Француског посланства.

Док је музика интонирала француску химну, адмирал г. Муже, очито дирнут, опростио се топло са свима претставницима и захвалио се на братском пријему. Претставнику агенције „Авала” г. Муже је изјавио:

— Ја сам дубоко захвалан на срдачном и братском пријему на који сам наишао у Београду, и за све пажње којима смо у току нашег

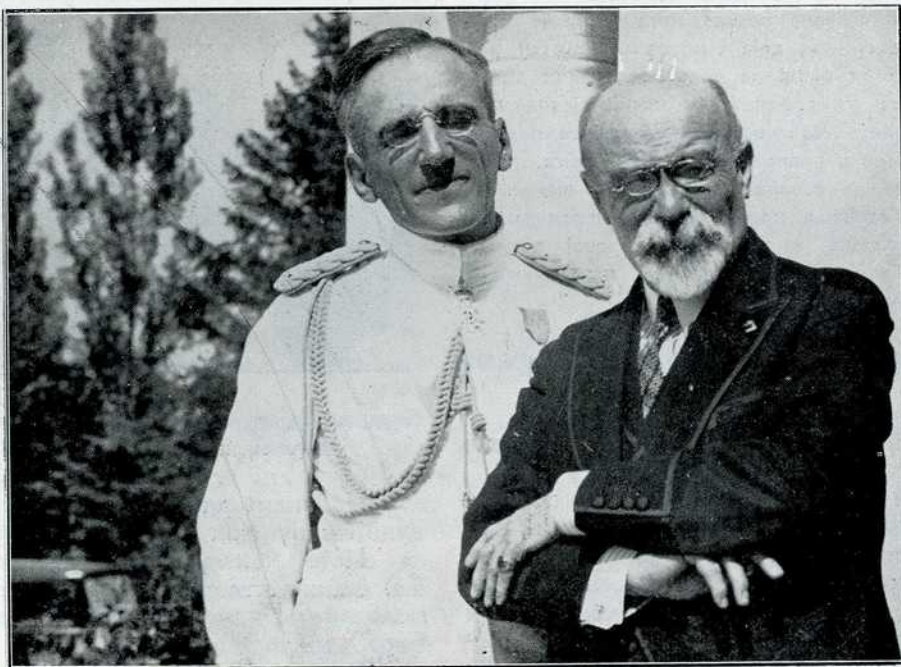
бављења били окружени. Оно што ме је нарочито дирнуло то је да је све долазило од срца и што је тај и такав пријем видан израз братских осећања која наша два народа гаје један према другоме. Завршавам кличући: „Живела Југославија”.

Овај узвик прихватили су сви присутни. Воз француске делегације испраћен је из станице звуцима Марсељезе и дуготрајним узвицима Француској, француској војсци и француској морнарици.

## Храст на Калемегдану у славу поч. Луја Бартуа

У недељу, 26 о. м., приређена је у Београду једна тужна свечаност. У славу поч. Луја Бартуа, који је пао као жртва великих и племенитих идеја остварења светског ми-

нични претставници и маса Београђана. Доле, на Сави, били су укотвљени монитори речне флотиле „Драва”, „Сава” и „Вардар”. На њиховим палубама, поред наших морнара,



Блаженопочивши Витешки Краљ Александар I Ујединитељ са поч. Лујом Бартуом

ра и братства међу народима, на коме је пољу био драгоцен сарадник Блаженопочившег Витешког Краља Александра, Београдска општина у име града Београда засадила је храст, као спомен, који ће, одолевајући вековима, потсећати доцнија поколења на овог великог Француза, великог југословенског пријатеља и одушевљеног сарадника нашег Великог Краља, са којим је поделио трагичну судбину.

На широком травњаку Калемегдана, у сенци липа и багремова, преко пута палате Француског посланства, окупили су се сва-

постројени су француски морнари, који су дошли са француском морнаричком делегацијом, да поздраве Београд.

Почасна трибина украшена је југословенским и француским тробојкама. На њој заузимају места Министар просвете г. Гирић као претставник Краљевске Владе, Претседник Београдске општине г. Влада Илић са целокупним Градским већем, француски посланик гроф де Дампјер, саветник посланства г. Кнобел, војни изасланици г. г. Бетуар и Делтел, и остали званични претставници. Око трибине постројена је чета наших

и француских морнара, те наша и француска војна музика.

Француски адмирал г. Муже наилази са члановима свога штаба. Музика интонира Марсељу. Г. Муже обилази чету наших морнара и поздравља их нашим војничким поздравом:

— Помоз Бог, јунаци!

Музика француских морнара интонира југословенску химну.

СТИЖЕ ИЗАСЛАНИК Њ. В. Краља, пуковник г. Радован Поповић.

икада дала, највећег њеног родољуба, нашег Витешког Краља Александра I Ујединитеља.

Слава Витешком Краљу Александру I Ујединитељу!

Ова свечаност у нама оживљава тужне успомене на ону страховиту трагедију у Марсељу, која је поред нашег Великог Краља стала извота великог државника Француске, њеног тадањег Министра спољних послова, а великог пријатеља нашег народа Луја Барту-а. Она нам буди успомене на тога живахног



Са сађења храста у сломен Луја Бартуа на В. Калемегдану: Претседник Београдске општине г. Влада Илић отвара свечаност.

Претседник Београдске општине отвара ову дирљиву свечаност. Стојећи поред храста, окренут почасној трибини, г. Влада Илић одржао је следећи говор:

— Пала ми је у део ретка част да отворим ову свечаност, тужну по успоменама које у нама буди, ведром по својој историјској намени.

Тужне успомене у нама буди ова свечаност, јер нам позлеђује још незацељене ране, које су отворене у срцима свих југословенских грађана, губитком највећег међу нашим владарима, највећег сина кога је ова земља



Већник града Београда г. Душан С. Николајевић говори о Лују Барту-у.

човека, који је својом појавом у нашој средини, недавно пре своје погибије, успео да освоји све наше симпатије. У нашој средини он је могао да осети сву љубав коју наш народ гаји према великом Француском народу и сву нашу преданост прјаном француско-југословенском пријатељству.

Нека је слава Лују Бартуу!

Наши велики пријатељи овековечили су успомену на нашу велику жртву марсељске трагедије сађењем храста на Марсовом Пољу у Паризу. Као достојни пријатељи великог Француског народа, ми смо дужни да овековечимо успомену на другу жртву марсељске

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

трагедије, Луја Бартуа, Министра спољних полова Француске.

Нека овај хрст, који ћемо сада засадити, буде вечита залога срдачнога пријатељства француског и нашег народа.

Док музике интонирају француску и југословенску химну, Претседник г. Влада Илић



Адмирал француске морнарице г. Муже и француски посланик гроф де Дампјер са командантом Београда арм. ђенералом г. Војиславом Томићем и званичним претставницима на почасној трибини.

и француски посланик гроф де Дампјер узимају ашове увијене тробојкама наших и француских боја, и загрћу земљом корен хрста.

После тога узео је реч градски већник и претседник Културног одбора Београдске општине, књижевник г. Душан С. Николајевић, који је одржао један сјајан говор, у коме је снажним потезима изнео живот и ве-



Већници града Београда присуствују свечаном сађењу хрста у спомен Луја Бартуа

лика политичка и општечовечанска стремљења поч. Луја Бартуа.

Свечаност је завршена Марсељезом и југословенском химном.

## Свечана сахрана посмртних остатака изгинулих руских ратника у одбрани Београда и на Солунском фронту 1914—1918 године

Када су пре пуних двадесет година, аустријски монитори заплвили Савом и Дунавом, и када су на Београд и Београђане сипали читаве лавине усијаног челика, када је небо над престоницом ондашње Краљевине Србије било криво и мрачно, зрачак светлости и наде у срца Београђана унела је вест, која се невероватном брзином пронела кроз варош:

— Стигли су руски минери!

Сви су похитали да их виде. Једна чета младих, снажних, крепких и одважних руских морнара-минера залогорила је на Чукарици, у фабрици шећера.

Свуда, на сваком кораку, кадгод би се срели са Русима, и народ и војска, клицали би им:

— Живели браћа Руси!

— Спасиба, братушке! — одговарали би Руси и одмах ступали са њима у разговор.

Доласком ових руских минера, ове прве помоћи наших савезника, нестало је и честих посета аустријских монитора, јер су их Руси гађали специјалним торпедима, које су из Русије са собом донели, а и Сава и Дунав такође су били посејани минама и од наше стране.

Куражан и храбар још првих дана пао је од непријатељског зрна са монитора један млад руски под-

наредник — „старши”, баш када је са обале Саве посматрао дејство торпеда који је био пуштен на аустријски монитор.

Сахрана овог руског јунака обављена је, пре 20 година, свечано, уз све војничке почести...

### Признање после 20 година.

Од тога доба, од доба кржаве и болне трагедије, коју је Београд са својим грађанима преживљавао 1914—1915 год., прошло је и нешто више од 20 година. Многи сведоци ове трагедије изгинули су и помрли за време повлачења кроз албанске гудуре, а они који су остали у животу, скоро се и не виде и не чују. Јер кроз Београд сад тече један нов живот, по њему газе нови људи, који и не слуте да врло често, ходајући београдским улицама, газе по костима најхрабријих јунака, који своје животе узидаше у праг своје отаџбине, а које сада покривају, ако не сасвим заборав, а оно бар црни слојеви асфалта...

Па, ипак, они који су остали у животу, сетили су се својих изгинулих другова, те им подигли спомен-костурницу на Новом Гробљу, у коју су смештене кости изгинулих бранилаца Београда.

Трагови минулог рата још се једино у Београду виде по растрканим гробљима. Тако су Београђани, у знак захвалности и признања, подигли гробља и уредили гробове савезничких изгинулих и умрлих војника: француских, италијанских, па су чак уредили гробове и непријатељских војника. Само, до скоро, није било уређено гробље руских изгинулих војника на нашем фронту, као да се они са нама заједно нису борили и за нашу општу ствар...

Али, ипак, по оној Толстојевој изреци: „Правда је спора али достижна“, и изгинули руски ратници на нашем фронту, макар и после 20 год., добили су од своје браће, југословенског народа, достојно и заслужено признање.

#### Спомен-костурница изгинулих руских ратника.

Пре извесног времена, на челу са г. Доброславом Богдановићем, бив. потпретседником а сада већником Поглаварства града Београда, основан је Одбор за подизање Спомен-костурнице и пренос костура изгинулих руских официра и војника у одбрани Београда, на Соуанском фронту и на целој територији Косљевине Југославије. У Одбору су г. Добру Богдановића свесрдно помогли г. г. пуковник у пенз. Та-савац, Скородумов, Никола Богдановић и други.

Преданошћу и радом ових неколицине вредних чланова Одбора, костурница на Новом Гробљу подигнута је још у току ове године. Костурницу је радио руски вајар г. Верховски, по чијем је моделу израђена и костурница изгинулих бранилаца Београда.

Дан преноса костура и њихову свечану сахрану Одбор је везао за велики словенски празник Св. Тирила и Методија.

Костурови су се имали пренети са железничке станице у костурницу на Новом Гробљу.

#### Београд се дубоко поклонио сенима изгинулих руских ратника.

Још у рано јутро, и ако је час погребња био заказан за 10 часова, Београђани су заузели цео простор пред железничком станицом. Разна друштва и корпорације запосели су просторе дуж Карађорђево и Немањине улице и преко целог Вилзоновог Трга.

На тротоару испред чекаонице, а према лафету и камиону са костурима изгинулих руских официра и војника, чији су ковчези били покривени руским и југословенским заставама, била је постављена говорница за Њ. Св. Патријарха.

Нешто пре 10 часова стигли су и заузели места према лафету: командант Београда арм. генерал г. Војислав Томић са генералитетом и руским генералима г. г. Апухтином, Артомановом и Прошитовом, и пуковницима г. г. Скородумовом и Базаревићем.

Београдску општину заступао је претседник г. Влада Илић, са градским већницима: г. г. Душаном Николајевићем, Јеремијом Протићем, Стев. Милутиновићем, Милошом Радојловићем, Јованом Симићем, Бож. Бановићем, Гојком Новитовићем и др. Сенат је представљао г. Свет. Томић, Краљевску академију наука г. др. Александар Белић, а руску емиграцију у Југославији г. Штрандман са секретаром г. Урсатијем.

Тачно у 10 часова дошао је изасланик Њ. В. Краља, пуковник г. Иван Божић, којег је дочекао претседник одбора г. Доброслав Богдановић.

#### Свечано опело и говор Њ. Св. Патријарха.

Чим је стигао изасланик Њ. В. Краља, трубач је засвирао „мирно“ и војна музика је интонирала молитву, па је Њ. Св. Патријарх, уз асистенцију епископа г. Викентија, и три руска архијереја: г. г. Геормогена, Феофана и Јоана, и преко тридесет наших и руских свештеника, отпочео молитву, на коју је одговарао хор састављен од свију руских београдских певачких друштава.



Иzasланик Њ. В. Краља, пуковник г. Иван Божић, са претседником Београдске општине, г. Владом Илићем, и градским већницима, присуствују свечаном опелу изгинулих руских хероја.

После опела Њ. Св. Патријарх одржао је величанствен говор, који су преносила на све стране три велика звучника, а у коме је између осталог рекао и ово:

„Никада се престоница није могла боље одужити сенима оних који падоше за нашу слободу, за наше Уједињење него данас. Очекивали смо ову манифестацију захвалности, очекивали смо је, јер су наше душе вековима повезане са душама браће Руса. За нас су незаборавни они историски тренуци када се милионски, велики руски народ, као један човек диже да заштити мадену, православну Србију, од насртаја непријатеља. Они су падали, на нашим бојиштима, па-

дали су да би показали колико су велики у концепцији хришћанског милосрђа и човечанске љубави. Па и сама престоница, Београд, у одбрани тврђава стародревног града, имала је за прве жртве, поред наших бранилаца, — Русе.

Та помоћ није долазила из било каквих претензија на наше територије. Она је била часна, братска, искрена, права словенска љубав велике Русије према православном Српству.

Сетимо се само оног историског телеграма Мученичког Краља Александра Ујединитеља...

— Слава Му!

...када је молио Цара Мучениха Николаја Другог за помоћ.

— Слава му!



Претставник Београдске општине, већник г. Душан Николајевић опрашта се пред лафетом са сенима изгинулих руских јунака.

...Цар се није дао молити. Ставио је целу своју оружану силу у покрет...

— Када данас помињемо те хероје, завршава Њ. Св. Патријарх, ми се молимо Богу за силу и моћ, да обнови народну Русију, јер то захтева спас словенског рода и спас целог човечанства”.

Говор већника г. Душана С. Николајевића

После говора Њ. Св. Патријарха на говорницу је ступио г. Душан С. Николајевић, већник и председник Културног одбора града Београда, који је у своме снажном и мисаоном говору, између осталог рекао и ово:

„У име председника и поглаварства главног југословенског града полажем венац на овај свети словенски катафалк. Ја сам одређен да у овом часу словенске религије, изразим све оно

што осећају сви живи словенски становници овога града и што, још више и још дубље од њих, осећају наши мртви. Одређен сам да изразим оно што је немогућно речима казати. Када нашу душу походе часови великих мистерија онда осећамо страх да речи не затраже право на своју профаност. И човек би онда желео, или да звучне речи занеме у предубоком ћутању или да се претворе у ноте.

У име претседника и Поглаварства града Београда изјављујем захвалност одбору за пренос костију наше једнокрвне браће Руса. Овај одбор, над којим бди узвишени главар свете нам православне цркве, а чији је претседник, мој колега из већа, Добросав Богдановић уносио толике напоре у један узвишен посао; овај словенски одбор спроводио је два захтева: захтев југословенске историје и захтев свесловенске фамилије.

Спроводио је одбор захтев југословенске историје, јер југословенске државе не би било да није било словенске Русије. Југословенска држава је резултат еволуције српске државе грађене на освиту XIX века кроз два циновска и конструктивна устанка. Революционисану рају Београдског пашалука, која се дигла да стресе са себе ропство и срам и да дође до свога људског достојанства, до своје државе; — несрећну али титанску рају прихватила Русија. Гради се држава Србија и та држава се све више оспособљава за своју улогу пијемонта Југословена.

Када је тај југословенски пијемонт био доведен у питање, када је Аустро-Угарска монархија својим ултиматумом насрнула на сувереност Краљевине Србије; — тада, у том, од Косова најсудбоноснијем, часу наше историје Русија прихватила нашу и целу словенску ствар.

Одбор за пренос костију руских бораца спроводи и захтев свесловенске фамилије. Фамилија је неразлучна веза мртвих и живих, а тајна бића фамилије најјаче се показује у жељи да сви њени мртви почивају у истој гробници.

Одбор је показао пијетет према заслужним мртвима. Пијетет према мртвима, то је животодавна сила једнога народа. У нашем пијетету наши мртви, који живе у нашим крвотоцима, радују једну неземаљску срећу. Надземаљски су срећни наши мртви, али у исто време бодре они нас, живе, да истрајемо на нашим историским путевима. Ми смо народ који треба будућности. Треба овде, у овом тренутку словенске религиозне свечаности, отворено рећи да је тешко замислити југословенску будућност без једне велике и словенске Русије. Русија је имала нагон мучеништва, али Русија, пролазећи кроз све кризе, постаје све прекаљенија у болу. Прекаљена у болу, она се оспособљава за радост мисије, коју Словенство треба да изврши у човечанству. С њом, са том будућом, прекаљеном Русијом и Југославија ће доспети до своје будућности и узети учешћа у изграђивању једног бољег човечанства”.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА



Говор претседника Одбора и градског већника г. Добре Богдановића.

После г. Душана Николајевића са костуровима изгинулих руских ратника, у име Одбора за подизање спомен-костурнице, опростио се г. Доброслав Богдановић сажетим и узбудљивим патриотским говором, у коме је, између осталог, нарочито подвукао ово:

„Ови хероји нису жалили своју крв и про- сули су је бујицом по врлетима и висовима наше кршне Маџедоније. Њихове кости биле су расе- јане по гудурама Кајмакчалана и равницама Пе- лагоњије. Следовали су позиву свога врховног команданта, племенитог цара Николе II, који је, на крик нашег народа нападнутог од надмоћног непријатеља, упутио своје пукове у одбрану наше домовине, и они се борили под командом нашег Витешког Краља Ујединитеља...”

На крају говора г. Д. Богдановића присутни су се прекрестили и са упереним погледима у плаво небо упутили мисли на свете жртве за нашу слободу и ује- дињење, које падоше у Светском рату, прошаптавши тихо и побожно:

— Слава им!

Напред су ношена три крста, два руска и један наш, на коме је писало: „387 руских хероја палих за величину Југославије 1916 и 1917 год.“, док је на другој страни писало: „Битољско бојиште на Солун- ском фронту“. На крсту који је носио један руски подофицир било је урезано: „Руски хероји 1914 и 1918 године“. Лафет и камион са костурима били су



Лафет и камион са костуровима изгинулих руских официра и војника, у поворци.

прекривени венцима разних друштава, установа и кор- порација, међу којима се нарочито истицао венац Бео- градске општине.

За све време док се поворка кретала улицама, народ је побожно скидао капе и тихо у себи шаптао молитве.

На гробљу је опет извршено опело, па су после говора г. г. Николе Богдановића, почасног претседника Удружења руских активних царских официра, и руског пуковника Скородумова, уз звуке посмртног марша и песму „Вјечнаја памјат“, костури спуштени у спомен- костурницу.

Са костуровима је сахрањена и једна нежна материнска жеља.

Са костурима је у Костурницу спуштен и један сандук са стварчицама које су нађене на врху Кајмак- чалана, поред ископаних костурова руских хероја. Међу овим стварчицама налази се и једно нежно мате- ринско писмо, које је мајка из Русије послала своме сину на Кајмакчалан, руском поднареднику пок. Николи Вовилову, а које гласи:

„...Сањала сам те, сине, као што сам сањала и твога брата Анастасија пред његову погибију. Чувај се сине, рђав сам сан снила. Шаљем ти икону Св. Ђорђа. Моли му се и носи је о врату. Моли се и буди јунак на српском бојишту...”

И Никола Вовилов није се оглушио о речи своје мајке. Постао је јунак...

Нека је слава и хвала и њему и његовим дру- говима који дођоше добровољно са бескрајних руских степа да своје животе за величину Југославије положе на врху нашег историјског Кајмакчалана!

С. М.



Већник града Београда, г. Добра Богдановић, опра- шта се са сенима изгинулих руских хероја, као прет- седник Одбора за подизање Спомен-костурнице и пре- нос костурова са Кајмакчалана у Београд

Кретање поворке кроз масе света које су прекриле београдске улице

За време поворке на железничкој станици кружио је један аероплан, који се одједном као невидљиви дух спустио сасвим ниско и на лафет је из аеро- плана пао леп ловоров венац.

Затим је поворка кренула кроз варош на Ново Гробље.



## Здравствена хроника:

# Отварање градске поликлинике

По ступању на дужност, претседник Београда г. Влада Илић, у једном говору дао је читав програм свог будућег настојања и рада у општини, да све гране општинске делатности доведе у боље и по грађане корисније стање. Овај његов програм користила је лекарска комора за Београд Земун и Панчево, и како је пре тога оштро критиковала већ рад општинског са-

тада биле. Требало је наћи погодне зграде које би решиле уједно и смештај канцеларија исто тако неудобних у Косовској улици а да финансиски ефекат не буде тежак по општинску касу.

Према свима испитаним околностима пао је избор на бивши санаторијум Живковића. Бољи се избор уистину није могао ни наћи.



Са свечаног отварања Градске поликлинике

нитета и његово стање, предложила је и мере које би требало предузети да се прилике у санитету поправе. Претседник г. Илић прихватио је сарадњу Лекарске коморе као стручног форума и дао се на посао искусног радника који зна шта хоће. Прва брига, утврђивање стања, поверена је једној одабраној комисији од већника и виђених медицинских стручњака из града г. г. Др. Љуб. Стојановић, проф. Др. Ксенофон Шаховић, г. Милан Мишковић, Др. Свет. Стефановић, директ. Цент. хиг. завода Др. Стеван Иванић, Др. Светозар Моачанин, проф. Др. Тих. Симић, Др. Душан Поповић, прет. коморе, са вољом су се нашли на послу, утврдили стање и предложили мере које би остварењем својим довеле наш санитет до угледнијег и кориснијег ступња. Предвиђене су хитне — неодољне мере и оне које би се поступно остваривале — према финансиским могућностима.

Међу првим мерама — неодољним, налази се премештање централне амбуланте са станицом за спасавање и кожно-венеричне амбуланте из зграда где су

Одмах се дало на посао да се прилагоди новим потребама и сврхама. Ово је поверено општинским архитектима и лекарима. Бивши санаторијум брзо је претворен у поликлинику и у недељу, 12 маја присуствовали смо отварању и предаји зграде лекарима од стране Претседника г. Илића и г. г. већника.

Око 11 $\frac{1}{2}$  часова пошто се сакупио већи број већника, гостију — преставника разних социјалних, здравствених и хуманих друштава — лекара и чинов. Дирекције санитета. Г. Претседник је следећим речима предао зграду у име већа г. г. лекарима:

— Срећан сам, што данас отварам Поликлинику Градског поглаварства и молим лекаре да не жале труда и да упетоструче своје снаге и свој рад на добро свих наших грађана. Ја знам, колике су тешкоће биле док су се наши лекари морали да муче и да подносе нехигијенске услове и да под таквим условима лече болеснике. Зато је градском већу била прва дуж-

ност да што пре прибави једну кућу где би могла сместити цео свој санитет. Сад је та кућа овде. Она је величанствена. Она је згодна за све оно што ви желите. Ја вас молим да сада и ви дате грађанима оно, што они од вас очекују.

Одмах затим је од стране већника узео реч г. Милан Мишковић, дрогерист, истакнути сопственик истоимене дрогерије, и већник Београда, и следећим говором поздравио овај значајан догађај у историји београдског санитета:

Госпође и Господо,

„Здравље је највеће богатство”, вели народна мудрост. Полазећи од ове мудрости Градско поглаварство града Београда на челу са својим претседником г. Владом Илићем, када је примило градску управу у своје руке, за један од првих својих задатака изабрало је преуређење здравствене службе градског поглаварства.

У том циљу састављена је иницијативом самог Г. Претседника једна комисија од градских већника санитетске струке и проширена еминентним претставницима Престонице, ван градског већа. Ова је комисија одмах приступила раду, обишла и прегледала све здравствене градске установе, и лично се уверила о стању у коме се ове установе налазе. Тим прегледом комисија је констатовала, да су ове установе у таквом рђавом стању, да је њихова брза реорганизација неопходно потребна.

Господин претседник Илић примио је извештај ове комисије са пуно разумевања и добре воље, потребни кредити су створени, што није била лака ствар, и приступљено је одмах раду.

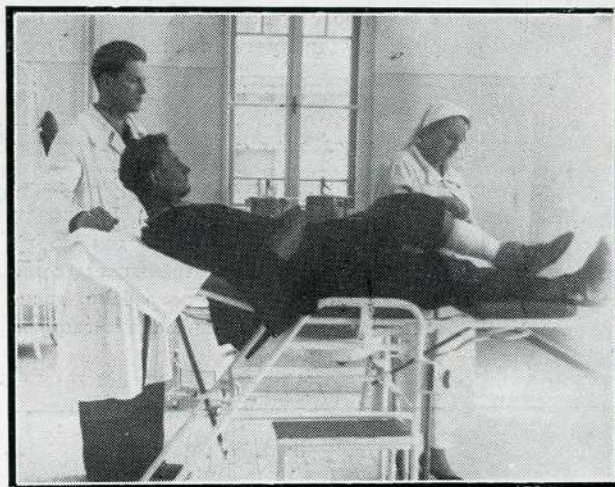
Градске здравствене установе, којима је била потребна најпреча помоћ, биле су Централна општинска амбуланта и Станица за спасавање и брзу помоћ. Ове две установе већ су исељене из нехигијенских зграда чистачке колоне, где су до јуче биле, смештене и као што видите, пресељене су у једну од најлепших зграда ове врсте у Београду, у којој је раније био санаторијум намењен имућном грађанству. Овим пресељењем и преуређењем, Београду могу позавидети на његовој централној општинској амбуланти, или Поликлиници градског поглаварства, како ће се она од сада звати и престонице и градови много већих држава, него што је наша.

У поликлинику су смештена одељења: унутрашње, хируршко, очно, ушно, зубно и рентгенолошко. Сва су одељења снабдевана потребним материјалом и особљем, тако да ће сиромашни београдски грађани, чијем здравственом збрињавању је ова установа у првом реду намењена, па и имућнији, чијем ће здравственом збрињавању служити ова установа, само у најхитнијим случајевима, улазити у ову и овакву установу са страхопоштовањем, а из ње излазити потпуно уверен, да је градско поглаварство за указивање превентивне лекарске помоћи сваког

свога грађанина, учинило све што је наука могла пружити.

Решењем овога проблема, и када буде отворена и пуштена у рад градска болница, када буде отворено градско породилиште и када буде премештена амбуланта за венеричне болести из досадашњих просторија у друге, које се за њу спремају, што ће све ово бити у најкраћем времену, биће преуређење градске здравствене службе добрим делом завршено. Јер ће се смештајем градских здравствених установа у зграде, које су нарочито за њих адаптиране, или потпуно ново изграђене, моћи здравствена служба тако преуредити и организовати, да ће градско поглаварство од особља, које је у овим уставима упуслено, моћи са правом захтевати максимум, а сиромашно београдско грађанство у погледу културивне медицине, биће потпуно збринута.

Овим збрињавањем, програм преуређења градског санитета, улази добрим делом у за-



Превијалиште у новој Градској поликлиници

вршну фазу и Београд и у овом погледу ступа у ред великих културних градова запада.

За овај успех, као и за остале успехе ове врсте, који за њиме долазе, а уколико исти успеси нису успели прошлих општинских управа, као на пр. изградња општинске болнице и изградња општ. породилишта, највећа је заслуга одговорних чинилаца градског поглаварства, на челу са г. Илићем, што њему служи само на част, а Београду и његовим грађанима на понос. Разумевање г. Илића за потребе ове врсте и његову одлучност, да ствар до краја спроведе, ми претставници Београда признали смо му у градском већу, приликом буџетске дебате. Па и сада то исто понављамо, али позивамо у исто време у име престоничких грађана особље целокупне санитетске струке градског поглаварства, да се угледа на свога неуморног Претседника, и да овој и осталим установама да онај значај и ону вредност, коју београдски грађани с правом очекују, а нарочито у станици за спасавање

и брзу помоћ, јер је једино брза помоћ права помоћ.

Најаад се захвалио у име Санитета и градског санитарског особља г. Др. Угљеша Давидовић в. д. директора социјално-здравствене дирекције следећим говором:

Г. Претседниче, господо већници, драги гости и колеге.

Пожртвовани рад општинских лекара, није успео да ублажи ружну слику досадашње централне општинске поликлинике. Ова општинска управа са нарочитом вољом и разумевањем ставила је себи у задатак да побољша стање санитета. Једна од првих чињеница, које је нарочита комисија, састављена од еминентних медицинских радника, утврдила, била је, да општински Санитет није цео смештен у здравим хигијенским и за рад подобним зградама. Болесник је био ту, требало му је прво пружити хитну помоћ. Ви сте г. Претседниче и господо већници не жалећи времена ни труда а ни материјалних средстава, дали могућност архитекти г. Генићу и његовом узорном сараднику г. Мики Поповићу да

своје умеће брзо примене на оправљању и дотеривању ове зграде. И данас нам предајете ове лепе, светле, угодне и удобне просторије да ми лекари применимо своје знање на општинској сиротињи, првој бризи градског санитета.

Наша стручна спрема добија овим новолетом за рад; наша воља мора да буде већа, кад су нам услови за рад бољи. Ви од нас очекујете боље резултате и нећете бити разочарани.

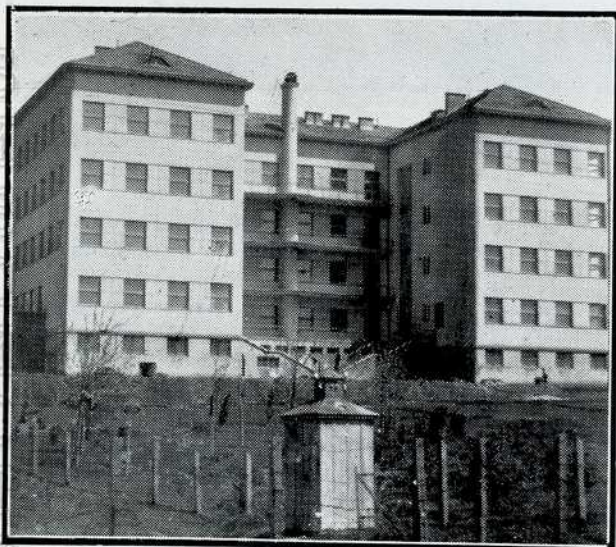
Захваљујем вам што нам пружате прилику да то и докажемо, ми вас молимо да после ове прве и хитне помоћи нашем санитету, пружите у том смислу — да лечите болеснике.

Постојало је неко веровање да, пружајући санитету могућност за бољи рад — помажу се на првом месту лекари. То је погрешно. Пружајући нама могућност за рад ви помажете сиротињу, помажете беду, помажете да се колико толико ублажи бол душевни и физички. На том послу бићемо заједно; ви да стварате а ми да извршујемо са узвишеном и захвалном мисли: „Ублажити бол, божанствено је дело!”

Др. Угљеша Давидовић

## Градска болница на Булбулдеру

Једно од највитаљнијих питања из здравствених проблема престонице — питање градске болнице у Београду, решено је. Београд кроз који дан добија једну велелепну, са најмодернијим техничким санитарним уређајима и са свим осталим потребама, давно очекивану и неопходно потребну санитарско-социјалну установу — градску болницу.



Градска болница на Булбулдеру, задужбина Николе Спасића (Поглед са јужне стране)

О значају стварања ове болнице несумњиво је и сувишно о томе говорити. Грађани Београда а нарочито материјално слаби, који су до данас болесника скапавали по улицама или мизерним нехигијенским

уџрицама, за које места није било ни по државним ни по приватним болницама, добивају своју — градску болницу у којој ће се одсада моћи и без новаца лечити. Ушли смо у ред великих градова света где постоји и више таквих болница о чијем се подизању и одржавању брину богатији грађани.

Београдска општинска болница на Булбулдеру, која носи име: „Задужбина Николе Спасића 1933—1934” сазирана је из сретстава, која је поч. Никола Спасић, велики београдски добротвор оставио за ову племениту сврху. Болницу је пројектовао Арх. г. Игњат Ђ. Поповић, која има сутурен, приземље и три спрата са 115 одељења. Сваки спрат има своју сунчану терасу. Изнутра је све најсавршеније: парно грејање, водоводна инсталација, купатило, лифт за возњу, храну и веш. Једном речју болница је савршена.

Да би се што пре отворила болница, светлом примеру пок. Николе Спасића придружио се и г. Милан Срдановић, овдашњи трговац, који је са прилогом од 20.000 динара у многоме потпомогао да болница ускоро проради.

Поводом подизања и отварања ове социјалне установе, на седници Градског већа, 17 ов. месеца, претседник г. Влада Илић одржао је овај говор:

„Велики добротвор, пок. Никола Спасић, из своје превелике љубави према ближњем, подарио је последњом вољом Београдској општини сретства за једну од најлепших и најмодернијих зграда намењених високом и племенитом циљу, — лечењу болесника.

Велика задужбина пок. Николе Спасића, болница, која ће служити нашим грађанима кроз који дан треба да почне свој рад. За њено стварање добротвор је дао све што је требало.

У  
Н  
И  
В  
Е  
Р  
З  
И  
Т  
Е  
Т  
С  
К  
А  
  
Б  
И  
Б  
Л  
И  
О  
Т  
Е  
К  
А

Ми, Општина и грађанство, треба да про- дужимо хумано дело добротвора, да дамо живота тој установи — да издржавамо болеснике и да дамо све што још треба око неге болесника.

Наше, општинске, финансиске могућности, то вам је свима познато, нису велике, према о- биму дужности које Општина има. Ми имамо још доста санитарских установа о којима такође мо- рамо да водимо рачуна. Ми имамо и много ху- маних друштава која свесрдно и Општина и ми сви помажемо.

Да би омогућили правилан рад наше бол- нице надам се да ћете се сложити са мојим мишљењем, ми треба да упутимо позив имућним грађанима нашим, онима који не могу својим сретствима да зидају велике задужбине, да и они у мањој мери, али по сиромашне болеснике од животне важности, допринесу исто толико ве- ликим милосрђем остварењу племенитог рада у болници.

Моја је жеља а надам се и ваша, да град- ска болница буде заједничко добро дело свих и- мућних Београђанки и Београђана; да сви допри- несемо ублажењу болова и враћању здравља сир- омашним члановима нашег друштва — ово у толико пре што се у целом културном свету то чини. Познато вам је да се све болнице у Ен- глеској издржавају искључиво од добротинства.

Један светао пример, дар од душе, стигао је већ и пре овог нашег апела. О томе имам осо- бито задовољство да вас обавестим. То је пример нашег суграђанина Господина Милана Срдано- вића, трговца, који је приложио суму од 20.000.— динара за нашу болницу. Ова сума ће бити до- вољна за четири болесничка кревета да преко целе године врше своју благотворну функцију. Ти кревети носиће за годину дана име Господина Милана Срдановића. Болесници који буду ле- жали у њима осећаће се кроз цео живот, поред главног добротвора Николе Спасића и имена Ми- лана Срдановића.

Молим вас да са овога места упутимо нашу најсрдачнију захвалност удови великог добротвора Николе Спасића г-ђи Наки Спасић као и пле- мнитом дародавцу господину Милану Срда- новићу”.

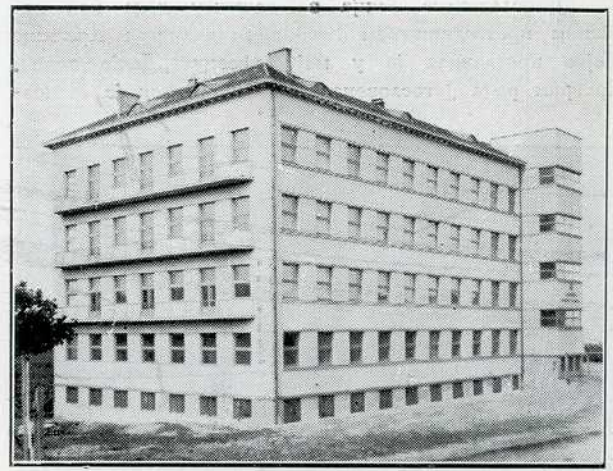
На углед поменутих добротвора општинске бол- нице, градски већник г. Миливоје Благојевић пред- ложио је да и већници приложе по једну или две дневнице за ову установу, како би се набавило што већи број болесничких постеља. Хумани предлог г. Бла-

гојевића једногласно је примљен. Исто тако фабрика Косте Илића и Синови поводом 46 дневног помена своје члану Сотире Илићу београдском инду- стријалцу и човеку чија је хуманост служила за пример, приложила је два комплетна кревета, који ће носити име пок. Сотира.

Први хумано социјалан геџт за ову болницу од стране београдских госпођа учињен је од г-ђе Јелене Вл. Илића приложивши 10.000.— динара.

Слободни зидари приложили су 15.000.— динара.

На крају да би дошло до што скороријег отварања болнице Београдска општина је на предлог претседника г. Владе Илића упутила имућнијим грађанима апел:



Градска болница посматрана из улице Св. Николе

- 1) Да Градска болница прима прилоге за одржавање једног или више кревета кроз годину дана;
- 2) да изнад таквих кревета, за ово време, стоје имена племенитих дародаваца;
- 3) да се у одржавање болесничког кревета урачунавају фактички трошкови, чији ће износ болница утврђивати сваког 1 јануара. За ову годину утврђује се сума од 5000. динара по кревету;
- 4) да болница води књигу добротвора, у коју ће се уносити имена прилагача, број кревета који одржава, имена болесника који су лечени на тим креветима и износ прилога у новцу;
- 5) да болница поред прилога у одржавању болесничких кревета прима прилоге за набавку комплетних постеља, чија се вредност утврђује на 500 динара од комада. Поред ових прилога за издржавање болесника у болници примаће се и мањи прилози у новцу.

С. С.



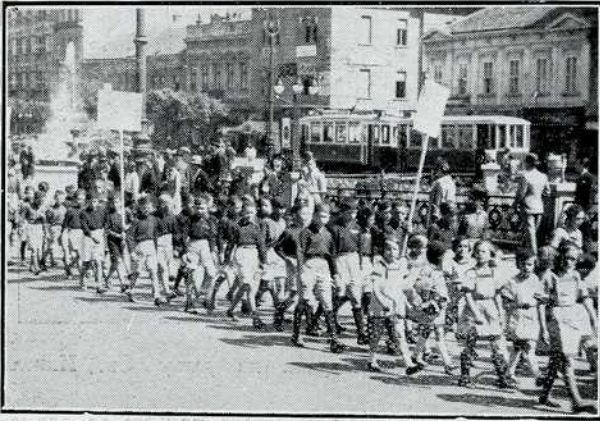
## Социјална хроника:

### Дечји дани

— Прослављени су у Београду од 19—26 маја са плодносном пропагандом и манифестацијом проблема дечје заштите —

Југословенска Унија за заштиту деце под почасним претседништвом Њеног Величанства Краљице Мајке прославила је у мају месецу „Дечје дане”. Програм рада Југословенске Уније утврђен је Женев-

државне установе сарађивале су координираном акцијом у приредбама „Дечјих дана”. У недељу 19 маја о. г. манифестовала су београдска деца једном импозантном поворком и тражила своја права разним натписима и таблама. Учествовало је око 6000 деце. Поворка је кренула у 9 часова од Калемегдана и завршила се на Славији. Поред великог броја школске деце, скаута, сокола, деце из Домова, била су срдеште пажње деца београдских обданишта, која су се возила у окићеним камионима и колима. Поједина кола претстављала су алегоричне слике као што су: Снежана, Мала Антанга, Југославија, Лептири и т. д. У једном окићеном камиону суделовали су ове године први пут и штићеници града Београда, који су збринуту у дечјој колонији. Поред мале деце били су ђаци основне школе и занатске школе. Камарионе су пратиле „нове мајке београдске нахочади и сирочади”, хранитељице. Сва деца била су весела и певала су за време поворке.



Најмлађи Соколи и Соколице у поворци

ском декларацијом, коју је ове године својеручно потписала Њено Величанство Краљица Мајка. На тај начин је ова декларација постала својина наше нације. Лозинка „Дечјих дана” била је „Ни једно дете у Југославији не сме гладовати”.

Главни Одбор Југословенске Уније позвао је све своје чланове као и јавне факторе широм целе државе да учествују приликом манифестација дечјих дана. Савез градова позвао је све градове да активно учествују, те је апсолутна већина градских општинских управа извршила обилну и успелу организацију дечје заштите у својим градовима, а отправништво послова Савеза градова у вези са „Дечјим даном” извршило је анкету о здравственом и социјалном стању деце у нашим градовима. Овом анкетом руководио је г. Сл. Видаковић у име управе Савеза градова.

Југословенска Унија за заштиту деце оштампала је низ предавања „О здравом исхрани деце”, која су одобрена са стране Министарства просвете и одржана у свима школама Југославије за време „Дечје недеље”. У многим градовима и местима наше земље одржана су предавања у којима се говорило о свима проблемима дечје заштите.

Београд као Престоница нарочито је активно учествовао у овој акцији. Приватна друштва, градске и

За време „Дечјих дана” организовала је Југословенска Унија за заштиту деце један низ предавања на радиу и Коларчевом Универзитету. Сва ова предавања била су посвећена у првом реду питању дечје исхране.



Ђаци женских основних школа у поворци

Друштво „Српска Мајка” наградило је у недељу 19 о. мес. 31 ревносну мајку за добро одгајивање деце. Награду Њеног Величанства Краљице Мајке у износу од 1000.— дин. добио је Ђорђе Орловић, син једног месара. Њено Краљевско Височанство Кње-



УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

гиња Олга поклонила је златан крст и иконицу Богородице близанцима Илић као своју награду. Сем тога дали су за „Српску Мајку” награде: Министарство



Деца обданишта Св. Андреје

Социјалне Политике, Градско Поглаварство града Београда и све редакције београдских дневних листова. Материнско Удружење такође је наградило око 20 најбоље однегованих одојчади у селу Кнежевцу у петак 24 ов. мес. Поводом „Дечје недеље” основало је Материнско Удружење свој подбор у овом селу. Задатак подбора је организација саветовалишта за одојчад.

Завод за здравствену заштиту матера и деце на Губеревцу отворио је за време „Дечјих дана” дечју изложбу. Лекари Завода одржали су сваког дана после подне предавања за родитеље. Саветовалиште Завода наградило је у петак 24 ов. мес. око 60 сиромашних мајки. За 30 деце била су спремна потпуна одећа, а остала деца добила су по који део дечје гардеробе, који треба да служи награђеној мајци као



Деца штићеници Поглаварства града Београда у поворци

модел за хигијенско облачење детета. Имућне мајке добиле су дипломе. Присутне мајке и лекаре саветовалишта поздравио је шеф Завода за здравствену заштиту матера и деце професор др. Матија Амброжић.

Централни уред за заштиту матера, деце и младежи градског поглаварства града Београда активно је суделовао са свим својим установама за време „Дечјих дана”. Сваког дана одржали су дечји лекари Централног уреда за заштиту матера, деце и младежи предавања „О хигијени и исхрани одојчета и малог детета” у градским дечјим диспансерима у Ломиној ул. бр. 17 и у Средачкој ул. бр. 2 у 4 часа после подне. У сарадњи са управама дечјих обданишта организовао је Централни уред предавања о дечјој хигијени и исхрани: у недељу, 19 ов. мес., петак, 24, ов. мес. у суботу, 25 ов. мес. у обдаништима на Карабурми, Вождовцу, Душановцу, Пашином брду и на Дунаву. Централни уред за заштиту матера, деце и младежи поделио је свим београдским обдаништима по једну награду Градског поглаварства у дечјем о-



Дечје обданиште „Св. Тројице”, у поворци

делу за највреднију сиромашну мајку. У суботу 25 маја у 4 часа после подне свечано је награђено 180 вредних мајки са дипломама Градског Поглаварства за добро неговоње своје деце. 87 сиромашних мајки добиле су и награде у хигијенском дечјем оделу. Овој свечаности присуствовао је претседник Градског поглаварства г. Влада Илић и градски већници г. г. Милан Нешкић, Богдан Крекић, Ђорђе Попара, Благојевић и Милутиновић. Од стране дирекције за социјално и здравствено старање били су г. др. Угљеша Давидовић, в. д. директора и г. др. Ђуро Ђуровић в. д. помоћника директора. Шеф Централног уреда за заштиту матера, деце и младежи др. Марија Гајић поздравила је господина Претседника, присутне часнике Градског поглаварства, лекаре саветовалишта и мајке, овим речима:

„Дечји лекари у свом раду ретко имају прилике да славе са својим малим пацијентима и мајкама радосне дане успеха и признања заједничког рада и напора. Лекар нарочито пре неколико година видео је обично дете и мајку само у тежим моментима када се очајна мајка обраћала за савет и помоћ за своје болесно

дете. Данас су мајке увиделе да је боље да се обрате лекару за савет док им је мало одојче још здраво. Искуство модерне дечје медицине непобитно је доказало да су саветовалишта за одојчад и малу децу где свака мајка добија индивидуални стручни савет за подизање свога детета, најбољи пријатељи родитеља и друштвене заједнице. — Дечја саветовалишта широм целог света сачувала су велики број жртава малих дечјих живота која би пропала, да нису била добро храњена и негована. У саветовалиштима Градског поглаварства вршена су у току године око 8000 саветовања. Драге мајке највећа награда за Ваш труд око подизања Вашег чеда је Ваше здраво дете. Данашња свечаност која је организована од стране града Београда у оквиру дечјих дана најбоље Вам сведочи да Ваш труд и Вашу радост прати и Господин Претседник града Београда по чијој жељи се данас награђују све оне мајке

Сви београдски листови писали су опширно за време „Дечјих дана“ о потребама незаштићене деце. Многа приватна друштва, која се баве дечјом заштитом,



Претседник Београдске општине, г. Влада Илић, и већник г. Милан Нешић окружени лекарима градског дечјег диспансера и обданишта приликом дељења награда мајкама у Централном уреду за заштиту матера, деце и младежи

прославила су ове дане у свом делокругу рада, а 19 овог месеца купила су прилоге за Југословенску Унију.

Акција Главног Одбора Југословенске Уније за заштиту деце за време „Дечјих дана“ била је од



„Снежана“ и патуљци деца из обданишта бр. 2

које су најмарљивије посећивале наша саветовалишта и које су најлепше однеговале своју децу.

За овим се прешло на дељење награда мајкама које су редовно посећивале саветовалишта у Средачкој ул. бр. 2, Ломиној ул. бр. 17, на Пашином Брду, Вождовцу, Чукарици и Дунаву.

Господин Претседник Градског поглаварства града Београда одобрио је за приредбу „Дечјих Дана“ и награђивање вредних сиромашних матера 10.000.— дин. из кредита Централног уреда за заштиту матера, деце и младежи. Сем тога, одредио је Господин Претседник 10 кола окићених са зеленилом за превоз деце приликом дечје поворке. Шеф одељка за заштиту и културну пропаганду Г. П. Г. Београда руководио је пропагандом проблема дечје заштите, а часопис „Београдске општинске новине, донеле су низ чланака и стакнутих наших стручњака о проблемима дечје заштите.



Претседник Београдске општине г. Влада Илић и већник г. инж. Милан Нешић међу награђеном децом

пуног пропагандистичког значаја за правилно подизање националног подмлатка у Југославији.





За пријатељство и сарадњу Београда и Прага...

## Проф. Др. Петар Зенкл школоваће непрекидно по два београдска студената, у знак успомене на свој боравак у Београду

По повратку у Чехословачку, у Златни Праг, почасни грађанин Београда, проф. г. др. Петар Зенкл најтоплије се захвалио на братском лепом дочеку и пријему, кога су му указали грађани Београда преко своје општине.

Г. др. Петар Зенкл, претседник Социјалног одбора града Прага, претседник Савеза свих Социјалних и социјално-здравствених друштава Чехословачке републике, и почасни грађанин нашега града, упутио је из Прага 17 априла о. г. писмо Претседнику г. Влади Илићу. У том писму г. Зенкл топло захваљује г. Претседнику на срдачном братском пријему, молећи га да његову захвалност саопшти и целом Градском већу града Београда. У писму г. Зенкл поздравља напредак Београда и ставља своју сарадњу на расположење Претседнику Београда.

На то писмо претседник Београда г. Влада Илић одговорио је овим лепим писмом:

Београд, 22 априла 1935 г.

„Драги и поштовани Петре Зенклу,

Примили смо твоје драго и братско писмо и хитамо да ти одговоримо. Твој кратки боравак у Београду унео је тако много словенске топлине у наша срца и ти си успео да нас увериш колико су оправдани наши напори за социјално и културно подизање Београда. И твоја словенска љубав и твоја изванредна, зналачка верзираност у културно-социјалним проблемима нама су добро дошли и ми рачунамо на твоје трајно братство и на твоју трајну сарадњу. Молимо те да испоручиш наше дубоко поштовање на првом месту великом вођи чехословачког народа Господину Масарику, а одмах затим поштованој господи Бенешу и Бакси.

Тебе, драги наш брате и грађанине Београда, очекујемо, желимо да што пре дођеш и да што дуже останеш у нашој, а сада и твојој средини.

Прими наше братске поздраве.

Претседник  
Општине града Београда,  
Влада Илић

Претседник  
Културног одбора  
Општине града Београда  
Душан С. Николајевић

Градско веће града Београда добило је 15 маја т. г. од г. проф. д-ра Петра Зенкла, почасног грађанина Београда, следеће писмо, којим он обавештава да ће доживотно издржавати односно помагати школовање по два београдска студента:

„Главном градском већу престоног града  
Београда.

Мени је указана највећа част, што сам Вашом одлуком изабран за почасног грађанина града Београда. Имао сам прилику, како на Вашој седници, тако и по свом повратку, писмено да Вам изразим своју дубоку благодарност на тој почести.

Слободан сам послати граду Београду, као један незнатан знак моје благодарности, продукт чехословачке државне школе за стакларску индустрију, вазу, на којој су приказани знаци појединих земаља, које данас чине јединствену чехословачку републику.

Молим Вас да ову успомену примите као израз моје дубоке захвалности и непоколебиве оданости. У исто време Вас молим, да узмете на знање, да осим својих других помоћних акција за југословенско студентство, сматрам за своју дужност да се и на том пољу покажем као грађанин београдски. Зато намеравам да за време целог мога живота и према својим могућностима плаћам двојици сиромашних београдских студената стан у Александровом колежу у Прагу, и то према Вашем предлогу. Зато Вас молим, да ме увек почетком школске године обавестите, који београдски студенти, који станују у Александровом колежу, ради своји оданости југословенском народу и ради своје ваљаности, долазе у обзир.

Молим Вас да примите израз мојих искрених жеља за пуни успех града Београда и Ваше ствари као и изразе мога дубоког поштовања.

потпуно Ваш одани  
Др. Петар Зенкл”.

На седници градског већа, одржаној 16 маја т. г. прочитано је писмо приматора Прага д-ра Баксе као и ово писмо проф. д-ра Петра Зенкла, које је пропраћено дугим овацијама Чехословачкој, Прагу, д-ру Бакси и проф. д-ру Петру Зенклу као почасном грађанину и великом пријатељу Београда.

## Захвалност приматора Великога Прага Др. Карела Баксе за дочек г. Др. Петра Зенкла

Претседник Београда г. Влада Илић добио је од Приматора Прага и иницијатора за оснивање Савеза свих словенских градова, г. д-ра Карла Баксе ово писмо захвалности града Прага од дочеку и пријему проф. д-ра Петра Зенкла.

„Много поштовани Господине Претседниче!

Мојим писмом од 13 прошлог месеца обратио сам се на Вас, да будете тако љубазни и мога сарадника г. д-ра Петра Зенкла, пригодом његовог боравка у Југославији, примите и изађете му на сусрет.

Не само од њега, него и са других страна, јављено ми је како је уистину био срдчан и величанствен дочек г. д-ра Петра Зенкла од Ваше стране, поштовани Господине Претседниче, и господе Градских већника града Београда, а са каквом великом радости се он осећао за цело време свога боравка.

Много поштовани Господине Претседниче, поштовање које сте указали г. д-ру Петру Зенклу у тако обилатој мери, необично ме се мило дојмило, зато што је то поштовање исказано не само према мени него и према моме заслужном

сараднику, специјално у грани социјалног зближења, која је код нас на Највишим местима призната и оцењена, али нарочито и због тога што ја у томе видим доказ истинских срдчних узајамних веза између наших савезних држава и оба главна града.

Уверен сам да ради пропагирања и јачања наших узајамних односа, том стварном заједничком радиношћу у грани социјалног збрињавања, у којој г. др. Петар Зенкл може бити добар саветодавац, дошло је и до тако пријатељског и срдчног дочека г. д-ра Зенкла са стране Ваше и целог Градског поглаварства Београда.

Много поштовани Господине Претседниче, изволите Ви и Градско веће Београда примити од мене као претседника Главног града Прага најсрдчнију хвалу.

Са истинским пријатељским поштовањем остајем Ваш одани

Др. Карл Бакса

Претседник

Општине главног града Прага”.

15 маја 1935 год.

Праг.

## Слава хуманог друштва „Добро срце“

— Особље Дирекције трамвај и осветљења ове године оденуло је 102 сиромашна детета. —

Још 1928 год. особље Дирекције трамваја и осветљења, махом трамвајски кондуктери и кочничари, основали су хумано друштво „Добро срце“ са задатком: да сваке године о летњем Св. Николи одева и обува сиромашну децу и сирочад својих другова, која су самохрана остала без родитеља.

Од дана оснивања до данас „Добро срце“, чији су су чланови махом мали службеници Београдске општине, који и сами једва кунаторе и хватају крај с крајем, живећи са својим породицама од скромне платице, оденуло је и обуло 376 сиромашне дечице. Само ове године „Добро срце“ је оденуло 102 детета. Оденута су дечица већином сирочад оних службеника Дирекције трамваја и осветљења, које је тешка и напорна дано-ноћна служба пре времена однела са овога света.

Своју славу летњег Св. Никола „Добро срце“ је ове године прославило у башти „Бајлонове пиваре“. Ту, у башти, за заједничким столом „Добро срце“ је дечици, својим штићеницима, после одевања у нова одева, приредило ручак.

Веома је било дирљиво посматрати ове мале људе, који су се после тешке службе, скупили да пруже родитељску нежност и пажњу деци својих некадашњих другова. И на лицима ових службеника, и на лицима малих сирочића бар овога дана озарила се радост, која се тако често на њиховим лицима не примећује.

Управу овог вредног друштва сачињавају: г. г. Матија Крашевић, контролор, Милорад Станић, кондуктер, Милан Стојановић, кондуктер, Ђорђе Теба, кондуктер, Божидар Васић, кочничар, Војислав Ата-



Одевена деца, штићеници хуманог друштва „Добро срце“

насковић, конд., Добривоје Коцић, конд., Радосав Јоцковић, конд., Богдан Терзић, конд., Јанко Зечевић, коч., Драгић Ђурић, коч., Милан Томић, конд., и Милош Бабић, кондуктер.

**Београдска репортажа:****Свечана академија у част јубилеја Њ. В. Енглеског Краља  
Ђорђа Петог**

У Београду је на дан 12 маја о. г. на свечан начин прослављен јубилеј Њ. В. Енглеског Краља Ђорђа Петог.

Тога дана је у сали Коларчевог универзитета одржана свечана академија, у част Енглеског Краља, на којој је искрено и одушевљено манифестовано пријатељство Југословенског и Енглеског народа, које је крвљу и огромним жртвама запечаћено у Светском рату.

Овој срдечној манифестацији присуствовали су изасланик Њ. Кр. Вис. Кнеза Намесника Павла, капетан фрегате г. Никола Грубешић, Министар Двора г. Антић, маршал Двора г. Славко Грујић, британски посланик г. Хендерсон са особљем енглеског посланства, француски посланик гроф де Дампјер, полски посланик г. Шварцбург Гинтер, грчки посланик г. Мелас, генерали: г. г. Јечменић и Цукавац, министар просвете г. Тирић, изасланик Њ. Св. Патријарха г. др. Вићентије Вујић, претседник Академије наука г. др. Богдан Гавриловић и многе друге угледне личности.

Свечаност је отворена певањем енглеске и југословенске химне, које је отпевало Прво београдско певачко друштво.

Затим је претседник удружења пријатеља Велике Британије и Америке, маршал Двора г. д-ор Славко Грујић, одржао веома леп говор, у коме је између осталог подвукао и ово:

**Јубилеј г. и г-ђе инж. Милана Нешића**

Г. инж. Милан Нешић, професор Београдског универзитета и већник града Београда, бив. претседник Београдске општине, наш одлични познавалац урбанистичких проблема Београда, у кругу своје породице прославио је на дан 8 маја о. г., двадесетпетогодишњицу свога срећног брака.

Супруга г. инж. Милана Нешића, г-ђа Ангелина, такође је инжењер и предан сарадник своје супругу у послу, на пољу наше технике, као и решавања урбанистичких питања Београда.

Срећни слављеници на дан свога скромног јубилеја добили су безброј честитака од својих многобројних поштовалаца из свију крајева наше земље, јер су обадвоје, као вредни и способни инжењери, своје најмање године провели у раду по свима крајевима предратне Краљевине Србије, где су стекли симпатије свих оних са којима су долазили у додир, како радних редова тако и интелектуалаца. Нарочито се манифестовало пријатељство многобројних Београђана према своје познатом комуналном раднику, чија је дугогодишња сарадња у Београдској општини била благотворна по техничко-урбанистички развој Београда као Престонице.

„Ја сам, госпође и господо, имао срећу да будем сведок првих корачаја Његовог Величанства Краља Ђорђа Петог на путу који Га је, са Његовом Узвишеном супругом, довео до данашње славе и апотеозе. Пре двадесет и пет година, ја сам био отправник послова нашег посланства у Лондону и у томе својству присуствовао сам крунисању Краља Ђорђа и Краљице Мери.

„У Лондону сам остао све до у очи рата 1914 године. Тада сам имао прилике да се лично уверим о симпатијама које је Краљ Ђорђе још тада гајио према нашем народу и према нашем Владалачком Дому. Као доказ наше вешћу веома љубазан пријем на који је наишао тадашњи српски Престолонаследник — Блаженопочивши Краљ Александар — за време Свога бављења у Лондону приликом свечаности крунисања, када Му је, поред осталих пажња које су Му указане, био одређен још и врло леп и завидан ранг међу члановима осталих Краљевских Домова који су присуствовали свечаности. Доцније када је Његово Краљевско Височанство Кнез Намесник — тада младић од 17—18 година, — дошао у Енглеску и ступио на Оксфордски универзитет, Краљ Ђорђе се чешће распитивао о Њему и о Његовим студијама...

Уз бурне овације британским Суверенима и британском народу ова лепа свечаност је завршена.



Г-ђа и г. инж. Милан Нешић са децом на дан свога јубилеја



Скице из београдске свакидашњице:

## Живот у Београдској градској кланици

Кад зором београдске домаћице крену са зембилима на пијаце да пазаре, и кад се зауставе пред месарницама да изаберу комад меса од „школа“, „бифтека“, „пауфлека“, или комад јагњећине за „капа-



Део трга за крупну стоку у Градској кланици

му” или печење, оне и не слуте колико је труда учињено док ово месо није доспело на „ченгеле” београдских месара.

На Београдској Градској кланици се ради неуморно сваки дан, ради се још од пре свитања, па до касно у ноћ. Ту беспрекида струји један сасвим чудан и необичан живот. Гасе се животи разноразне стоке, да би се одржали животи људи. На Градској кланици је најживље пред празнике, а нарочито пред Божић и Ускрс, јер тада и онај најсиромашнији грађанин, обичаја ради, жели да се омрси.

Ове године пред последње празнике нарочито је било живо. Јер на кланици, не само да се коље стока, него ту је и сточни трг, ту се пазари и цења; ту се врше санитарска контрола и ветеринарски прегледи и живе, и заклане, па чак и оне стоке која се заклана увози у Београд.

Дежурни чиновник који врши наплату пијачне стоке и трошарине, мора да је на капији кланице још пре 4 часа ујутро. Лекар, ветеринари, санитарски контролори, мерачи, инкасанти, сви они такође у те дане морају бити на својим местима још пре свитања. Морају сваки корак да прате орловским очима: да им не промакне шверцовано или болесно месо, да им се на ваги не забуши итд. Јер треба знати, да београдска Градска кланица даје општини главне приходе. Само за десет дана пред Ускрс, од 16 до 26 априла, Градска кланица је приходила општини 390.007,80 динара.

Интересантно је мало завирити и у цифре, да би се могло видети колику су огромну количину меса

појели Београђани на пр. о Ускрс. Само за ових 10 дана, пред Ускрс, из кланице је извезено на београдске пијаце заклане стоке, и то: 921 говече, 1.108 телади, 1.748 угојених свиња, 892 прасета и 21.059 јагањаца.

Сва ова огромна количина меса морала је да прође кроз руке само двојице ветеринара, који се напорно старају за здравље Београђана.

Неуморни Управник Градске кланице, г. др. Аца Петровић, у дане кад се коље стока, пре личи на каквог месара него ли на лекара и управника кланице. У кожном капуту, испод кога вире крајеви белог мантила, и са шубаром на глави (тога дана је падала киша и било је хладно) г. др. Аца Петровић свуда је и на сваком месту. Ниче, што се каже, и где се не сеје. Он журно обилази сва одељења. Пази на пр. и на то, да се при клању не пуши.

— Јер, тада, вели г. др. Петровић, месар мора да пљује. А то је по здравље Београђана опасно.

Г. др. А. Петровић у те ужурбане дане, не само да на кланици претставља лекара и управника, него се често појављује и у улози судије, који кратким путем решава спорове настале између месара и сељака, који месарима продају стоку.

Из одељења за клање ситне стоке, на великим кукама, као вагончићи из рудника, испадају заклана јагњад и прасад, која се на излазу измере, ради наплате кланичне таксе и трошарине, па се одатле на тим кукама помоћу точкића на шинама које су причвршћене за таваницу, шаљу у ладњачу, где струји хладан ваздух, удешен по топломеру. У хладњачи је права таралана. На све стране радиност и загушна вика, да се просто оглуви. Чудновато да у тој хладњачи сваки месар, у оној општој гужви, може да распозна месо своје заклане стоке.

Изгледа, да кад би човек на овој кланици провео само један цео дан, да би морао просто да изгуби нерве. Јер ту нико не говори полако. Људи вичу као да су у планини, стока под ударцем ножа или секире копрца се, риче, блеји, пишти... Напољу, у дворишту, месарски аутомобили, натоварени месом, тутње, па се све ово измешано претавара у урнебес, те се човеку чини да се налази у правом паклу...

Тек после једног сата, кад човек напусти ово место и стигне до Теразија, једва ако може мало да се прибере. А како је тек онима који тамо раде и дан и ноћ, који у овоме паклу проводе свој живот...

О свему овоме, сигурно не знају они који се свако подне и вече сладе печењем од меса извезеног са београдске Градске кланице...

Ово је само једна бледа скица, мали кроки из живота свакидашњице наше престонице и њених комуналних органа...



# Урбанистичка хроника:

## Грађевински правилник за град Београд

На основу §§ 1, 3 и 6 Грађевинског закона и Општих упутстава за израду Грађевинског правилника од стране Министарства грађевина М. Г. Бр. 17140 од 15 јуна 1932 год., Градско поглаварство општине Београдске доставило је под Г. О. 781 од 21 марта 1935 год. Министарству грађевина предлог Грађевинског правилника за Београд. Овај предлог Грађ. правилника Градског поглаварства је урадило уз помоћ новог Грађевинског одбора и сарадњу претставника Београдске инжењерске коморе, Удружења југословенских инжењера и архитеката и клуба архитеката у Београду.

Отсек за градарство у Министарству грађевина прегледао је поднети му предлог Грађевинског правилника и поднео га је г. Министру грађевина на одобрење. У овај правилник су унете и нове одредбе које се односе на састав Грађевинског одбора и на поступање при изградњавању Земуна и дела Бежаније

која је припојен Општини града Београда, док не буде готов јединствен регулациони план и Уредба о његовом извођењу.

Господин Министар грађевина је под М. Г. Бр. 8924 од 3 маја 1935 г. одобрио овај Грађевински правилник са којим се одобрењем сложио и Господин Министар унутрашњих дела.

Овиме је, најзад, после дугих напора и покушаја Београд добио један модеран и хигијенски Грађевински правилник, који значи за грађевинску политику Београда огроман напредак.

Ми за сад нотирамо само његово одобрење са напоменом да ће исти ступити на снагу даном обнародовања у службеним „Општинским новинама“. Док ће о његовим идејама и смеровима бити речи у једном од идућих бројева часописа Београда, у урбанистичкој хроници.

## Освећење новог Дома Београдске берзе на Краљевом тргу

У недељу, 19 о. м., извршено је освећење нове палате Дома Београдске берзе на Краљевом тргу. Једновремено, Београдска берза је тога дана прославила четрдесетогодишњицу свога рада и одржала тридесетпету годишњу скупштину.

На ову свечаност дошао је велики број најугледнијих претставника власти, привредног света и грађанства.

Њ. В. Краља заступао је потпуковник г. Бранко Наумовић, а Претседника Краљевске Владе г. Јуришић, помоћник Министра спољних послова.

Између осталих угледних личности учествовали су на свечаности Министар финансија г. др. Милан Стојадиновић, Министар трговине и индустрије г. др. Милан Врбанић, изасланик Министра војске и морнарице генерал г. Рајаковић, Претседник Београдске општине г. Влада Илић, управник Државне хипотекарне банке г. др. Војин Ђуричић, генерални директор Поштанске штедионице г. др. Милорад Недељковић, вице-гувернер Народне банке г. др. Ловчевић и директор г. Мариводић, чланови дипломатског кора, изасланици и претставници свих државних, јавних и приватних привредних установа и удружења, претставници многобројних институција и организација, и велики број угледних грађана.

Свечаност је отпочела верским обредом освећења. Чинодејствовао је прота г. Михајло Петровић, који је одржао пригодан говор о значају Београдске берзе. Затим је свечаност отворио претседник Берзе г. др. Војислав Маринковић. Износећи кратак историјат изградње Дома, г. др. Маринковић одао је пошту успомени Блаженопочившег Краља Александра и истакао Његове заслуге за процват Берзе и велике успехе нашег привредног живота.

Узео је затим реч потпретседник Берзе г. Михајло Ђурић. Он је изнео детаљнији историјат Београдске берзе, која је први пут прорадила 1 јануара 1895 године. Затим износи историјат изградње Дома и истиче заслуге претседника г. др. Војислава Маринковића и потпретседника г. др. Милана Стојадиновића.

После тога, док су гости разгледали просторије палате и док им је сервирана закуска, одржана је годишња скупштина Београдске берзе. Са скупштине упућен је Њ. В. Краљу следећи поздравни телеграм:

„Његовом Величанству Краљу Петру II  
Београд

Чланови Београдске Берзе, приликом њихове годишње скупштине и освећења новог Берзиног Дома, као и прославе четрдесетогодишњице Берзиног рада, моле Ваше Величанство да изволи примити изразе њихове поданичке дубоке одапости.

Претседник скупштине  
др. Војислав Маринковић”.

Упућени су такође поздравни телеграми Краљевским намесницима Њ. В. Кнезу Павлу, г. др. Раденку Станковићу и г. др. Ивану Перовићу, Претседнику Краљевске Владе г. Богољубу Јевтићу, Министру финансија г. др. Милану Стојадиновићу, Министру трговине и индустрије г. др. Милану Врбанићу и Министру пољопривреде г. др. Драгутину Јанковићу.

Новом палатом Београдске берзе наша Престоница добила је још један леп и репрезентативан објект нове архитектуре, који ће улепшавати центар Београда.

Арх. Д. П.

**Културна хроника:****Свечано отварање нових просторија Библиотеке и Музеја О. г. Б. у сопственој згради**

Питање адекватног смештаја Библиотеке и Музеја О.г.Б. већ је у почетку организовања ових двеју установа постало једно од основних питања од којих је зависио њихов даљи развој и напредак. — Непрестане селидбе, из једне приватне зграде у другу, најмање су одговарале њиховом значају и служиле њиховом циљу.

Да се поједине општинске институције сместе у сопствене зграде, што би им осигуравало већу сталност и дало могућност већег развоја у целокупном раду, откупљене су пре извесног времена три велике зграде међу којима и зграда у Књегине Љубице ул. бр. 1 за Општинску Библиотеку и Музеј.

За овај велики успех установе дугују захвалност у првом реду претседнику Београда г. Влади Илићу, г. г. већницима Душану Николајевићу и Милану Нешићу и Јаши Протићу, већнику О.г.Б. и народном посланику, који су и овога пута показали своју безграничну љубав и свој развијени смисао за културне потребе Београда.

Селидба Библиотеке и Музеја из старе зграде у Косовској ул. бр. 39, коју је Општина држала у закупу, извршена је већ у априлу 1935 год.; уређење установа на овом месту отпочело је одмах, чим је извршена потребна адаптација зграде.

\* \* \*

Нова зграда Библиотеке и Музеја је ванредно срећно одабрана. Налазећи се у самом срцу вароши, она је ипак повучена у једну од оних лепих мањих улица, које вежу Београд са његовом главном артеријом, великом Кнез Михајловом улицом, која се, сукцесивно мењајући своје име, протеже од главног улаза на дивни калемегдански парк, па све до мале Савиначке цркве.

Како је распоред соба у новој згради био ванредно срећно подешен, добиле су се, са малим изменама које нису дирале у основни тип саме зграде и њеног унутрашњег плана, ванредно лепе, пуне светлости просторије, које у целисти одговарају и једној и другој установи.

\* \* \*

Освећење и отварање просторија извршено је у недељу 26 маја 1935 год.

Свечаност је отворио сам претседник Београда, велеиндустријалац г. Влада Илић у присуству огромног броја најугледнијих гостију.

Његово Краљевско Величанство Краља Петра II заступао је капетан г. Вукашин Вукотић; Министра Војске и Морнарице генерал г. Милан Раденковић. Између осталих угледних и високих гостију свечаности су присуствовали: Претседница „Цвијете Зузорић” г-ђа

Олга Станојевић, изасланик Министра Просвете, Претседник Ликовних уметника г. Сретен Стојановић, управник Народног позоришта г. др. Бр. Војновић, управник Народне библиотеке г. Илић, први потпретседник Црвеног Крста г. Светозар Томић, г. Урош Предић, академик, г. Коста Главинић, министар у пензији, г-ђа Анђа Иванић, г-ђа Продановић, г-ђа Катарина Јовановић, г-ђа Јела Шиђански, Олга Милићевић, г-ђа Обрадовић, посланик и већник града Београда г. Јеша Протић, Већници О.г.Б. г. г. д-ор Шаховић, Стева Милутиновић, М. Благојевић, д-ор Бајаловић, М. Стефановић, д-ор Љуба Стојановић и друга господа већници са госпођама. Директор општег одељења г. Божа Павловић, Отправник послова Савеза градова г. Сл. Ж. Видаковић итд. Г. Владу Викентија Вујића заступао је г. прота Алагић.

\* \* \*

У ванредно лепо декорисаној сали велике читалонице, из које се пружа поглед у читалоницу часописа и дневних листова и читалоницу за научни рад, у једној ретко свечаној атмосфери, коју је подвлачио осећај радости, која се могла прочитати на лицима присутних гостију, отпочела је прослава освећењем нових просторија. Чинодејствовао је г. прота Божић, а одговарао је певачки раднички хор „Никола Тесла”.

Пошто је извршен сам чин освећења, прота г. Божић обратио се г. Претседнику овим речима:

„Господине Претседниче, као рођени Београђанин, ја сам нарочито срећан, што сам данас могао извршити овај свети чин у установама, које служе просвети и култури.

Да није било рата и невоља, који су се све до скоре прошлости рушиле над Београдом, он би их добио још много раније.

Чувајте их, Господине Претседниче! Нек напредују, нек се развијају. Оне ће сад бити наш заједнички дом. Нек се у њима нарочито развија љубав према нашем Узвишеном Младом Краљу Петру II и целокупном Узвишеном Дому Карађорђевића!”

Примивши благослов, пришао је говорничком столу сам Претседник Београда г. Влада Илић.

Бираним речима, с пуно осећаја, очито задовољан, да може одговорити на апел Београда и потребу нашег града за овим културним установама, изговорио је господин Претседник овај значајан говор:

Говор господина Претседника Владе Илића

Отварајући ове институције, ја сам срећан, што могу изразити наду, да ће културна делатност Општине све више расти и донети оне резултате, који ће одговарати рангу и улози



У  
Н  
И  
В  
Е  
Р  
З  
И  
Т  
Е  
Т  
С  
К  
А  
  
Б  
И  
Б  
Л  
И  
О  
Т  
Е  
К  
А

Београда и нашој Држави.

Резултати, који су до данас постигнути нису велики, кад се посматрају сами, одвојени од прилика и материјалних могућности којима Општина располаже, али су они врло велики кад се све те објективне тешкоће узму у обзир.

Потпун успех културне акције Београдске општине зависи од помоћи државе и од интереса и помоћи појединаца, који воле своју Престоницу. А волети нашу Престоницу морају сви, јер је њено срце једнако свима отворено.

Староседеоци свих вароши, а нарочито великих вароши, љубоморно везани за прошлост, изглед свог града, обичаје и навике живота, тип и темпо, — једва се и с муком привикавају на промене, које собом носи модерни живот са свим његовим особинама, нарочито наглом изменом целокупне градске физиономије, која у савремено доба нестаје под утиском наглог и све већег прилива новог становништва.

Међу градове, који су се најрадикалније изменили кроз релативно кратко време и који се с дана на дан на наше очи из основе мењају — прво место заузима Београд.

Центар велике државе, он иде гигантским кораком.

Па, ипак, душа Београда вибрира у свему. Њену мелодију не загушује бука новог живота, али тој души Београда треба посветити нарочиту пажњу. Она је онај главни фактор кроз који се све филтрира.

Истакнуто је, да у Београду постоји толико градова, колико има улица. То је само донекле тачно, јер постоји, ипак, једна хармонија. Привидна дивергентност ствара само већу, сложенију, али зато и снажнију, убедљивију слику. И сама природа је у Београду таква.

Развитак културне делатности наше Општине треба да допринесе коликогод може развијању хармоније у нашем граду. Ја сам уверен да ће културна делатност наше Општине дати у томе правцу резултате, који ће бити више него позитивни.

Ако је тачна она народна: По јутру се дан познаје, ми можемо гледати ведро у будућност, а ја, као претседник, сматрам за дужност да на данашњи дан похвалим прегалачки и стручни рад оних који су омогућили да до ове скромне, али и лепе свечаности дође.

На првом месту изјављујем захвалност момо драгом пријатељу и одличном сараднику, књижевнику и човеку великог духа г. Душану Николајевићу. Стојећи на челу културне акције наше Општине, г. Николајевић је унео високо разумевање и труд који желим нарочито истаћи. Захваљујем и г-ђи Марији Илић-Агаповој, која је неуморно радила на подизању ових установа, уносећи у своју службу, поред стручног знања, потпуну преданост културном напретку нашег града. И најзад, нека је хвала и свима чиновницима и службеницима библиотеке и Музеја који су вршили своју дужност. —

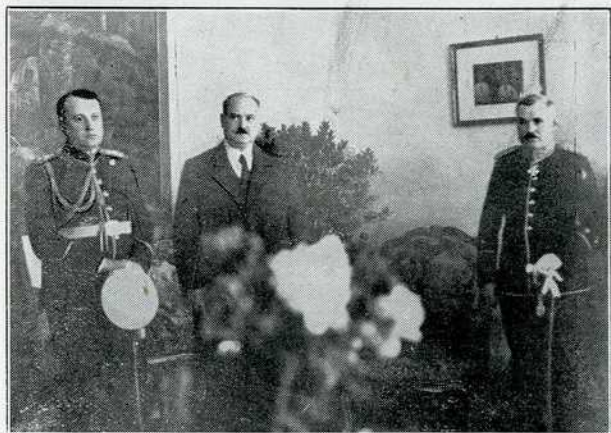
\* \* \*

После говора господина Претседника, говорио је Претседник Културног одбора О.г.Б., књижевник и већник О.г.Б. г. Душан Николајевић.

\* \* \*

Талентовани млади књижевник Бранимир Ђосић, у својим разговорима с београдским писцима, дао је један од најуспелијих портрета овог еминентно београдског књижевника и дубоког мислиоца.

Сав у једном моћном елану човека дубоке мисли и осећаја, искристалисаних идеја, широке културе и свестране ерудиције, која се у свему веже за своју земљу, за свој град, свој народ — тражећи у њему оно, што је и политички и социјално најпозитивније, саслушан у највећој тишини, сугестивним гласом одличног говорника, који влада: простором, темом и слушаоцима, г. Николајевић је импровизирао говор, који



Изасланик Његовог Краљевског Величанства Петра II, г. капетан Вукашин Вукотић; изасланик Министра војске и морнарице генерал г. Милан Раденковић — са Претседником г. Владом Илићем на свечаном отварању нових просторија Библиотеке и Музеја.

је био нарочито значајан и по својој општој конструкцији и по дубоким мислима које су у њему садржане.

\* \* \*

#### Говор Господина Николајевића

Установе, у којима се налазимо и за чији су постанак и развитак тако много допринели Др. Милослав Стојадиновић, бив. први потпретседник О.г.Б., и проф. Милан Нешић, б. претседник О.г.Б., дугују нарочиту захвалност нашем драгом и уваженом претседнику г. Влади Илићу.

Ове установе служе великој мисији Београда, града који је нарочито богат историским традицијама. Толике разне војске су ломиле своје крепке снаге око њега, и многе разне културе боравише у њему. У Бечу, приликом рушења чувене Безендорфер сале, зидови су пуштали то-

нове. У зидовима беху импрегниране давно отсвиране арије. Тако се исто чују тонови прошлости из старих зидина нашега града.

Многе су прошлости у нашем граду и једна је вечно необјашњена мистика историје то, да прошлости, на неки начин, живе у једном народу и онда кад су културе тих прошлости носили други народи. Ништа се у историји не губи.

Унутрашњи живот Београда беше интензиван и онда кад је његов привредни живот био далеко од ритма и од облика новог привредног времена. Чудан је био онај патријархални Београд, балкански Београд.

Балкан разривају мрачне фаталности, али Балкан носи у својим крајњим дубинама духовне и моралне снаге и своје мистерије. Његове страсти могу бити тако силне да им елементи завиде, и на томе Балкану, где је човек патио до немогућих перверзија ропства, у исто време се доле, испод његове тврде и рапаве коре, слагало оно што ће балканског човека



Претседник Културног одбора и већник града Београда, г. Душан С. Николајевић, говори о значају културне делатности градске Библиотеке и Музеја и о Београду

снабдети способношћу и да схвати истину, да је Човек господар и морални законодавац васионе, и да то своје схватање претвори у једну страст од које се планине усправљају и мора таласају. Душа, недокучива душа Балкана! И, наспрнут свима оним западњачким интелектуалцима који, заједно с Кајзерлинггом, своде Балкан на једно „буре барута“, ја бих овде рекао своје уверење: Ако поезија људска треба да се уздигне до истинског осећања трагедије људске, до једног осећања које ће с генијалном немилосрдношћу продирати у најтајније вирове човекових страсти, онда ће њу човечанству објавити само Балкан. Само Балкан, јер само Балкан крије у себи херојство које ће га, у то исто време кад буде давао трагедију човечанству, учинити победником, радосним победником лажне, женски лажне хуманости једне цивилизације која данас умире,

и лажног, женски лажног песимизма психички изопачених интелектуалних претставника те цивилизације која умире.....

\* \* \*

Беше у старом Београду мешавине балканске. Тужле су се у његовим жилама крви старих балканских раса са крвима здравих, примитивних, словенских сељака. И патријархални Београд је имао свој живот и није мали број трагедија, појединачна и читавих даровитих али као проклетством несрећних породица, које су се одигравале у том Београду чија је буржоазија тада била углавном цинцарска. Не треба оспоравати овим македонским печалбарима, овој старој дотрајалој, али и необично живајој и необично несрећној раси и оно што је у њој позитивно и чиме је задушила наш град.

За Цинцаре се, нарочито у последње време, налази само негативна реч. То је неправедно. Насупрот нашем, иначе, великом научнику, Цвијићу, може се рећи да, тако звана, стара чаршија није била без једног трговачког морала. Цинцарин има један однос према новцу и Цинцарин је ретко зеленаш. Цинцарска честита кућа је, међутим, била за тадашње прилике врло културна. Вешти старинском вођењу трговине, штедљиви кадикад до болести кад су они лично у питању, стари Цинцари беху више него широке руке кад је требало животу својих кућа давати богатије форме, а пород снабдевати једним образовањем. Синови су дошли на свет уморни и са извесним јасно израженим дегенерацијама. Ако ил, по правилу, не достајаше велики и стваралачки дух, они су били људи од којих је мозак њихове старе расе начинио интелектуалце своје врсте. Беху интелектуалци, али и чулници и са нечим што је њихово биће чинило нарочито инфантилним. Васпитани на страни и у једном богатству, синови старих печалбара постајаху све неспособнији за борбу коју је прилив ношних сељака у трговини захтевао. Цинцарске трговачке куће су пропадале, а штета је за нашу белетристику и за културну историју Београда што тај период пропадања старе чаршије и толиких породица није остао готово ни забележен. Међутим, култура, која је била негована у бољим цинцарским кућама, није остала без утицаја. И, маколико се данас викало на Цинцаре, мора се признати да њихов удео у изграђивању духа Београда није незнатан. Разуме се да је дух Београда превасходно словенски.

Београд је варош своја. Има он нешто специфично свога, а то, што је његово, чини да је Београд жив и оригиналан. Да се истка душа Београда била је потребна слобода. Београд је био главни град мале, али слободне државе. Сувереност једне државе, без одбира на величину државе, увек је једна тајанствена снага у формирању човека. Ранији, предратни и балкански Београд је живео своју пуну и слободну душу. Због тога је он привлачио толике људе,



који су живели на тада потлаченом Словенском југу и који су жудели за слободом. Београд беше југословенска Мека, а тај Београд даваше своју целу, богату душу мотивима и циљевима мале државе Србије, која је све више израшћивала у југословенски пијемонт. Слободан, верски толерантан, са смислом за човечанство и правду, главни град југословенског пијемонта интуитивно је знао, да без националне и суверене државе толике енергије наше народне душе не могу доћи до изражаја. Београд је био племенит, али и неумољиво националан и државотворан. Свим атавизмима једнога народа који је у Средњем Веку имао своју моћну државу и свим понижавањима, којима га је робовање туђинској држави излагало, Београд је знао да је држава главни историјски фактор. Дух словенског и балканско-југословенског Београда, који беше на челу југословенског пијемонта, мора се све више потврђивати у Југославији. Потврђујући се, он ће се развијати. Еволуција духа Београда даће резултате који ће бити дивљешња достојни.

\* \* \*

После говора господина Николајевића говорила је г-ђа Др. Марија Илић-Агапова, управник Библиотеке и Музеја О.г.Б., о значају установа и појединих музејских збирки:

Заиста се може повући извесна паралела између свега што постоји. — И људске институције пролазе кроз разне фазе као и сам човек. Библиотека и Музеј Поглаварства града Београда имају пуно право на живот, и то на светли, лепо и велики живот, као што су велике и светле и оне идеје, које доводе до оснивања овакових установа уопште, поготово у конкретном случају.

Дужност је Градске библиотеке, да служи свим слојевима грађанства: интелектуалцу, раднику, женама свих друштвених слојева, деци у свим добима њиховог психичког развоја. Исто је тако племенита, културна и дубоко социјална и улога Градског музеја. Он служи науци и високом култу једне од најпривлачнијих и најстаријих светских вароши, која је уз то Престоница наше Велике Државе.

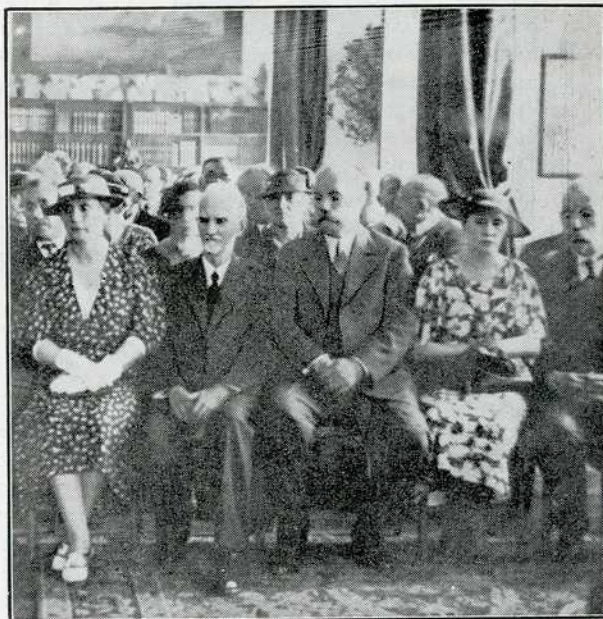
Каниц, један од оних заинтересованих странаца-путника, који су у деветнаестом веку, повучени мистиком „оријента“, жељом да виде и упознаду крајеве, који су у историји човечанства играли тако велику улогу, путовали кроз нашу земљу и устављали се у Београду, описујући га у том његовом интересантном периоду града велике прошлости и још веће будућности, у моменту, кад се налазио на великој раскрсници, која је од старог водила у ново — запажа једну интересантну психичку особину старих Београђана, која се све до данас једнако снажно испољује, а наиме да сваки београдски грађанин жели имати свој дом.

Та тежња за сопственим домом је једно од најсветијих човекових права, једна од основ-

них особина културног човечанства. Сопствени дом омогућује човеку, да, у време кад је слободан, буде свој, омогућује стварање сталног, индивидуално уређеног кута у ком се с колена на колена, с генерације на генерацију чува оно што је човеку, породицама: свето, мило и драго.

Али, маколико, да је питање сопственог дома важно за човека појединца, оно је поготово *conditio sine qua non* за сваку културну установу, која тежи и настоји да се развије до оне висине до које је то потребно обзиром на њене циљеве и задатке.

Културни, као и научни рад, тражи извесни континуитет, тражи сталност, смиреност и одређеност. А све је то у очигледној супротно-



Гости на свечаном отварању нових просторија Библиотеке и Музеја О.г.Б.

сти са боемством, с несталношћу, коју за собом води сељење, лутања од једног крова другом.

Један од оних старих француских краљева, који су се истицали као велики библиофили и који су, ношени том високом страшћу, ударили основ данашњој Народној библиотеци, највећој библиотеци на свету, — кад је морао селити своју дворску библиотеку, издао је налог, да се на прилично великом размаку, од старе, па све до нове зграде, построји војник до војника, како би, предајући један другом из руке у руку књиге и драгоцене документе, којима је краљевска библиотека располагала, установа могла бити пресељена на начин, који ће најмање пореметити дотадашњи ред.

У примеру су садржане две јасне алузије: једна на краљеву безграничну љубав према његовој духовној ризици, а друга на тежину и опасност селидбе, односно на истакнути значај сталног боравка.

\* \* \*

И ако је ово неколико уводних речи могло изгледати као нека дизгресија, удаљавање од теме, оно нас у самој ствари нашој теми приближује. Тежња ми је била, да тим што потпуније укажем на значај овога момента, што га данас преживљује Градска библиотека и Градски музеј у чијим се просторијама налазимо, — а с њима и сви ми, који смо с њима на један или други начин везани.

Благодарност и пијетет с којим ће се у овим установама спомињати име високо цењеног господина Претседника наше општине г. Владе Илића; претседника нашег Културног одбора, господина Душана Николајевића, већника О.г.Б. и народног посланика, господина Јеше Протића, и остале госпoде одборника, који су својим решењем и својим заузимањем допринели, да се ове две установе сместе у солствену зграду — биће с овим установама нераздрживо повезани. Она ће увек бити исто тако дубока, као што је дубока и наша захвалност према њиховом иницијатору, господину Др. Милославу Стојадиновићу, и многуваженом бившем претседнику, а сад већнику О.г.Б. професору Милану Нешићу.

\* \* \*

Ван сваке је сумње, да су времена, која преживљујемо ванредно тешка у сваком погледу. Она су тешка у материјалном погледу, али су можда још тежа у духовном, јер су везана на извесно апстрахирање од духовних вредности. Струја која иде лако може да сваког занесе. Јака је, аргументи којим располаже привидно убедљиви.

Тврди се, да Светски рат није престао, да је само примио друге облике испољујући се нарочито у тежњи за економским самозадовољењем — аутаркијом. Стара латинска изрека: *Inter arma Musae silent* — за време борбе шути уметност, — не одговара стварности, јер знамо из историје, да су се народи и у најкритичнијим моментима рата позивали на музе и њихову помоћ. Генијални Наполеон у часу највеће клонулости своје јуначке војске, обратио се музама преко композитора, који му је саставио чувени марш: „*Nous veillons au salut de l'empire!*“

И у наше доба велике душевне депресије, кад уметници настоје да подигну општи дух позивајући се на светлост сунца и радост живота, која из њега извире —, музе, култура, дух — имају посебно значење.

Сваки век, свако доба, дало је и нешто добро човечанству. Осамнаести и деветнаести век, век једне дубоке депресије у широким народним слојевима, а с друге стране век очајне борбе појединих народа за слободу —, истакао је нарочито потребу просвећивања и партиципања у духовном богатству свих слојева човечан-

ства, одраслих као и деце. Библиотеке и музеји, у данашњем њиховом смислу, а нарочито: градске библиотеке и музеји, су есенција те мисли. Наш век, преузимајући плодове велике идеје, добио је и нарочиту дужност да их унапређује, да ове установе оснива тамо где не постоје и да се брине о што успешнијем постигнућу њихових циљева.

Значај сваке градске библиотеке искаче рељефно сам по себи; у значај музеја треба се дубље унети, али су и градски музеји исто тако велики фактори у изграђивању живота.

Градови, као што је Београд, имају велику прошлост, велики се људи и догађаји јављају и смењују на њиховој позорници, а целокупни друштвени живот пружа ванредно привлачну и занимљиву слику.

Свака збирка градског музеја је део тог живота у једном или другом облику.

\* \* \*

Још пре седам година основана је галерија портрета наших претседника, која данас сачињава саставни део опште галерије слика Музеја. Довољно је ући у ту галерију, да човек осети онај понос који се рађа у додиру са великим и значајним. Највеће и најкрупније личности из нашег политичког и културног живота, почињући од XIX века, заступљени су у овој галерији: Владан Ђорђевић, Пашић, Николајевић.....

Приликом сваке уметничке изложбе која се код нас приређује, посвећује се посебна пажња сликама с мотивима Београда. Истакнуто је запажања, да се сликари само с извесним напором над самим собом уносе у то сликање, јер је Београд сав у динамици, у кретању. Међутим, исто тако, као што Београд има своје занешене писце, који га „у крви носе“, он исто тако има и своје сликаре, које привлачи и његов ритам савременог стварања и изграђивања, и мале, скромне повучене кућице и тихе улице.

Један низ овакових слика с мотивима Београда налази се у Музеју као засебна збирка уметничких докумената на којима је фиксиран његов савремени лик.

Нарочите заслуге припадају господину Претседнику Влади Илићу, што је у новије доба израђен низ портрета знаменитих личности из прошлости Београда, а исто тако, да је нашем познатом архитекти Лукићу, који се већ раније истакао као познавалац и љубитељ старог Београда, поверено техничко снимање главних историјских зграда и културних споменика Београда.

Збирка г. Ђорђа Вајферта: планова и слика старог Београда, о којој сам раније имала част говорити, претставља и у овој новој згради засобну целину. Ова ће збирка увек остати једна од главних збирки старог Београда, Београда борбе и ратова, који су тако карактеристични за његову трагичну судбину у прошлости.

\*  
\* \*

Враћајући се великом факту, пресељења ових двеју установа у њихову сопствену зграду, сматрам за своју нарочиту дужност, да поред дубоке захвалности, коју осећамо према Господину Претседнику Влади Илићу, г. Душану Николајевићу и свој осталој господи одборницима, у исто време изразим дубоку благодарност шефу архитектонског отсека О.г.Б., г. Генићу и г. Мики Б. Поповићу, архитекти, који су с истинским разумевањем и сусретљивошћу културних људи предузели све, да се адаптација ове зграде, у њене посебне сврхе којој данас служи, изврши што боље и у што краћем року.

Труд око селидбе ових установа, као и њиховог поновног смештаја, био је ванредно велик. Још много има да се уради, много да се доврши и употпуни. Карактер установа је такав, нарочито Библиотеке, да оне не дозвољавају већег прекида у раду. Прекид који је био, био је против наше воље, али он је и последњи ове врсте!.....

За све уложене силе, за сво настојање, да се ове установе што пре бар делимично поновно оспособе за своју редовну функцију, нарочито за рад са читаоцима, децом и одраслима, најсрдачније захваљујем: Г-ђи Нади Обрадовић, Милицы Алексијевић, Евгенији Пољаковој, Ирени Горбовој, Нади Басуровић, Видосави Богојевић, чиновницима ових двеју установа, који су увек

радили са максималном пожртвовношћу и великим разумевањем.

У исто време треба одати признање и вредним служитељима ових установа, Милораду Милосављевићу и Живки Ђосић.

\*  
\* \*

Поред свих оних лица, која су својим ранијим поклонима дубоко задужили ове две установе, нарочита ми је дужност, да изразим посебну благодарност г-ђи Катарини Јовановић и угледном београдском књижду г. Цвијовићу, за дирљива писма и поклоне, које су упутили установама у вези са њиховом данашњом прославом.

Господине Претседниче, примите још једанпут нашу захвалност!

\*  
\* \*

У концертном делу програма узела је учешћа г-ца Мица Бошњакковић, чланица Народног позоришта, Лидија Супрановић, пијанисткиња, хор „Никола Тесла”.

Након свршеног програма, приређена је мала закуска. Велики део посетилаца остао је до касно задржавајући се у великој сали око столова с изложеним књигама, и разгледајући галерије музеја и децу читаоницу.

## VII Пролетња изложба

Једна богата и разнолика, квалитативно исто као и квантитативно врло знатна изложба, на којој је заступљено 103 уметника са преко 250 радова и која се са својим излагачима из готово свих уметничких група и из свих крајева наше земље приказује одиста као једна велика репрезентативна изложба савремене југословенске уметности. Крај већине познатијих, старијих као и млађих београдских уметника, јавили су се ту у лепом броју и са одличним именима (Узелац, Кршинић, Тартаља, Геџан, Ана Јерковић, Јун, Кердић, Зупан, Кос, Краљ, Пајнић, Долинар, Горше; Видовић, Параћ, Мартиновски и т. д.) и Загреб, и Љубљана, и разни други, мањи наши уметнички центри. Најзад, такође једна велика позитива и срећан напредак према мноштву претходних изложби: вајари овај пут нису заостали иза сликара и показали су чак и један снажан нови стваралачки полет.

Код сликара, у главном се афирмира и развија и даље онај, било танано, флуидно и тонски, било широко и пастозно третирани субјективни, лирски колоризам који је, неоспорно, најприснији и најтипичнији израз модерне сликарске осећајности и неопозвани идеал, па већ и реална тековина модерног сликарства.

Ту су одмах, као најпрегнантнији претставници и вођи тога правца: Миливој Узелац, лирничар и деко-

ратор великог стила, са једним фасцинантним женским портретом (пенасто бледо-плаво и загасито хладно-зелено), једном другом женском фигуром у пикантном шареном костиму, једном зналачки упрошћеном и фино бојадисаном градском ведутом и двема мајсторски нацртаним и насликаним (с леђа) монденим фигурама; затим Јован Бијелић са једним великим, нешто растрзаним, распарчаним, али у целини, наине у колориту (пламтеће беле и шарене мрље на тмуром црно-плавом фонду) ипак веома ефектним, визионарским „Пределом из Тополе”; Милан Коњовић са својим бујним, сочним, тамно-шареним композицијама у крупним, тешким мрљама боје (виојет, вишна, топло-браун, загасито плаво), међу којима је најуспелија „Конављанка”, али интересантна и „Нага жена”; даље, као контраст монументалном и тмуром Коњовићу, лирски и светли Милош Вушковећ који је у једном деликатном, меко стилизованом „Пределу из Боке” дао једно привућење од неке чудне, етеричне, фатаморганске лепоте — или тихо-хумористични и савалачки Антон Хутер, из чијих као цветних и воћних соковима измаланих платна прозрачава нека ганутљива халкионска ведрина и топли штимунг бајке („Недеља” и онај дражесни „Одмор”) — или Франце Краљ са оним својим бледо-сребрнатим и нежно руменим визијама Љубљане („Трново у Љубљани” и „Св. Јожеф у

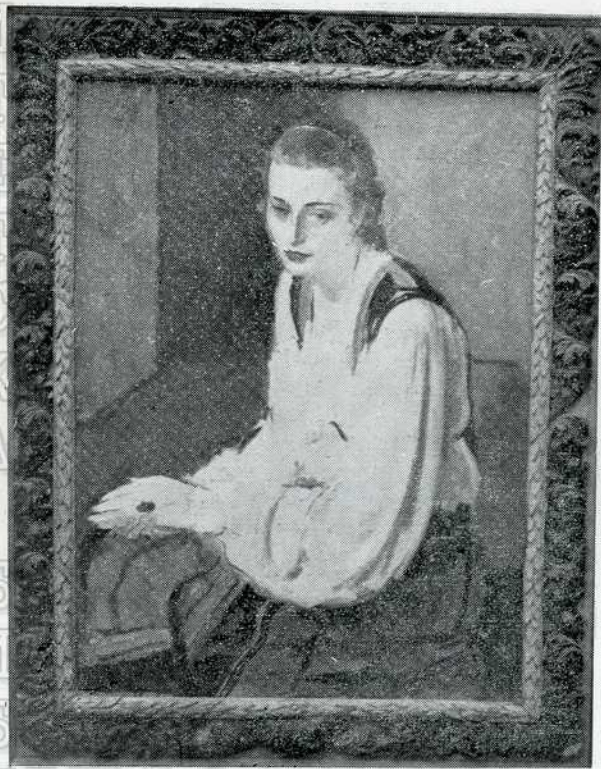
Љубљани") под високим млечнастим небом или иза неких кинески тананих, као млада маховина зелених гирланда пролетњег грања, дрвећа — и Гојимир Кос са својим широко и пастозно маланим, као станиол блештавим „Рибама” и оним крупним, сочним црвенкастим и зеленкасто-жутим „Грожђем”; **Зора Петровић** која је у топлој, зналачки сажетом црвенкасто-браун тоналитету насликала један одличан женски „Акт” и изразити „Портре г-ђе. А. К.”; **Иво Шеремет** који је у оним својим росно свежим „Храстовима” и „Борачком Језеру” дао такође сјајне примере продубљеног, профињеног тонског сликања — и **Никола Бешевевић** чије нешто сирове, али живе и свеже боје делују угодно на платну („Далматински мотив”, „Лето”) као и у акварелима (Мотиви из Дубровника, Маина и др.).

свега тога и солидних сликарских квалитета. Код **Петра Лубарде** опажа се овај пут такође извесно клонуће: уместо оног његовог широког, пастозног и снажног колорита којим је на својој лањској колективној изложби скренуо био на себе општу пажњу, неки уситњени, ситничарски потези плесњиво-сиве и зеленкасте боје, а општа концепција слике такође му је нешто конвенционална и сувопарна („Залив Будве” и „Вуко”).

Богате, меке и можда мало преслатке мртве природе (разно воће) **Драгутина Митриновића**, светли и чисти пејзажи **Вилка Геџана** („У Цриквеници”, „Цеста”), топле и флуидне композиције **Винка Грдана** („Одмарање”, „Праље”) и пастозни, зелено-жути plein air **Матије Јаме** („Краве”, „Предео са Бледа”, „Ораси”) одводе нас из оне тмуре атмосфере проблематичног тражења, кушања и оклевања поново у живи сјај једног спонтаног, радосног колоризма. Тај колоризам је у сликама **Драга Видмара** („Алпински предео” и „Девојка”), деликатно, помало већ и графички, стилизован, сведен на једну сасвим особену хармонију јасно плаве и смарагдно зелене боје, док у болећивом поетичном „Рентген Т. В. С.” **Станоја Јовановића** и у „Сени” **Јована Зонића** утанчан, етеризиран до једног као сан лаког и провидног руменила, односно бисерно сивог, голубије плавог и водено зеленог. У смелом и зналачком експресионизму **Николе Граовца** („Цвеће” и онај одлични „Личанин”), на против, исто као и у оним темпераментно и са хумором стилизованим „Свирачима” **Радмила Милојковић** боје су поново жарке, жестоке и густе. Оне се мало разблажују код **Косте Хакмана** („Портре М. Петрова”, „Цвеће и Воће”, „Београд са земунске стране”) — који је, уосталом, овај пут финији у акварелу, — а долазе, уз пуно сачувану свежину и топлоту, до једне дубље тонске конзистенције у привлачној жанрској „Студији” **Михаила Петрова**.

Фина тонска сажетост одликује и платна **Леона Јунека** („Аутопортре”, „Коцке”, „Вал де Грас”) који у својим гвашовима, после, развија један живљи, цветно свежи колоризам (особито лепа „Буљонска шума”). Ту приличи споменути и **Недељка Гвозденовића** са његовим деликатно интонираним „Ентеријером” (светло плаво и окер) и **Бору Баруха** са две мртве природе од рафинираног укуса. Велику сликарску културу и рафинерију показује најзад и **Марко Челебоновић** у свој монументалном таблоу „Група”, у коме оживљују драгоцене реминисценције из Манеа и Бонара.

У тонски третираном пејзажу истичу се: **Ана Маринковић** са свежом, модно засенченом визијом „У Алпима” и можда још финије изведеним, пенасто-белим и бледо ружичастим „Божурима”; **Милица Лозанић** са језгровито бојадисаном сликом „Са Калемегдана”; **Лепосава Павловић** са својим лепо уоченим и свеже, пастозно насликаним „Зимским пределом” и „Коњима”; **Живојин Влајнић** са једном нешто тмуром и хладном „Старом београдском улицом” и веома фино, флуидно колорисаним „Дорћолом”; **Јелисавета Петровић** („Мот. из Београда”) и **Десанка Јовановић** („Предео”) са сродним предметима, у сродној дискретној изради; **Нико Миљан** са једном монументално схваћеном, снажно и топло бојадисаном „Луком у Дубровнику”; **Михаило Вукотић** са својим, у боји некако тмурим и празним „Пределима” и **Боко Мазалић** са једном романтичар-



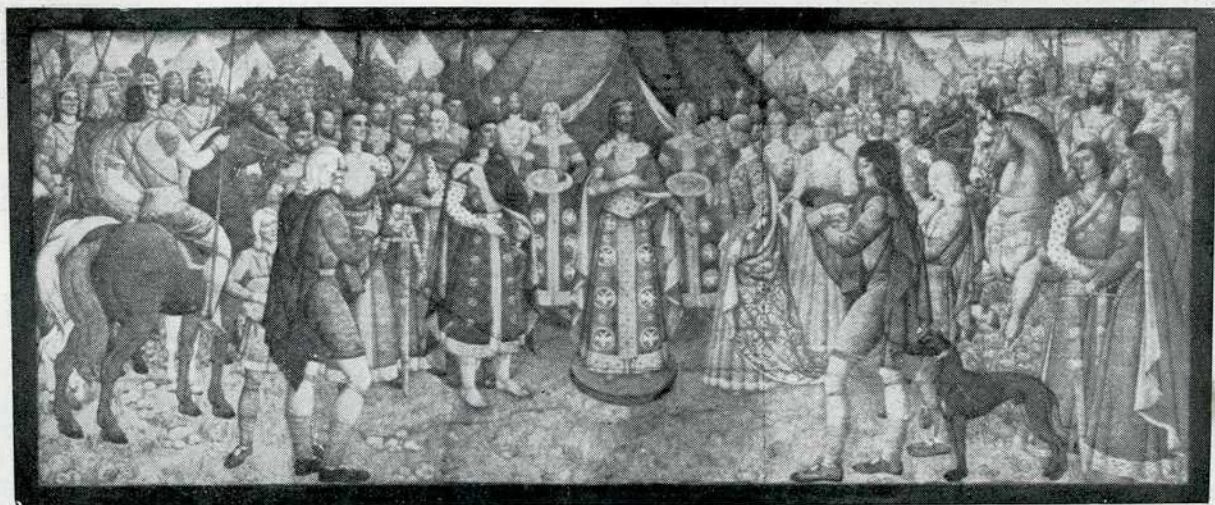
Мил. Узелац: Портре

**Марино Тартаља** још је увек у зналачким и пренапетим тонским експериментима и спекулацијама чији циљ и решење остају невидљиви. У његовом „Вештачком цвећу” има много знања, много рафинерије, много мучне студије — па ипак, то је једна промашена слика, можда и промашено ремекдело (оптимисте и пријатељи ставиће ту акценат, свакако, на „ремекдело”, песимисте и поротници на „промашено”). У једном аналогном, иако, наравно, много мање компликованом теснацу налази се и **Иван Радовић**: и он се још бори, ломи око тонског сажимања, око тонске реализације свога колорита који се стално као расплинује у некој немирној, млитавој, помало и сладуњавој иризацији, ма да је очигледно инспирисан масивном палетом **Коњовића**. У његовој „Композицији” има, крај

ски живописном, али колористички нешто тешком, ту робном „Дубровачком обалом“.

Игњат Јоб и Стојан Аралица дали су само по једну слику — први „Двориште“, а други „Ентерјер“ — од вредности, свакако, и квалитета, али без неке нарочите новости. Од Камила Ружичке најбољи су у колориту врло фини „Лучки радници“, интересантна једна холанђански масивна „Кумица“, мање успеле „Дивље куће“. Максим Седеј изложио је један етерично меко бојадисан женски „Акт“ и вешто компоновану групу „Дружина“, Фрањо Радочај једну одлично постављену, али у боји нешто тешку и нечисту „Девојку“, Ђорђе Поповић једну изврсно решену, иако помало тмуру „Мртву природу“, Јевто Перић две композиције („Жена са књигом“, „Ентеријер“) и мртву природу „Цвеће“ од солидних сликарских квалитета, Карло Направник једну не баш најпривлачнију, али са рутином насликану млитаво-гојазну „Нагу жену“ (виђену с леђа) и једног „Дечка“, сивог у сивом, који,

код нас су и графичари сликари, колористе. Тако на пр. одмах Светислав Страла и Никола Мартиновски који се у темпери, односно, у акварелу руководе, стварно, истим принципом као и при сликању масном бојом. Код Страле то значи пун и најбујнији колоризам, и она његова „Риба“ на платну одиста није ни по чему пастознија и „сликарскија“ но „Ловћен и Бока“, „Приморје“ или остали његови акварели. Код Мартиновског, на против, ако у оним његовим снажним експресионистичким темперама „Свадба“ и „Сеоски касапин“ има оштрог графичког потеза и духа, има га, исто толико, и у оној његовој масном бојом нашараној охридској пастрмци. Врло привлачне примере те „сликарске графике“ пружа и Фран Зупан у својим богатим, сочно и темпераментно бојадисаним пејзажима („Далматински предео“, „Из околине Задра“, „Марија снежна“ и др.), Ана Јерковић у два изванредно деликатно постављеним, схваћеним и колорисаним мртвим природама („Тулипани“, „Мртва при-



В. Поморишац: Женидба цара Душана

обоје, јасно одају утицај Тарталиног атељеа, а Стеван Боднарв један хитро и језгровито скициран мали портре (Б. Баруха). Од Владимира Филаковца најбољи је један широко и пастозно третирани мушки портре.

Једно сасвим засебно место заузима Васа Поморишац који је у свом триптихону „Женидба цара Душана“ спровео једну зналачку, сјајну историјску реконструкцију и дао један велики образац модерне фреске.

О Милошу Голубовићу, Миодрагу Петровићу и Бори Стевановићу, на чији смо се рад осврнули приликом изложбе „Ладе“, за сада нема шта новог да се каже.

Драгомир Глишић изложио је једну велику, богато компоновану и врло брижљиво израђену „Мртву природу“ која је можда једна од његових најбољих ствари из последњег доба, а Емануел Видовић три приморска пејзажа у оном свом познатом суром и суморном колориту и штимунгу.

Занимљиво је, наиме, карактеристично да праве, строге, црно-беле графике нема много на овој изложби;

рода“) и Александар Милосављевић и Живко Стојсављевић у по једном свежем мањем пејзажу („Бара“ и „Гаста“) — све у акварелу. Овамо спада и дражесна, цветно шарена мала темпера „Предео“ од Данице Антић.

Прелаз ка чистој графици претстављају гвашови Вјекослава Параћа — нарочито успео, пун маште, листак „Акробати“ — и чипкасто танане и пикантне, румено и сребрнасто просветљене темпере Предрага Милосављевића. Њима се прикључују занимљиве литографије Сергија Глумца са дубровачким мотивима — и, најзад, виртуозни цртежи оловком Љубомира Ивановића („Из Јужне Србије“) и два грациозна мала ланореза Јелене Ђирковић. Олаф Глобчаник, Миомир Денић, Никола Драговић, Рико Грета, Ђуро Радоњић, Божидар Стојадиновић, Златко Шулентић, Елза Вучетић-Шмит, Михаило Миловановић и Братислав Стојановић допуњују, закључују листу излагача-сликара.

Колекцију вајара отвара Тома Росандић чије три велике, монументалне скулптуре доминирају целу изложбу: високо устремљена група једног младића и

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

једној чачка у мајсторски третираној ораховини („Младост“), један класично једри „Уморни борац“ у пола лежећем ставу и дивна, микеланџеловски надахнута сфедска фигура „Борба“.

**Фрањо Кршинић** изложио је изванредно племенито и језгровито моделсану лежећу женску фигуру „Сећање“ и богато и виртуозно компоновани високи рељеф „Рибари“ (обе ствари у бронзи), **Петар Палавичини** две дражесне женске фигуре средње величине („Жена“ и „Девојка са зделом“) у елегантном обрађеном белом далматинском камену, а **Ристо Стијовић** неколико портрета у бронзи и мермеру и један барелеф у дрвету, међу којима се истиче снажно окарактерисана импозантна велика биста маршала Франше д'Епереа.

**Душан Јовановић** који је тек овом приликом дебитирао и пред нашом широм јавношћу, показао се као уметник од дубоке и fine вајарске осећајности, велике културе и савршене технике. Његова убава, поетична млада „Мадона“ (биста у белом мермеру), једно племенито наг девојачко тело („У хладу“, такође бели мермер) и она јуноски ведре и монументална велика „Женска глава“ спадају у најлепше пластике целе ове изложбе.

Међу зналачким бронзама **Сретена Стојановића** најуспелије су: Плакета са строгим портретом Бана Станишића и грациозна статуета „Жена“.

**Франц Горше** дао је широко и експресионистички рађену „Главу боксера“, деликатно схваћену и исте-

сану групу „Психа“ и једну мало здепасту, али интересантну „Женску фигуру“ у црно-белом мермеру, **Лојзе Долинар** две солидно постављене ренесански архаизирание скулптуре („Студија покрета“, „Пластика за фонтану“), **Хинко Јун** неколико мало манирских (мале главе на гломазно набреклим телима) али добро вајарски решених женских фигура у посребреној бронзи („Лежећи акт“, „Купачица“ и др.), **Тине Кос** модерно стилизоване, упрошћене кипове у дрвету „Смучар“, „Радник“ и „Сељанка“, и једну прилично академску „Мајку“ у гипсу, **Франце Краљ** један низ вешто и укусно изведених теракота („Жена са врчем“, „Жена са скрштеним рукама“ и др.), **Иво Кердић** целу једну колекцију медаља и плакета дискретног укуса и рада, **Михаило Томић** један, технички, занимљив рељеф у бојадисаном дрвету („Берба“) и две скулптуре у гипсу („Девојка“, „Пастир“), **Живорад Михајловић** једну „Фигурину“ (врло слабу) и једну главу, а **Светомир Почек** такође један портр.

Као далеко најјачи, најживљи и најинтересантнији међу млађим вајарима показале су се две даме: **Нада Пајнић** која је већ на лањској Пролетњој изложби скренула била на себе пажњу, а сада са једним веома смело, зналачки и грациозно стилизованим женским ликом („Торзо“) потврдила нашу веру у њен свежи, симпатични талент — и **Дарослава Поповић-Вијоровић** која се двема живо, пастозно моделсаним и изразитим „Главама“ (мушка и женска) оверила као један скулптор од расе.

## Изложба Стојана Аралице

На овој својој последњој изложби **Аралица** се показао — и фигуративно и дословно узевши — у новој боји. Његов колорит постао је светлији, сунчанији, радоснији, његова техника малања шира, слободнија, а истовремено и деликатнија. Пре неколико година, на његовој претпоследњој изложби, махом су још преовлађивала платна држана у неком више тамном, иако, свакако, топлом и пастозном тону, из којег је само овде-онде креснуо неки пикантни шарени блесак, металични сјај неких крљушти, заслепљиве сунчане варице распаљене на свили, брокату, тесаном стаклу или неком драгом камењу и слично; сада се то каприциозно цаклење и светлуцање претворило, разлило у један топли и сонорни plain air у коме нам уметник приказује жарке и бујне далматинске пределе, свеже зелене француске пејзаже и мотиве из Лике, бујне, цветне баште уочене каткад кроз широм отворен прозор, оживљене понегде и неком витком — увек истом — женском фигуром која се појављује после и у светлом ентрјеру, у атељеу, како чита, пише или сређује неко лишће, салату... Има онда и неколико финих мртвих природа са цвећем, са као паперје лаким и жарким мимозама, пурпурним лалама у блиставој стакленој вази или неким једрим, меко бојадисаним јабукама и банама, најзад и два три портрета. Све је

то дато, намалано са једном зналачком хитрином, лакоћом и деликатношћу, са једним лирским и чулним уживањем у боји, готово импресионистички; али тај импресионизам прекаљен је модерним сликарским искуством и једним сензибилитетом који тежи за изразитим и за конструкцијом. То се види, на пр. одмах у оном интересантном портрету Р. Драинца чији широки румено-љубичасти потези кичице не делују само колористички, већ дају и једну пластичну фигурацију и један fino уочен карактер. Тај исти принцип или примена колоризма опажа се, иако можда не толико непосредно, и у осталим радовима Аралице; у његовим фигуралним сликама, пејзажима и мртвим природама, чији је дубљи смисао и вредност, већином, такође баш у таквом смишљеном формалном решавању и унутрашњој реализацији њиховог предмета. Карактеристичне су, нарочито, у том погледу његове слике: „Мотив из Лике (6. и 13.)“, Мотив из Далмације (8. 10. 14. и 19.), „Жена на прозору“, „У врту; Мотив из Ст. Тропеза“, „Мотив из Каста“, „Мимоза; „Портр.“, „Мртва природа, цвеће“ и „У атељеу“ (35.) — у којима се снажно и привлачно афирмира нова сликарска визија Стојана Аралице.

Тодор Манојловић



## Комуналне вести

### ВАЗДУХА, СВЕТЛОСТИ И ТИШИНЕ

**Претставници Париза траже за своје суграђане што више ваздуха, светлости и тишине.**

Проблем становања занима у последње време врло много одбор Париске општине, као и одбор Сенског округа и у једном и у другом телу чују се с времена на време врло документовани говори, права мала предавања о томе шта треба предузети да би се станбене прилике у Паризу и његовој околини побољшале. Овом проблему посвећивано је раније недовољно пажње, али се зато сада пришло његовом решавању са много воље и са довољно материјалних средстава.

Шта се у томе погледу мисли предузети, као и какве су данашње станбене прилике у појединим крајевима Париза, најбоље ће се видети из говора известиоца комисије париског одбора за асанацију и исељавање тако званих „прљавих острва”, т. ј. крајева вароши које се нарочито истичу нехигијенским приликама које у њима владају. Известилац г. Роелан рекао је између осталог:

#### Станбене прилике у средњем веку.

„У средњем веку људи који су живели по варошима били су изложени сталним нападима и морали су се опасивати бедемима и зидовима. Вароши средњег века биле су изграђене тако да одговоре одбраненим захтевима у случају рата. И силом прилика ове зидине приморавале су људе да се групишу у тескобно одређеним границама и да сведу на најмању меру слободне површине, улице и уличице којима су саобраћали и да своје куће дижу у висину, како би на редуцираном терену сместили своје становништво које се из дана у дан увећавало.

„Резултат те тежње јесте, да ми станујемо и данас у варошима које су се прилагођавале ондашњим тешким приликама, изграђујући се у висину и ограничавајући своју површину. Резултат је био исто тако и појава познатих великих епидемија, које су убиле толико људи на нашој планети.

#### Густина насеља и епидемија.

„У четрнаестом веку куга је уморила у Европи 24 милиона људи, т. ј. четвртину целокупног становништва, а очигледно је да је ова епидемија била фаворизирана великом густином становништва. Када је становништво раштркано, велике епидемије не могу изазвати овакво пустошење.

„Било је нових хекатомби у петнаестом, шеснаестом и седамнаестом веку. После тога претрпели смо неколико узастопних епидемија колере, која нам је дошла из Индије године 1832, 1846, 1865, 1884, 1892 и 1908.

„Видите, да чак и епидемије које изгледају данас да су врло далеко и безопасне, у времену кад је наука учинила толике напретке, да оне могу ипак ударити

наше европске земље, и оне су удариле у времену које није сувише далеко од нас. Није, дакле, немогуће да нам наиђу нове епидемије. Сетимо се само грипа који је у 1918—1919 уморио у Европи више људи него сам рат. На своме путу грип је посејао 20 милиона лешева.

„Интересантно је приметити, да је у току ове епидемије грипа учињено следеће запажање: становници који су били смештени у врло рђавим баракама, које су биле отворене ветровима на све четири стране, без икакве видне хигијене, без икакве удобности, ови су становници били отпорнији према болести и смрти, од оних који су били смештени у ново конструисаним кућама, изграђеним према најновијим прописима урбанизма. Зашто? Јер су на свима новим кућама били зидови, врата и прозори који су стално били затворени и тако су били остварени сви услови да најближа епидемија узме у њима облик нарочите оштрине.

„За време рата ја сам приметно, да док смо били под ведрим небом, у шуми, у снегу и у хладноћи, ми смо имали мало болесника, и то за све време од месеца јануара до месеца маја. Чим смо дошли у село, које већ претставља почетак једне насеобине, имали смо много више болесника.

**Три услова које треба да испуњава једна насеобина: разређеност, ваздух и тишина.**

„Једна насеобина треба да одговори извесним условима да би била здрава колико је год могуће. Постоје три главна услова: први је разређеност; неопходно је потребно да се што мањи број лица настани на једној одређеној површини.

„Други услов је проветравање. Неопходно је потребно да насеобина буде што боље проветравана. То је осуда тескобних дворшита, то је осуда блокова и кућа које иду у висину.

Трећи услов, исто тако важан као и два прва, то је тишина, отсућност ларме. То није само питање удобности, то је потреба здравља; то је важно за развој деце. Тишина је потребна за раденике којима треба одмора, а још је потребнија интелектуалним радницима, којима је потребна већа слобода духа.

#### Садашње вароши и могућност рада.

Треба предвиђати да ће се у будућим ратовима употребљавати ваздушна сретства за напад и одбрану. Резултат тога биће да ће градови будућности, градови који ће се створити у току будућих векова бити приморани да се заштите од ове опасности, као што су градови средњег века учинили то од других опасности. У погледу урбанизма биће потребно да се градови распрострају на врло велике површине и да унапред разреде своје становништво на великој површини и да тако највећим делом избегне опасности из ваздуха. Град будућности јесте град у врту (гарден-сити).

## www.UNI Пренасељеност Париза.

Како стојимо данас у томе погледу? Помислите да је 1800 године у Француској на 1000 становника, било настањено у градовима 27. У 1910 години било је 145, пет пута више. Доцније тај прилив становништва са села у градове, иде све бржим темпом. Тако је од 1901 до 1911 године број становника Париза порастао за преко пола милиона и то у предграђима за 330.000, а у Паризу за 225.000.

Данас је густина становништва Француске 0,7 по хектару. У округу Сене она износи 100 становника по хектару; у предграђима 34 (у лондонским предграђима 14); у вароши Паризу 370 (у Лондону 150). У кварту Сен Жерве та густина износи 1.000 становника по хектару.

Ако се узме у обзир само изграђена површина, наилазимо на 12 квартава који имају више од 1.000 становника по хектару.

## Огњишта туберкулозе.

Жалосна последица тог стања ствари је да у наше време туберкулоза у градовима тежи да заузме место великих епидемија средњег века. И природно је да је пустош ове болести у толико већа у колико је густина становништва већа. Константовано је да је смртност од туберкулозе за 50% већа у сенском округу него у осталим градовима Француске.

Санитетска картотека показала је постојања у Паризу правих огњишта туберкулозе. У Паризу је установаљена санитетска картотека кућа. Свака кућа има своју картотеку и на сваком картону врше се уписивања смртних случајева од туберкулозе. Када човек разгледа после извесног броја година ове доције, види се да су куће погођене туберкулозом груписане у извесним крајевима града. Ове групе карактеристичне су по претрпаности кућа, влажних кућа и недовољности унутрашњих дворишта.

Р. Жијера је установио ту драгоцену чињеницу, да су у свакој кући случајеви туберкулозе у толико многобројнији у колико се приближава земљи; има више случајева на првом него на другом спрату; више на другом него на трећем и у колико се пење вишим спратовима, болест је све ређа. То има два узрока; с једне стране нижи спратови су мање изложени сунцу од виших услед сенке суседних кућа; с друге стране, ваздух је у нижим спратовима мање чист од онога у вишим.

Тако је према санитетској картотеци одређено седамнаест „нечистих острва“ са 4.290 кућа и 186.594 становника. У тим тако одређеним „острвима“ смртност од туберкулозе била је скоро двострука од просечне смртности од туберкулозе у Паризу.

Пре неколико година ми смо били врло узнемирени када смо у једном од тих „острва“ открили случајеве људске куге. Ја сам вам мало час рекао неколико речи о епидемијама куге у средњем веку. Када би таква једна епидемија наишла на Париз, полазећи из

једног од тих нечистих „острва“, била би то права катастрофа.

## Једна милијарда за асанацију.

Париска општина приступила је одмах рушењу тога краја, нехигијенских станова, да би он уступио место здравим општинским становима, који се издају по јевтиној цени. За санирање свих тих нездравих крајева одређена је сума од близу 1 милијарда динара.

Пошто је изложио потребу да се изградња нових зграда повери што већем броју ситних предузимача и да се запосли што већи број незапослених радника; г. Роелан истиче и потребу стварања слободних површина у Паризу.

## Што више ваздуха и слободних површина.

„Пре но што би отишао даље, ја бих желео да истакнем огроман значај стварања слободних површина у Паризу. Ми смо у почетку једне значајне операције: ми ћемо порушити нездраве зграде и ми, очигледно, желимо да на њихово место подигнемо нове. Пре но што би донели макакву одлуку, ја бих посетио на предлог да се у сваком кварту отворе паркови, скверови, слободне површине.

„Важност ваздуха веома је велика. Не забравите да човек лишен ваздуха умире за неколико тренутака, док без хране може истрајати неколико недеља.

„Ја сам већ изложио опасност од велике густине насељености, па на томе инсистирам и сада, јер је то кључ проблема. Ако после рушења ових зграда подигнемо нове блокове кућа, ви ћете се наћи у сличним приликама и нећете имати довољно ваздуха да отклоните туберкулозу; опет ћете осудити један велики део становништва на смрт од туберкулозе. Зато треба претворити што је могуће више ових површина у слободне површине.

Поводом изграђивања општинских станова, изнео је у току ове дискусије да је Париз од свршетка рата изградио свега 20.000 станова, док је Берлин подигао 210.000, Беч 60.000 и т. д.

## Великоварошки саобраћај и проблем тишине.

Живот једне велике вароши као што је Париз праћен је и великом лармом, чије сузбијање постаје предмет старања меродавних власти. Прасак моторцикла, лупа утовара, зврјање аутомобилских мотора, шкрипа кочница и звуци њихових сирена, гласне рекламе, јутарња ларма од млекарских канти, све то долази да у још јакој мери надражи и онако заморене живце радног света. Наравно, да је главни проузроковач ларме аутомобил. У години 1920 било је 40.860 аутомобила; 1926 год. 177.393; у 1933 г. тај се број попео 334.459. Зато су и главне мере за сузбијање ларме посвећене аутомобилу: регулисање времена у коме се сирене смеју употребљавати, прописивање материјала за кочнице, изградња тихих мотора и др.

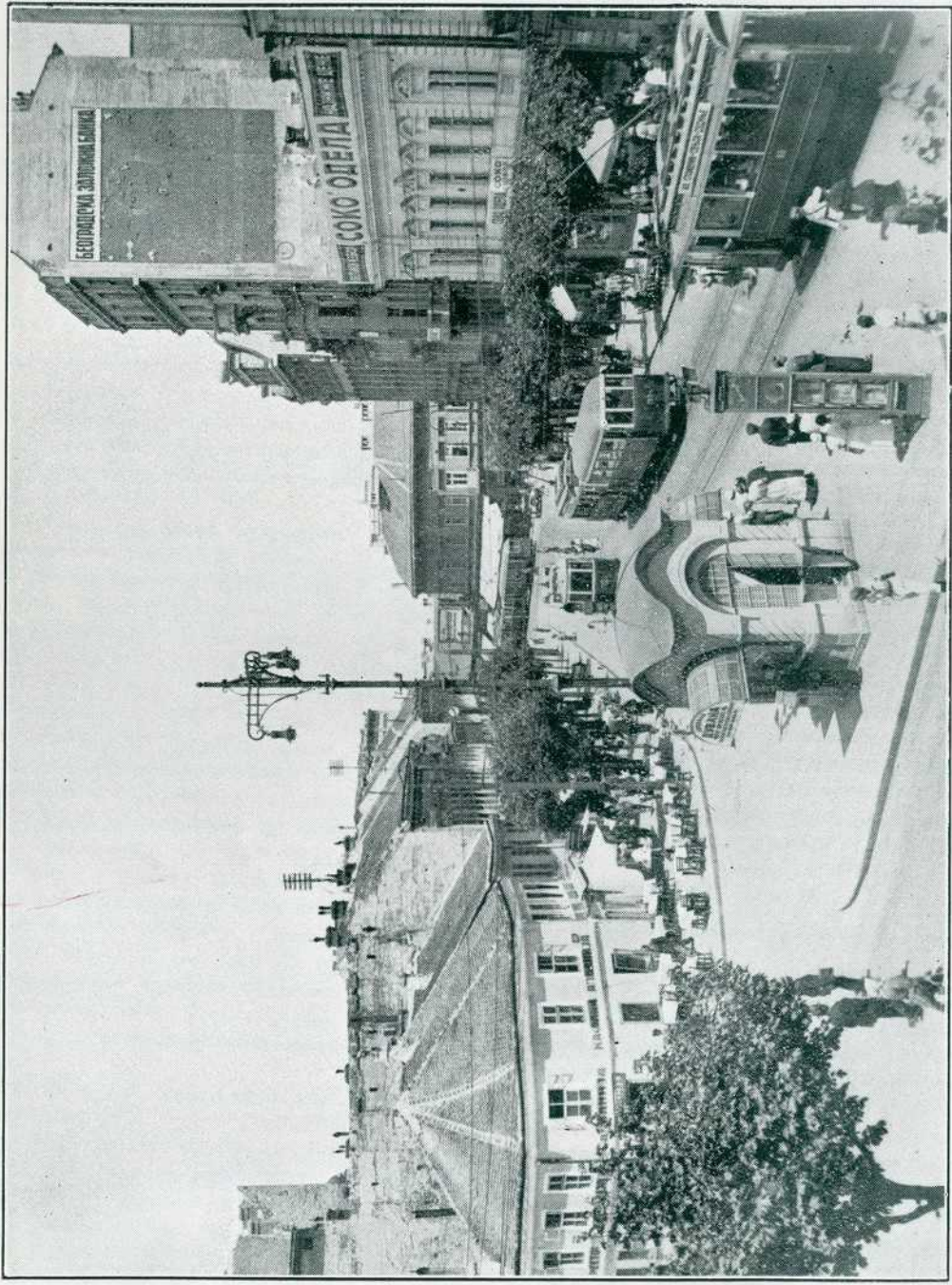
Љ. Нинић





WWW.UNILIB.RS

НОВИ БЕОГРАД — БЕОГРАД Д'АУЈОУРД'НУИ  
УНИВЕРЗИТЕТСКА  
ОТТЕКА



Коларчева улица данас  
La rue Kolartcheva aujourn'd'hui

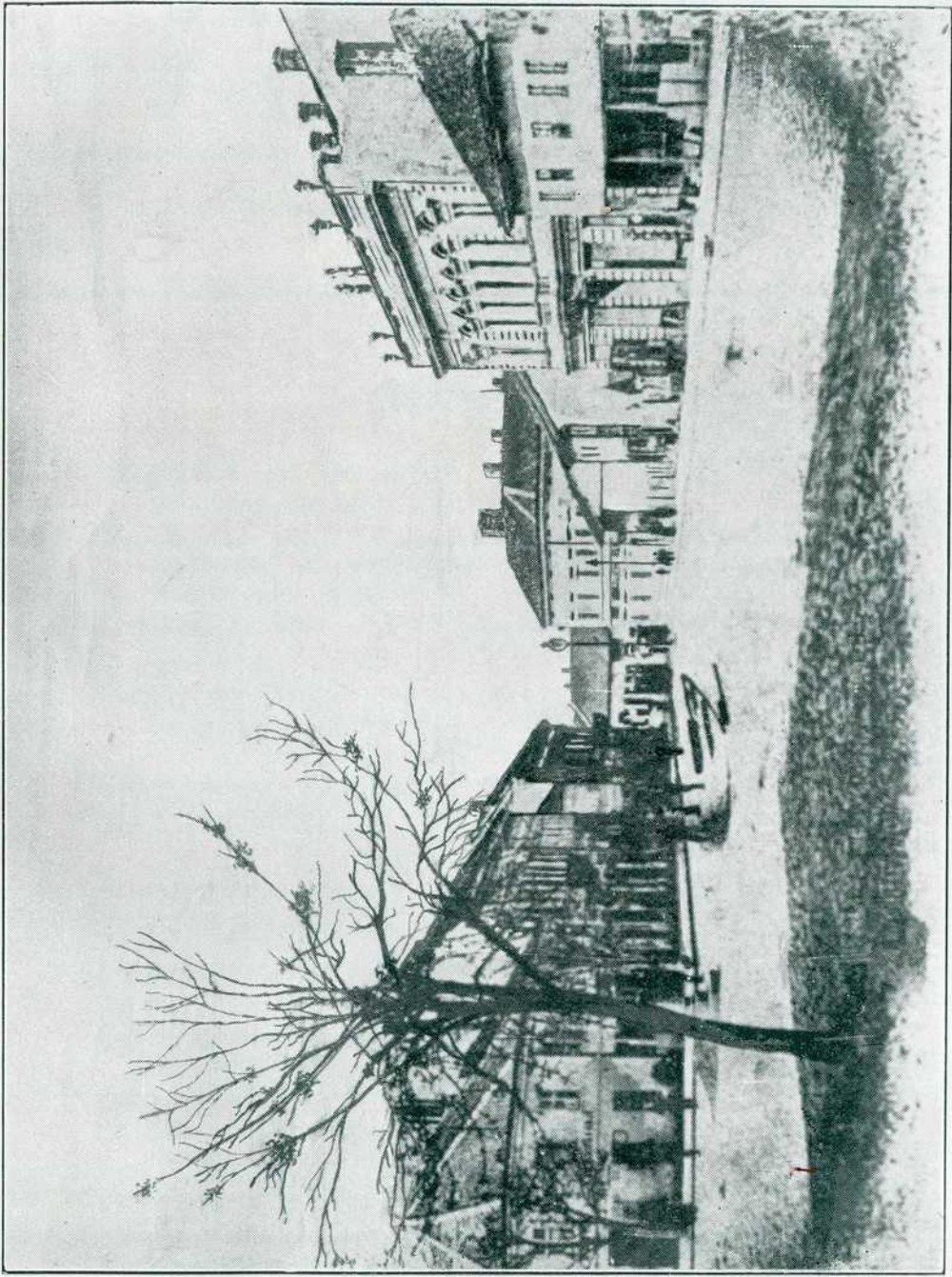
(Из фото-архива Одељка за штампу, пропаганду и туризам О. г. Београда.)  
(Photo-archiv du Bureau communal de la presse de Beograd.)



WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

# СТАРИ БЕОГРАД — ANCIEN BEOGRAD



Коларчева улица пре 30 година  
La même rue avant 30 ans

(Из фото-архива Одеља за штампу, пропаганду и туризам О. г Београда.)

(Photo-archiv du Bureau communal de la presse de Beograd.)